

**EUROOPAN YHTENÄISPATENTTI - YHDISTETYN
PATENTTITUOMIOISTUIMEN OIKEUSTURVA**

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Maisteritutkielma

Immateriaalioikeus

Pekko Linnanmäki

0231701

Syksy 2015

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Euroopan yhtenäispatentti - yhdistetyn patenttituomioistuimen oikeusturva

Tekijä: Pekko Linnanmäki

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede

Työn laji: Tutkielma X Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: XIII + 78

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Eurooppalaiset patenttijärjestelmät vihdoinkin uudistuvat, kun kansallisten ja eurooppapatentin rinnalle tulee uusi yhtenäispatenttijärjestelmä sekä eurooppalaisia patenteja koskeva yhdistetty patenttituomioistuin. Suomi on ollut eurooppapatenttien kohdemaana yksi pienimmistä ja merkityksettömistä. Tästä huolimatta suomalaisten patentointiaktiivisuus suhteessa väestömäärään on Euroopan toiseksi tai kolmanneksi suurinta Sveitsin ollessa ylivoimainen ykkönen.

Tulevassa muutoksessa merkittävin uutuus on yhdistetty patenttituomioistuin, joka siirtymäajan jälkeen ratkaisee sekä yhtenäispatenttia koskevat että perinteisiä eurooppapatenteja koskevat riitaisuudet. Vaikka patenttien myöntäminen pysyy samana Euroopan patenttitoimiston alaisuudessa, tulee uusi tuomioistuin olemaan vain Euroopan unionin jäsenmaita varten ja toimimaan näin ollen myös unionin tuomioistuimen toimivallan alaisuudessa. Uuden tuomioistuimen vaikutus yksittäiseen patenttioikeudenhaltijaan tuleekin olemaan mielenkiintoisimpia tulevaisuudessa selviäviä asioita.

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu oikeusturvan toteutumista yhdistetyssä patenttituomioistuimessa. UPC (unified patent court) luo täysin uuden ja maailmanlaajuisesti ainutlaatuisen tuomioistuinjärjestelmän Eurooppaan. UPC:n alku ei ole ollut kuitenkaan helppo millään mittarilla. Tuomioistuimen toiminnan aloittamiseksi vaaditaan vielä huomattavia kansallisia ja kansainvälisiä ponnisteluja. Ratifiointiprosessi on edennyt melko verkkaisesti ja ensimmäiset yhtenäispatentit saadaan voimaan luultavasti vasta 2016 lopussa.

Kun puhutaan oikeusturvasta omistukseen liittyvänä konseptina yksityisoikeudessa, tullaan välttämättä kysymyksiin oikeuden alkamisen ajankohdasta, oikeuden sisällöstä, oikeuden saavutettavuudesta, oikeuden täytäntöönpanosta ja järjestelmän tehokkuudesta näiden toteuttamisessa. Vaikka teoriassa suoja olisi laaja, patentti vahva ja oikeuden saavutettavuus järjestelmän puolesta hyvä, jää pieni osapuoli helposti isojen ja taloudellisesti vahvojen jalkoihin. Oikeudenhaltijalla tulisikin olla realistiset mahdollisuudet oikeutensa puolustamiseen litigoimalla, jotta oikeudenhaltijan oikeusturva ja järjestelmän oikeusvarmuus täytyisivät.

Yhdistetyn patenttituomioistuimen perustamisella on tutkimukseni perusteella selvästi oikeusturvaa ja -varmuutta parantava vaikutus. Kuten kaikilla muilla ratkaisuilla, myös UPC:lla on varjopuolensa. Keskitetty malli onkin hyödyllisimmillään kantajan näkökulmasta valittaessa päätösvaltaista jaostoa loukkauskanteen muodossa.

Avainsanat: Euroopan yhtenäispatentti, yhtenäinen patenttitoimisto, eurooppapatentti, oikeusturva, yhtenäispatentti, unified patent court

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

Alkusanat

Yliopisto-opinnot ovat epäilemättä ihmisen parasta aikaa. Itse nautin opiskeluajastani täysin rinnoin. Onnekseni työllistyin opintojeni lopussa ja saan etuoikeuden valmistua valmiiseen työpaikkaan. Haluan kiittää työnantajaani OTM/KTM Jukka Autiota ymmärryksestä ja joustamisesta opintojani kohtaan.

Täysipäiväisenä töissä oleminen ja opinnäytetyön tekeminen samanaikaisesti ei ole helppoa ja olisin mielelläni paneutunut tutkimukseeni vielä enemmän. Läheiseni ovat saaneet tuta stressinpurkauksiani ja silti auttaneet minua jaksamaan. Erityisesti haluan kiittää äitiäni Toini Linnanmäkeä siitä, että hän on aina uskonut minuun ja kestänyt välillä asiatontakin kielenkäyttöä, sekä isääni Jorma Linnanmäkeä tuesta minua kohtaan.

Lopuksi haluan kiittää Kirsikka Salmista loputtomista hymyistä, nauruista ja keskusteluista graduprojektini aikana. Kiitos Kirsikka, että opetit minulle mitä metodi tarkoittaa ja autoit minut vielä sen viimeisenkin kynnyksen yli.

Lähteet	III
Kirjallisuus ja artikkelit	III
Virallislähteet	VII
Muut lähteet.....	XI
Oikeustapaukset	XII
Lyhenteet	XIII
1.Johdanto	1
1.1.Yhtenäispatentin kehitys.....	3
1.2.Käsitteistä.....	5
1.3.Tutkimuskysymys ja metodologia	6
2.Oikeudenhaltijan oikeusturva	10
2.1.Patentin antama suoja ja oikeusvarmuus	12
2.2.Patentinhaltijan oikeusturvasta	14
2.2.1.Oikeusturvan toteutuminen ulkoprosessuaalisilla suojamuodoilla	16
2.2.2.Yhtenäisen patenttituomioistuimen vaikutus ei toivottuun patentointikäyttäytymiseen	19
2.3.Oikeudenkäynnin kustannusten merkitys yritysten oikeusturvalle yhdistetyssä patenttituomioistuinjärjestelmässä.....	22
3.Yhtenäispatentin keskeinen sisältö	27
3.1.Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä	29
3.1.1.Institutionaaliset säädökset.....	31
3.1.2.Patenttijärjestelmien kustannuksista.....	33
3.1.3.Rahoitus	36
3.2.Sopimus yhdistetystä patenttituomioistuimesta.....	39
3.2.1.Patentin tuomien oikeuksien sisältö	41
3.2.2.Tuomioistuinjärjestelmä	42

3.2.3.Unionin oikeuden ensisijaisuus	45
4.Yhtenäispatentin oikeusturva	47
4.1.Keskeisimmät muutokset patentinomistajan oikeusturvan kannalta	49
4.2.Päällekkäiset oikeudenkäynnit.....	52
5.EU-patenttituomioistuin ja kansainvälinen toimivalta.....	56
5.1.UPC -tuomioistuimen alueellinen toimivalta	59
5.1.1.Yhtenäisen patenttituomioistuimen sisäinen toimivallanjako (forum delicti).	61
5.1.2.Yhtenäisen patenttituomioistuimen sisäinen toimivallanjako (forum domicilii)	62
5.2.UPC -tuomioistuimen asiallinen toimivalta.....	65
5.2.1.Loukkaukanteet.....	66
5.2.2.Vahvistus- ja mitättömyyskanteet.....	68
5.3.EU:n patenttituomioistuimesta	70
6.Yhteenveto	73

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aalto, Pekka: Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuu EU-oikeuden rikkomisesta ja sen toteuttaminen, Defensor Legis 4/2012 s. 419-429, 2012

Adolphsen, Jens: Europäisches und internationales Zivilprozessrecht in Patentsachen, 2. Auflage 2009

Arnold, Sir Richard: A Short History of the Unitary European Patent and the Unified Patent Court, CIPA 2014

Cremers, Katrin - Ernicke Max - Gaessler, Fabian - Harhoff, Dietmar - Helmers, Christian, McDonagh, Luke - Schliessler, Paula - Zeebroeck, Nicolas van: Patent Litigation in Europe, Discussion Paper No. 13-072, 2013

Danguy, Jérôme - Pottelsberghe de la Potterie, Bruno van: Cost-Benefit Analysis of the Community Patent, 2009

Ervasti, Kaijus: Oikeuden saamisen monet kasvot, Oikeus 2011

Godenhielm, Berndt: Om ekvivalens och annat gott; patenträttsliga uppsatser, 1990

Haapio, Helena: Oikeusturva, ennakointi ja yritykset: tavoitteena oikeudellinen omavastuisuus ja ongelmien ehkäisy, Oikeus 2002

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus

Haarmann, Pirkko-Liisa - Mansala, Marja-Leena: Immateriaalioikeuden perusteet, 2007 ja 2012

Harhoff, Dietmar: Economic Cost-Benefit Analysis of a Unified and Integrated European Patent Litigation System 2009

Hasset, Kevin A. - Shapiro, Robert J.: What Ideas Are Worth: The Value of Intellectual Capital And Intangible Assets in the American Economy, 2012

Havansi, Erkki: Oikeusturva - voiko sitä olla liikaakin?, Lakimies 1/2001

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan, 2011

Helin, Markku: Missä oikeus on? Lakimies 1/2012

Huhtala, Liisa: Eurooppapatentti loppusuoralla, IPRinfo 1/2012

Husa, Jaakko - Mutanen, Anu - Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa, 2001

Jokela, Antti: Asiantuntijaedustuksesta tuomioistuimen kokoonpanossa, Lakimies 2000

Karhu, Juha: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi, Lakimies 5/2003

Koivisto, Ida: Oikeusturva – kehittyvä perusoikeus? Lakimies 6/2013

Koulu, Risto: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin, 2003

Lanjouw, Jean O. - Schankerman, Mark: Enforcing Intellectual Property Rights, 2001

Lassila, Kati: Ekvivalenssiselvitys; Patentin suojapiirin tulkinta Suomessa ja muissa maissa, 2004

McDonagh, Luke: Exploring Perspectives of the Unified Patent Court and Unitary Patent Within the Business and Legal Communities, IPO 2014

Mejer, Malwina - Pottelsberghe de la Potterie, Bruno van: Beyond the prohibitive cost of patent protection in Europe, 2009 (a)

Mejer, Malwina - Pottelsberghe de la Potterie, Bruno van: Economic incongruities in the European patent system, 2009 (b)

Mikkola, Ella – Nurmisto, Mikko – Leskinen, Karri – Lönnqvist, Pamela: Yhtenäispatentin ja yhdistetyn patenttitoimistoituksen (UPC) vaikutuksista suomalaisyrityksille, 2014

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen aakkoset, 1999

Määttä, Tapio: Monitieteisyys ympäristöoikeudessa – oikeustieteen sisäiset ja ulkoiset yhteydet oikeustieteellisen tutkimuksen haasteena, Oikeus 3/2000

Norrgård, Marcus: Väliaikaiset kiellot yhä kiven takana, IPRinfo 3/2009

Norrgård, Marcus: Patentin loukkaus, 2008

Norrgård, Marcus: Yhdistetyn patenttitoimistoituksen kansainvälinen, asiallinen ja alueellinen toimivalta, Lakimies 7-8/2013 s. 1256-1277, 2013

Oesch, Rainer - Pihlajamaa, Heli: Patenttioikeus, 2008

Oesch, Rainer – Pihlajamaa, Heli: Patenttioikeus, 2013

Oesch, Rainer – Pihlajamaa, Heli: Patenttioikeus, 2014

Pihlajamaa, Heli: Eurooppapatentti ja yhteisöpatenttisopimus, 1997

Pöyhönen, Juha: Juridisista teorioista, 1981

Pöyhönen, Juha: Kohti uutta varallisuus oikeutta, Lakimies 4-5/1997

Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat, 2010

Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat, 2013

Raitio, Juha: Kontekstuaalisuus, Klamin finalismi ja EU-oikeus, Lakimies 4/2014

Rudyk, Ilja: Three Essays on the Economics and Design of Patent Systems, 2012

Straathof, Bas - Veldhuizen, Sander van: Another reason for the EU patent: Declining validation rates, 2010

Tenhunen, Lauri: EU-patentti valmistui - huomasi kukaan?, Suomen pysyvä edustusto Euroopan unionissa, 2013

Virolainen, Jyrki: Prosessin pitkittymisen syistä, seurauksista ja ehkäisykeinoista, Defensor Legis 4/2006

Virallislähteet

Brussels Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, 27.9.1968

Commission staff working paper, impact assessment: implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection, SEC(2011) 482 final, 13.4.2011

Community patent: translation of claims and distribution of revenue from fees, asiakirja 6985/08

Ehdotus neuvoston asetukseksi (EU) kääntämistä koskevista järjestelyistä Euroopan unionin patentin osalta, KOM(2010) 350, 30.6.2010

Enhancing the patent system in Europe KOM (2007) 165, 3.4.2007

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista (Rooma II), (EY) N:o 864/2007,

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla, (EU) N:o 1215/2012

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteuttavasta tiiviimmästä yhteistyöstä (EU) N:o 1257/2012

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus asetuksen (EU) N:o 1215/2012 muuttamisesta yhdistettyyn patenttitoimioistuimeen ja Beneluxmaiden tuomioistuimeen sovellettavien säännösten osalta (EU) N:o 542/2014

Euroopan unionin neuvosto Brysselissä 26.5.2011 asiakirja 10630/11, liite II

Euroopan unionin tuomioistuin, Espanjan kuningaskunta v. Euroopan unionin neuvosto, asia C-274/11

Euroopan Yhteisöjen komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – Euroopan patenttijärjestelmän parantaminen. Bryssel KOM (2007) 165

European Patent Convention, 14th edition, 2010 (EPC 2010)

Hallituksen esitys Eduskunnalle Eurooppapatenttien myöntämisestä tehdyn yleissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä patenttilain ja hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain muuttamisesta, HE 175/2010

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja, tiivistelmä vaikutusten arvioinnista ja ehdotus neuvoston asetukseksi: Kääntämisestä koskevat järjestely Euroopan unionin patentin osalta, SEK(2010) 797, 30.6.2010

Maastrichtissa 7.2.1992 tehty sopimus Euroopan unionista (muutettuna Lissabonin sopimuksella), SopS 103/94

Neuvoston asetus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (Bryssel I), (EY) N:o 44/2001

Neuvoston asetus yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavan tiiviimmän yhteistyön täytäntöönpanoon sovellettavista käännojärjestelyistä, (EU) N:o 1260/2012

Neuvoston päätös luvan antamisesta tiiviimpään yhteistyöhön yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi, 2011/167/EU, 10.3.2011

Oikeusministeriön mietintö 28/2010, Teollis- ja tekijänoikeusasioiden keskittäminen markkinaoikeuteen

Opinion of Advocate General Bot delivered on 11 December 2012 (1), Joined Cases C-274/11 and C-295/11

Preparatory Committee for the Unified Patent Court Consultation Document Rules on Court fees and recoverable costs, 5/2015

Proposal for a regulating of the European parliament and of the council, Brussels, 13.4.2011 COM(2011) 215 final, 2011/0093 (COD)

Proposal for a council regulation, Brussels, 13.4.2011 COM(2011) 216 final, 2011/0094 (CNS)

Sopimus yhtenäisestä patenttituomioistuimesta, Agreement on a Unified Patent Court asiakirja 16351/12

Työ- ja elinkeinoministeriön asetus Patentti- ja rekisterihallituksen maksullisista suoritteista 1085/2009

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen ratifiointia valmistelevan työryhmän mietintö, Konserni 51/2015 (TEM 51/2015)

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yhteisöpatenttietuuden kansallinen vaikutusarviointi, Konserni 40/2008 (TEM 40/2008)

Työ- ja elinkeinoministeriön perusmuistio, Eurooppalaisen patenttijärjestelmän kehittäminen, patenttituomioistuimen perustaminen TEM2011-00435, 19.09.2011

Vihreä kirja yhteisön patentista ja Euroopan patenttijärjestelmästä - Innovaatioiden edistäminen patenttien avulla, KOM(97) 314, kesäkuu 1997 (KOM 97)

Yleissopimus eurooppapatenttien myöntämisestä (Euroopan patenttisopimus), SopS 8/1996

Muut lähteet

Eurooppa-neuvoston lehdistötiedote Brysselissä 29.6.2012 EUCO 76/12

Eurooppa-neuvoston lehdistötiedote, Eurooppa-neuvosto 28. ja 29.6.2012 - päätelmät

Euroopan unionin komission kotisivut, sisämarkkinat, teollisoikeudet, patentti, yhteisöpatentti, ratifointiprosessi

Euroopan unionin parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunta (JURI), lehdistötiedote 10.7.2012

Ericsson Letter: Unitary Patent Protection - proposed Regulation of the European Parliament and Council, 10.12.2012 (Ericsson 2012)

IpKitten -blogi: <http://ipkitten.blogspot.fi/2015/06/consultation-event-on-court-fees-for.html>

IPR-info verkkolehti: EUT hylkäsi Espanjan nostamat yhtenäispatenttia koskevat kumoamiskanteet, 7.5.2015

Nokia and BAE Systems Joint Letter: Unitary Patent Protection - proposed Regulation of the European Parliament and Council, 10.12.2012 (Nokia ja BAE 2012)

Oikeustapaukset

eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C., 547 U.S. 388 (2006)

ECJ, judgement of the court (First Chamber) C-4/03, 7/2006

ECJ, judgement of the court (First Chamber) C-539/03, 7/2006

ECJ, opinion 1/09 of the court (Full Court), 3/2011

HHO 19.3.2008 nro 759 (S 07/2330) AstraZeneca UK Limited ja Astra Zeneca Oy vastaan ratiopharm GmbH ja ratiopharm Oy

Lyhenteet

CPC - Community Patent Convention (Agreement relating to Community Patent), Yhteisöpatenttisopimus

CPR - Community Patent Regulation, Yhteisöpatenttiasetus

ECJ - European Court of Justice, Euroopan unionin tuomioistuin

EIS - Euroopan ihmisoikeussopimus

EK- Elinkeinoelämän keskusliitto

EPC - European Patent Convention, Euroopan patenttisopimus

EPO - European Patent Organization, Euroopan patenttivirasto

EUPOK - Euroopan unionin perusoikeuskirja

IPO - Intellectual Property Office, Ison Britannian patenttitoimisto

PCT - Patent Cooperation Treaty, kansainvälinen patenttiyhteistyösopimus

PeL- Suomen perustuslaki

PLT - Patent Law Treaty

SEU - Sopimus Euroopan Unionista, Maastrichtin sopimus

SEUT - Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, Rooman sopimus

TRIPS - Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights

UPC - Unified Patent Court, Yhdistetty patenttituomioistuin

UPP - Unitary Patent Protection, Yhtenäinen patenttisuojaja

WIPO - World Intellectual Property Organization, maailman henkisen omaisuuden järjestö

WTO - World Trade Organization

YK - Yhdistyneet kansakunnat

1. Johdanto

Patentilla on niin kansallisesti kuin kansainvälisesti monia tehtäviä, joista tärkeimpinä voidaan pitää teollisen kehityksen ja keksintöjen tekemisen edistämistä sekä turvaamista. Yhteiskunnallisesti tärkeää onkin edistää keksintöjen tekemistä ja uusien innovaatioiden syntymistä kilpailukyvyyn säilyttämiseksi kansainvälisesti. Keksijöille ja yrityksille tärkeää on oikeuksien syntyminen tehdyn työn tulokseen eli uuteen keksintöön. Koko keksimisprosessin houkuttelevuus perustuukin mahdollisuuteen saada patentti ja patentin tuoman yksinoikeuden taloudelliseen hyödyntämiseen esimerkiksi lisensoinnin avulla.¹

Immateriaalioikeus on nykyisin korostuneen kansainvälinen oikeudenala. Ensimmäiset kansainväliset sopimukset ovat jo 1800-luvun loppupuolelta, kuten vuonna 1883 allekirjoitettu teollisoikeuksien suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus, joka on edelleen yksi tärkeimmistä teollisoikeuksien alan kansainvälisistä sopimuksista. Kansainvälinen patenttioikeuksien harmonisointi on koskenut ennen kaikkea aineellista lainsäädäntöä, kuten sopimukset oikeudenhaltijoiden suojan minimitasosta.² Patenttien hakemista kansainvälisesti on helpotettu erilaisin järjestelmin, kuten eurooppapatentilla ja patenttiyh-teistyösopimuksella, mutta kansallisista järjestelmistä erillistä yhteispatenttia ei ole saatu aikaiseksi.

Suomen patenttilainsäädäntö on voimakkaasti kansainvälisten sopimusten ja eurooppaoikeuden leimaamaa. Pariisin konvention lisäksi Suomen lainsäädäntöön vaikuttaa YK:n alainen maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO (World Intellectual Property Organization), WIPO:n hallinnoima vuonna 1970 allekirjoitettu Patent Cooperation Treaty eli PCT (Suomi liittynyt vuonna 1980), 1977 voimaan tullut Euroopan patenttisopimus EPC (Suomi liittynyt vuonna 1996), jota hallinnoi Euroopan patenttivirasto (EPO) ja WTO:n hallinnoima TRIPS-sopimus sekä Patent Law Treaty eli PLT.³

¹ Oesch, Pihlajamaa 2008 s. 23–24

² OM, mietintö 28/2010 s.127 ja Oesch, Pihlajamaa s. 42

³ Haarmann, Mansala 2007 s. 25–26 , Oesch, Pihlajamaa 2008 s. 52

Patenttilainsäädäntöjen yhtenäistämisen tarve on varsin ymmärrettävää kun huomioidaan yritysten toimintakenttä. Patentin hankkiminen vain patentinhakijan kotimaassa ei ole enää riittävää relevanttien markkinoiden kansainvälistyessä ja yritysten pyrkiessä laajentamaan liiketoimintaansa yhä laajemmalle alueelle. Euroopan unionin mukanaan tuoma tavaroiden ja varallisuuden vapaa liikkuvuus on osaltaan pakottanut jäsenvaltioiden väliseen lainsäädännön harmonisointityöhön.

Eurooppalaiset patenttijärjestelmät vihdoin uudistuvat, kun kansallisten ja eurooppapatentin rinnalle tulee uusi yhtenäispatenttijärjestelmä sekä eurooppalaisia patenteja koskeva yhdistetty patenttituomioistuin. Suomi on ollut eurooppapatenttien kohdemaana yksi pienimmistä ja merkityksettömistä.⁴ Tästä huolimatta suomalaisten patentointiaktiivisuus suhteessa väestömäärään on Euroopan toiseksi tai kolmanneksi suurinta Sveitsin ollessa ylivoimainen ykkönen.⁵

Tulevassa muutoksessa merkittävin uutuus on yhdistetty patenttituomioistuin, joka siirtymäajan jälkeen ratkaisee sekä yhtenäispatenttia koskevat että perinteisiä eurooppapatenteja koskevat riitaisuudet. Vaikka patenttien myöntämismenettely pysyy samana Euroopan patenttitoimiston alaisuudessa, tulee uusi tuomioistuin olemaan vain Euroopan unionin jäsenmaita varten ja toimimaan näin ollen myös unionin tuomioistuimen toimivallan alaisuudessa. Uuden tuomioistuimen vaikutus yksittäiseen patenttioikeudenhaltijaan tulee olemaan mielenkiintoisimpia tulevaisuudessa selviäviä asioita.

Uudella yhdistetyllä tuomioistuimella on luonnollisesti tarkoitus edistää aiempaa oikeustilaa luomalla Eurooppaan aiempaa kustannustehokkaampi, laadukkaampi ja oikeusvarmempi patenttijärjestelmä. Tulevaisuudessa (toivottavasti jo vuoden 2016 aikana) yhdellä hakemuksella on mahdollista saada kaikkia osallistuvia EU-jäsenvaltioita koskeva yksi patentti, jota hallinnoidaan ja josta vuosimaksut maksetaan keskitetysti Euroopan patenttitoimistolle. Yhtenäispatenttijärjestelmä on kuitenkin rinnakkainen ”perinteisille” patenttijärjestelmille, eikä se siis korvaa eurooppapatenttia ja kansallisia

⁴ SEK (2010) 797, s. 13

⁵ EPO annual reports and statistics 2014

patentteja. Yhtenäispatenttijärjestelmän voikin nähdä uutena varteenotettavana vaihtoehtona omien oikeuksiensa suojaamiseen.

1.1. Yhtenäispatentin kehitys

Euroopan unioni on monella tapaa liittovaltioon verrattavissa oleva järjestelmä: Unionilla on omat lainsäädäntöelimensä, hallintonsa ja tuomioistuimensa. Jäsenvaltioilla on yhteinen keskuspankki ja suurella osalla valtioista yhteinen valuutta. Tärkeimpänä Euroopan yhteisön ja nykyisen unionin saavutuksena voidaan pitää tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääoman vapaata liikkuvuutta, joista säädetään Rooman ja Lissabonin sopimuksissa.⁶ Kyseinen valtioiden välinen rajat ja esteet poistava järjestelmä antaa kuvan yhtenäisestä valtiollisesta liitosta. Tästä syntyvästä valtioiden välisestä lähentymisestä huolimatta, patenttiyhteistyö jäi vuosikymmeniksi tavoitetasolle, lukuun ottamatta joitain yrityksiä luoda yhtenäinen patenttijärjestelmä, muun muassa komission esitys asetukseksi yhteisöpatentista KOM(2000) 412. Unionin tasolla on säädetty joitakin patenttioikeudellisia asetuksia tuomaan selvyyttä hajautuneeseen järjestelmään: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus lääkkeiden lisäsuojatodistuksesta (EY) N:o 469/2009, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus kasvinsuojeluaineiden lisäsuojatodistuksen käyttöön ottamisesta (EY) N:o 1610/96 sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus kansanterveysongelmista kärsiviin maihin vietävien lääkkeiden valmistusta koskevien patenttien pakkolisensoinnista (EY) N:o 816/2006.⁷ Lisäksi patenttioikeuden alalla on annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi bioteknologian keksintöjen oikeudellisesta suojasta 98/44/EY, jolla on yhdenmukaistettu bioteknologian keksintöjen patentoitavuuteen liittyviä jäsenvaltioiden kansallisia lainsäädäntöjä.

Huolimatta edellä mainituista yhtenäistämistoimista, patenttioikeus on edelleen territoriaalinen oikeus. Suomeen myönnetty patentti on voimassa ainoastaan Suomen alueella ja näin ollen vain suomalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään suomalaiselta patenttia koskevaa pätemättömyysriitaa. Myös eurooppapatentti on kansallinen myöntämisen jälkeen: patenttimaksut maksetaan kuhunkin voimassaolomaahan erikseen

⁶ SopS 103/94 s. 2133

⁷ Raitio 2010 s. 423–424

ja patenttiriidat käsitellään kansallisissa tuomioistuimissa kansallisten lakien mukaisesti eli siinä maassa missä patenttisuojia on saatettu voimaan, vaikka patentin myöntäminen on yhtenäinen.⁸

Euroopan patenttisopimuksella perustettiin Eurooppapatentti ja sitä hallinnoimaan Euroopan patenttivirasto (EPO). EPO ja EPC ovat Euroopan unionista erillisiä ja niiden tarkoitus on helpottaa patentin hakemista useammassa Euroopan maassa. EPC on avoin järjestelmä eli sitä voi hakea kuka tahansa koskemaan joitain tiettyjä tai kaikkia sopimukseen kuuluvia valtioita, joita on nykyään (30.9.2015) 38 ja laajennusvaltioita kaksi (Bosnia ja Hertsegovina ja Montenegro).⁹ Patentit myöntää keskitetysti EPO, mutta hakemuksessa ilmoitettujen maiden on osaltaan vahvistettava EPO:n myöntämä patentti, joka tapahtuu käytännössä maksamalla vaadittu kansallinen maksu ja toimittamalla kansalliselle viranomaiselle käännökset kyseisen valtion virallisella kielellä. Näin patentti tulee voimaan hakemuksessa nimetyissä maissa voimaan saattamisten jälkeen ja pysyy voimassa maksimissaan 20 vuotta hakemispäivästä maksamalla vuosimaksut kullekin kansalliselle patenttivirastolle erikseen.¹⁰ Jättämällä tiettyjen maiden osalta vuosimaksut maksamatta, sammuu patentti vain näiden maiden osalta, eikä vaikutus laajene muihin samaa patenttihakemusta koskeneisiin maihin.

EU-patentti on ainutlaatuinen patenttijärjestelmä, jollaista ei löydy samassa muodossa mistään muualta maailmasta. EU-patentin on tarkoitus tulla voimaan yhtenäisenä ja itsenäisenä 24 jäsenvaltiossa Espanjan ja Italian jättäytyessä ulos sopimuksesta kielikysymysten vuoksi ja Puolan jätettyä tuomioistuinsovimus allekirjoittamatta. Yhteisöpatentti eli Euroopan unionin patentti on täysin itsenäinen järjestelmä ja rinnakkainen kansallisten patenttien ja eurooppapatentin kanssa. Hakija voisi siis valita kolmen mahdollisen patentinhakujärjestelmän välillä ja tähän vielä lisänä kansainvälinen PCT, jolla hakemuksen voi laajentaa parhaimmillaan 148 valtiota käsittäväksi. Monet yritykset ovat kuitenkin kokeneet eurooppapatentin riittävänä ja varsin hyvin toimivana heidän tarpeisiinsa, vaikka EU-patentin uskotaankin tuovan säästöjä joissain tilanteissa.¹¹ Patenttia

⁸ Oesch, Pihlajamaa 2008 s. 302

⁹ EPC 2010, artikla 169

¹⁰ Oesch, Pihlajamaa 2008 s. 123, 155

¹¹ TEM 40/2008, s. 68-69

hakevat myös yksityishenkilöt ja pienet yritykset, joiden tarpeisiin kansallinen patentti tai yrityksen päämarkkina-alueelle rajoitettu eurooppapatentti on usein riittävä ja kustannustehokas ratkaisu. Suuremmat yritykset hakiessaan kattavaa suojaa innovaatioilleen saavat katetuksi lähes koko Euroopan ja mahdolliset riitaisuudet keskittyvät yhteen forumiin. Miksei tämä toimisi pienemmässäkin yrityksessä, mikäli tavoitteena on kansallista tasoa suuremman markkinaosuuden tavoittelu.

1.2.Käsitteistöä

Tutkielmassa käytän tutkimusaiheestani useita rinnakkaisia käsitteitä: yhteisöpatentti, Euroopan unionin patentti, EU-patentti ja yhtenäinen eurooppapatentti. Tämä johtuu kyseisen yhtenäisen eurooppalaisen patenttijärjestelmän luomisen eri kehitysvaiheista. Pääasiassa käytän nykyisestä yhtenäisestä patenttijärjestelmästä, joka sisältää asetukset (EU) N:o 1257/2012, (EU) N:o 1260/2012 sekä sopimuksen 16351/12, termiä yhtenäispatentti tai Euroopan yhtenäispatentti erotuksena EPC:n mukaisesta eurooppapatentista. Yhteisestä patenttisopimuksesta siirryttiin Euroopan yhteisön ja myöhemmin Euroopan unionin patentin kehittämiseen ja vasta aivan viime vuosina termi on muuttunut yhtenäiseksi eurooppapatentiksi. Pidän kuitenkin perusteltuna käyttää myös EU-patenttia rinnakkaisena terminä yhtenäiselle eurooppapatentille tai yhtenäispatentille, patenttijärjestelmän luonnin tapahduttua kuitenkin EU:n toimielinten toimesta ja niiden vaikutuksen alaisena. Lisäksi vain Euroopan unionin jäsenmaat voivat liittyä patenttijärjestelmään. EU-patentti terminä on tosin osittain harhaanjohtava ottaen huomioon, etteivät esimerkiksi Espanja, Italia ja Puola näillä näkymin kuulu patenttijärjestelmän piiriin. Aika näyttää mikä tulee olemaan nimitys suomalaisen lakimieskunnan keskuudessa, mutta uskon yhtenäispatentin tai EU-patentin olevan yksinkertaisina ilmaisuina monen suuhun sopivat.

Euroopan yhtenäinen patenttituomioistuin ei voi olla kovin vaikea ymmärtää edes maallikolle. Ainakin se herättää kysymyksen siitä, mikä tuomioistuimen tuomiovalta mahtaa olla. Olen aina pitänyt englannin kielestä tulevista lyhenteistä kuten ECJ (European Court of Justice) ja käytänkin yhtenäisestä patenttituomioistuimesta rinnakkaisena käsitteenä lyhennettä UPC (Unified Patent Court). Tämä helpottaa usein myös kansainväli-

sissä piireissä asiasta puhuessa, mikäli oikea termi ei ole heti terävänä mielessä. Nopean selvityksen perusteella näyttäisi siltä, ettei lyhenne ole sekoitettavissa ainakaan mihinkään muuhun eurooppalaiseen oikeudelliseen konstruktion.

Viimeaikaiseen oikeuskirjallisuuteen perustuen, voidaan nähdä yhtenäispatentin saavan ainakin nykyisellään alan asiantuntijoiden suosion. Tosin koko järjestelmä ja etenkin patenttituomioistuin ovat vielä varsin vieraita käsitteenkin tasolla suurimmalle osalle lakimieskunnasta. Toivon tämän tutkielman avaavan omalta osaltaan muuttuvaa oikeustilaa patenttioikeudessa.

1.3. Tutkimuskysymys ja metodologia

Avaan tässä pro gradu -tutkielmassa Euroopan yhtenäispatentin rakennetta ja historiaa. Tarkastelen tutkimuksessani etenkin yhtenäispatenttiuudistuksen merkittävintä osaa eli yhdistettyä patenttituomioistuinta. Sivuan opinnäytetyössäni Euroopan unionin tiiviimän yhteistyön menettelyä sen ollessa merkittävässä asemassa koko järjestelmän onnistumisen kannalta. Oikeudenalajaottelussa pro gradu -tutkielmani sijoittuu patenttioikeuteen ja kansainväliseen yksityisoikeuteen, mutta pitää sisällään myös eurooppaoikeutta ja prosessioikeutta. Yhtenäispatenttia ei ole Suomessa tutkittu kovin laajasti, mutta toisaalta järjestelmä ei ole vielä edes tullut voimaan, eikä sitä näin ollen ole olemassa muualla kuin paperilla ja teoreettisena konstruktiona.

Tutkimusongelmanani on uuden yhdistetyn patenttituomioistuimen oikeusturva patentinhaltijan näkökulmasta. Avainkysymyksenä oikeusturvan arvioinnissa on järjestelmän luomat mahdollisuudet yksityiselle patentinhaltijalle puolustaa oikeuksiaan ja toisaalta harjoittaa elinkeinotoimintaa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Yhtenä kysymyksenä asian voisi esittää seuraavasti: miten yhdistetty patenttituomioistuin edistäisi oikeusturvaa suomalaisen yrityksen näkökulmasta? Ymmärrettävästi ei tutkimusta tehdessäni ole ollut käytössä yhdistetyn patenttituomioistuimen tuomioita, enkä näin ollen ole pystynyt arvioimaan muutosta aiempaan oikeustilaan, jossa kaikki patenttikiistat ratkaistaan kansallisella tasolla territoriaaliperiaatteen mukaisesti.

Merkittävimmät haasteet tutkimustyöni aloittamisessa on ollut metodien valinnassa. Suurin osa oikeustieteellisestä tutkimuksesta on lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa ja sitä voidaankin pitää oikeustieteellisen tutkimuksen perusmetodina.¹² Tämä voidaan ymmärtää voimassa olevaa oikeusjärjestystä koskevaksi tutkimukseksi, jonka tehtävänä on oikeusjärjestyksen ja sen osien kuvaaminen, tulkinta ja systematisointi.¹³ Oikeusdogmatiikka on luonnollisesti toinen metodeistani, kun otetaan huomioon järjestelmän vielä toistaiseksi vallitseva hypoteettinen olemassaolo, josta konkretiaa on vain kaksi asetusta ja kansainvälinen sopimus. Oikeusdogmatiikan käyttö opinnäytetyössäni hypoteettisen olemassaolon vuoksi on itsessään paradoksi edellä mainitun kanssa; koska oikeusdogmatiikka tutkii voimassa olevaa oikeusjärjestystä, en voi käyttää sitä metodina, kun yhtenäispatenttijärjestelmä ei ole vielä osa voimassa olevaa oikeusjärjestystä. Käytän kyseistä metodologiaa silti tutkittavan kohteen ennakoitujen voimaantulemisen vuoksi ja säädäntötekstin ollessa Euroopan parlamentin hyväksymää.

Lainopin tulkintameteodeista olen tässä tutkielmassa käyttänyt sanamuodon mukaista, systemaattista, historiallista, vertailevaa, teleologista eli tarkoitusperäopillista ja arvopeusteista tulkintaa.¹⁴ Vertailevaa, teleologista ja arvoperusteista tulkintaa olen käyttänyt etenkin arvioidessani sopimusta yhdistetystä patenttituomioistuimesta. Patenttituomioistuinsopimuksen muodostumisessa on ollut huomattava määrä eri näkökantoja ja siihen on vaikuttanut niin oikeuskäytäntö¹⁵, poliittinen integroituminen kuin yritysten toimintaympäristön kehittämisen tarve. Tämä on korostanut tarvetta käyttää edellä mainittuja tulkintameteodeja järjestelmän oikeusturvan arvioinnissa. Vertaileva arviointi on ongelmallista, sillä vastaavaa useamman maan yhteistä patenttituomioistuinta ei ole. Vertailevassa arvioinnissa pyrinkin systeemivertailuun, jossa otan huomioon rinnakkaisten patenttijärjestelmien (eurooppapatentti ja uusi yhtenäispatentti) eri näkökohdat oikeusturvan toteuttamiseen.

¹² Husa ym. 2001, s. 13

¹³ Pöyhönen 1981, s. 19

¹⁴ Hirvonen 2011, s. 38-39

¹⁵ mm. ECJ lausunto 1/09, ECJ C-4/03 ja C-539/03

Oikeustieteissä kysymys metodista on vaikea etenkin tutkimusaiheen ollessa eri oikeudenalojen sekä eri tieteenalojen rajapinnalla, kuten tässä tutkielmassa.¹⁶ Pelkkä perinteinen lainoppi hyödyntää lähinnä vain positiivista oikeutta ja tulkitsee niitä omista lähtökohdistaan käsin, jolloin oikeustiede jää irralliseksi ympärillä tapahtuvasta yhteiskunnasta. Tapio Määttä näkeekin juuri tämän vuoksi jokaisen tutkijan jatkuvana tehtävänä olevan reflektoida teoreettisia ja metodisia näkökohtiaan.¹⁷ Oikeusdogmatiikan rinnalla olenkin näin ollen päätenyt hyödyntämään oikeustaloustieteellistä lähtökohtaa eli law and economics -tyylistä katsantoa.¹⁸ Hyödynnän siis tutkimuksessani ulospäin avautuvaa tutkimusta omien mielenkiinnonkohteitteni mukaisesti. Ulospäin avautuva näkökulma tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa oikeustieteellisen tutkimuksen yhteyksiä muiden tieteenalojen suuntaan ja vahvistaa myös yhteyksiä eri oikeudenalojen välillä.¹⁹

Patenttioikeus on nykyisellään samanaikaisesti kansallinen ja taas korostuneen kansainvälinen oikeudenala, joka mahdollistaa oikeustieteilijöiden työllistymisen myös kotimaan ulkopuolelle. Täydellisenä vastakohtana tälle, tapahtuu patenttien täytäntöönpano kansallisella, ja vain ja ainoastaan kansallisella tasolla. Koko yhtenäispatentin ajatuksen ollessa patentinhakijoiden ja oikeudenhaltijoiden kustannusten laskeminen ja oikeuden saavutettavuus pidän tärkeänä arvioida aihetta nimenomaan oikeustaloustieteelliseltä pohjalta. Tällöin pyrin kiinnittämään nimenomaisesti huomiota asetusten säätämisen ja yhdistetyn patenttitoimioistuimen vaikutuksiin järjestelmän käyttäjien näkökannasta. Suomessa reaalisia argumentteja on yleensä katsottu voitavan soveltaa vain, jos vahvasti ja heikosti velvoittavat oikeuslähteet eivät anna vastausta tulkintaongelmaan.²⁰ Mikäli menet ja oikeuslähteoppi olisi rajattu tässä tutkimuksessani tiukasti lainoppiin, lakiin ja maantapaan, jättäisi se itse ongelmalle ja teleologiselle argumentoinnille varsin vähän tilaa.²¹ Lähdeaineistoni sisältääkin varsin paljon taloudellista katsantokantaa painottavia tutkimuksia ja käytän lähestymistapaani myös oikeudenhaltijan aseman selvittämiseen mahdollisessa litigaatiotapauksessa. Katson, että laajentamalla näkökulmaa oikeusta-

¹⁶ Näin esimerkiksi tohtorikoulutettava Kirsikka Salmisen haastattelusta 10.9.2015

¹⁷ Määttä 2000, s. 333

¹⁸ Hirvonen 2011, s. 29

¹⁹ Pöyhönen 1997, s. 530-531, Määttä 2000, s. 334-336

²⁰ Määttä 1999, s. 11

²¹ Karhu 2003, s. 801

loustieteeseen päin, oikeusturvakysymys avautuu kokonaisvaltaisemmassa valossa (hollisesta näkökulmasta).²²

Tutkimuskohteen ollessa melko tuore ja koskematon, olen käyttänyt lähteinä niin viranomaislähteitä kuin tieteellisten aikakauskirjojen ja lehtien artikkeleita. Suomessa etenkin Marcus Norrgård on kirjoittanut patenttituomioistuimesta, mutta muuten järjestelmän arviointi jääkin varsin pinnalliseen yleisesittelyyn muun muassa Rainer Oeschin, Heli Pihlajamaan ja Pirkko-Liisa Haarmannin toimesta. Etsivä löytää tietoa edellä mainittujen lisäksi Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2008 tekemästä vaikutusarviosta sekä vuonna 2015 laaditusta yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen ratifiointia valmistelevan työryhmän mietinnöstä. Lisäksi Ella Mikkola, Mikko Nurmis-to, Karri Leskinen ja Pamela Lönnqvist ovat tehneet elinkeinoelämän keskusliiton ti-lauksesta uutta patenttijärjestelmää koskevan selvityksen.

Aiheen ja tutkimuksen aikaulottuvuuden paremman ymmärrettävyyden vuoksi esittelen aluksi oikeusturvan ulottuvuutta (luku 2) ja yhtenäispatentin rakennetta (luku 3) ennen yhdistetyn patenttituomioistuimen vaikutusten (luku 5) ja oikeusturvan (luku 4) varsinaista syvempää arvioimista. Tutkimuksessani olen halunnut avata lukijalle yhtenäispatenttijärjestelmän sisällön helposti ymmärrettävään muotoon ja arvioinut tätä kautta myös järjestelmän onnistumista lähemmin. Luvussa 6 käyn lyhyesti läpi tutkielmani keskeisimmät tutkimustulokset patentinomistajan oikeusturvasta.

²² Pajulammi 2014

2.Oikeudenhaltijan oikeusturva

Oikeusturva on vaikea käsite jopa kansallisen oikeuden sisäisesti tai vaihtoehtoisesti abstraktilla tasolla arvioitaessa. Oikeusturva on toisaalta perusoikeutena tuotu esiin niin perustuslaissa, Euroopan perusoikeuskirjassa kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa-kin. Toisaalta oikeusturvaa voi pitää koko oikeusjärjestelmän kantavana systeemi-periaatteena.²³ Oikeusturva on varsin vaikeahahmotteinen kokonaisuus varsinkin, jos puhutaan eurooppaoikeudellisesti ja kansainvälisyksityisoikeudellisesti värityneestä patentti-järjestelmästä ja siihen liittyvästä kansainvälisestä tuomioistuimesta, joka rinnastetaan juridisteknisesti kansalliseen tuomioistuimeen. Helpointa lienee arvioida tuomioistuinta kokonaisuutena suomalaisen patentinhakijan oikeusturvan näkökulmasta tuomioistuin-prosessissa. Tämäkään ei ole täysin yksinkertainen tehtävä ottaen huomioon, etteivät suomalaiset patentinhakijat ole mikään homogeeninen käsite, vaan pitää sisällään yksittäisiä keksijöitä, start up -yrityksiä ja pk -yrityksiä sekä kansainvälisiä pörssiyrityksiä.

Vain pieni osa myönnettyistä patenteista tulee oikeudenkäynnin kohteeksi. Tämä on varsin ymmärrettävää, sillä luonnollisesti vain pieni osa toteutuneista sopimuksista, oikeustoimista tai rekisteröinneistä tulee litigoimisen kohteeksi. Mikäli näin ei olisi, olisi järjestelmä jo itsessään viallinen. Vuoden 2014 päättyessä markkinaoikeudessa oli vireillä 29 patenttia koskevaa valitusta ja vain 4 patenttia koskevaa riitaa.²⁴ Vastaavasti vuonna 2014 Suomessa oli voimassa 8 606 kansallista patenttia ja 39 584 eurooppapatenttia.²⁵

Ida Koivisto on havainnut tutkimuksessaan, että oikeusjutussa oikeusturva otetaan esille omana kokonaisuutenaan, kun ensisijaista kysymyksenasettelua ei ole pystytty ratkaisemaan tyydyttävällä tavalla.²⁶ Tällöin kysymys ei ole niinkään mitä vaan miten. UPC-järjestelmä on ”miten” vastaus pitkään vaikuttaneeseen ongelmaan: miten eurooppapatenttijärjestelmää saadaan oikeusvarmemmaksi kielto-oikeuden käyttämisen kannalta. EK:n teettämästä tutkimuksesta käy ilmi, että erityisesti pienehköillä yrityksillä on tar-

²³ Koivisto 2013, s. 1033

²⁴ Markkinaoikeus vuositilastot 2014

²⁵ PRH tilastoja patenttihakemuksista ja patenteista 2014

²⁶ Koivisto 2013, s. 1050

vetta saada kattava ja oikeusvarma patenttijärjestelmä käyttöönsä.²⁷ Tämä toisi pienille yrityksille helpomman, kustannuksiltaan kohtuullisen tavan hankkia itselleen oikeuksia ja puolustaa niitä. Järjestelmässä keskeistä onkin oikeudenmukaisuuden asemasta oikeudenmukaisuuden toteutuminen eli access to justice.²⁸ Nykyisessä patenttijärjestelmässä suurin ongelma on nimenomaisesti access to justice -oikeuden ollessa pirstaleista ja epävarmaa, jokaisesta tuomioistuimesta erikseen riippuvaa. Tämä asettaa isoille yrityksille etusijan patentin tuoman kielto-oikeuden käytössä, niiden resurssien mahdollistaessa useat päällekkäiset prosessit. Näin ollen pienten yritysten ei välttämättä edes kannata hakea laajaa suojaa pirstaleisessa järjestelmässä, mikäli se aiheuttaisi vain kustannuksia ilman todellisia mahdollisuuksia puolustaa oikeuksia.

Oikeuden saatavuus muodostuukin usein konkreettisesti kaikkein vaikeimmaksi perusoikeudeksi. Miten voi olla oikeusturvaa ja oikeusvarmuutta, mikäli oikeutta ei ole saatavilla? Tähän kysymykseen päädytään myös suomalaisyritysten osalta, niiden ollessa kansainvälisesti vertailtuna pienemmästä päästä. Pelkät muodolliset mahdollisuudet oikeuksien saamisessa eivät ole yritysten (tai miksei yksityistenkin patenttoijien) näkökulmasta riittäviä. Ajatus on kytköksissä oikeusrealistiseen perinteeseen, jonka mukaisesti formaali oikeus (law in books) ja tosiasialliset oikeudelliset käytännöt (law in action) ovat toisistaan erottuvia asioita.²⁹ Formaalin oikeuden voimassaolo määrittyy tosiasiallisten käytäntöjen kautta.

Yhtenäispatentilla tavoitellaan suurta oikeushyvää ja sen toteutuminen vaikuttaa varmasti oikeuden saatavuuteen. Law in action -ajattelun mukaisesti yhtenäispatenttijärjestelmä on tarpeellinen vain, mikäli se tuo käyttäjilleen lisää oikeusvarmuutta, parempia mahdollisuuksia hyödyntää innovaatioita taloudellisesti ja selkeyttää vallitsevaa oikeus-tilaa EU:n sisämarkkinoilla. Nämä näkökohdat ovat osittain päällekkäisiä ja toisaalta yhdenkin niistä toteutuminen voi olla jo riittävä peruste järjestelmän onnistumiselle, mikäli haittanäkökulmat ovat hyötyjä pienemmät. Haitallisena näkökulmana voidaan mainita esimerkiksi kustannusten merkittävä kasvu. Kattavat oikeudensaantimahdollisuudet ovat kuitenkin markkinataloudessa keskeisessä asemassa väärinkäytösten ehkäi-

²⁷ Mikkola ym. 2013, s. 47

²⁸ Edelleen Koivisto 2013, s. 1050

²⁹ Ervasti 2011, s. 349

semisessä ja patentti onkin itsessään oikeus, jolle voidaan antaa taloudellinen arvo ja jota tulee pystyä hyödyntämään oikeudenhaltijan parhaaksi katsomalla tavalla.

2.1. Patentin antama suoja ja oikeusvarmuus

Patentti määritetään kansallisella tasolla patenttilaissa, jonka 1 §:n mukaan se on mihin tekniikan alaan tahansa liittyvä keksintö, jota voidaan käyttää teollisesti. Lain 1 § antaa patentinhaltijalle yksinoikeuden keksinnön ammattimaiseen käyttöön. Patentti ei kuitenkaan automaattisesti anna positiivista käyttöoikeutta patenttiin. Patentit voivat olla toistensa kanssa riippuvuussuhteessa niin, että oikeudenhaltijalla ei ilman toisen oikeudenhaltijan suostumusta voikaan käyttää oikeuttaan hyödyksi.³⁰

Patentinsuoja on Euroopan laajuisesti hyvin identtinen eri EPC -valtioiden välillä. Kansallinen patenttilakimme määrittelee sekä välillistä että välitöntä patentinsuojaa 3-5 §:ssä. Pykälät ovat lähes identtisiä käännöksiä EPC -patenteille annettavan suojan kanssa.³¹ Patenttien sisältöä ja justifikaatiota määrittelevissä nykyisissä sopimuksissa ja asetuksissa on omaksuttu tyhjentävät listaukset niin patentin myöntämisessä, kun suojan tason ja käytettävissä olevien kanteiden määrittelemisessä (katso mm. PatL 3-5 §, EPC 25-28 artikla, UPC -sopimuksen 32 artikla).³² Tämä tuokin oikeusvarmuutta ja ennustettavuutta päätösten ja suojan osalta, kun myös mahdolliset loukkaustyypit tuodaan esiin säädetyllä tasolla. Tyhjentävät luettelot ovat myös tärkeitä, kun otetaan huomioon uuden yhtenäispatentin laajuus; tulkinnalle on hyvä jättää vain välttämätön määrä tilaa, kun kyseessä on monikansallinen tuomioistuin, jonka sisällä on useita eri oikeuskulttuureita. Päinvastainen vapaa tila toisi pahimmillaan useita eri tulkintasuuntauksia tuomioistuimen sisällä. Juuri hajaantunut päätöksenteko ja erot eri jaostojen välillä onkin ollut yhtenäisen patenttituomioistuimen toiminnan kritiikin kohteena.³³ Nykyisessä valossa on odotettavaa, että yhtenäispatentti tulee kattamaan lähitulevaisuudessa kaikki EU -maat lukuun ottamatta Espanjaa, Puolaa ja Kroatiaa. Tähän laajaan verkostoon sisältyy jo

³⁰ Haarmann 2014, s 213-214

³¹ EPC artiklat 25-28 Norrgård 2008, s. 14, 41-43

³² Haarmann 2014, s. 19, Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 221-222, 227

³³ Katso esimerkiksi Nokia ja BAE 2012, Ericsson 2012

erottelu Manner-Eurooppalaisen oikeuden ja Civil Law'n välillä puhumattakaan oikeuskulttuurien ja maiden eri taloudelliset kehitysasteet tulevan järjestelmän sisällä.³⁴ Näin ollen tyhjentävillä asetuksilla pystytään sulkemaan kansalliset oikeuskäytännöt pois tai ainakin harmonisoimaan niitä tehokkaasti.

Tulkintaongelmia ja oikeuskäytännön kehitystä tulee uskoakseni erityisesti niin sanotun ekvivalenssiopin myötä. Kansallisen patenttilakimme 39 §:n mukaisesti patenttivaatimukset määrittävät myönnetyn patentin tarjoaman suojan laajuuden.³⁵ Vastaava säädös löytyy EPC:n 69 artiklasta, jota selvittämään on erikseen laadittu tulkintapöytäkirja, jonka mukaisesti patentin suojapiiri ei saa rajoittua yksin patentin sanamuotoon.³⁶ Jotta tulkinta ei osoittautuisi liian yksinkertaiseksi, ei patenttivaatimuksia myöskään saa pitää pelkkänä ohjeena suojan laajuutta määriteltäessä. Ekvivalenssin voi määritellä tilanteeksi, jossa patenttivaatimuksessa nimenomaisesti eritelty asia, esine tai menetelmä korvataan toisella samaan lopputulokseen johtavalla asialla. Mikäli samaan lopputulokseen johtava menetelmä olisi alan ammattilaiselle ilmeinen, on kyse ekvivalenssista tilanteesta, eikä suojaa voida myöntää.³⁷ Ekvivalenssi on pitkälti tulkintaa. Tulkintaa aiheuttaa etenkin alan ammattilaisen määritelmä, patentilla suojatun ratkaisun samankaltaisuus ja patenttivaatimuksien sisältö. Näin ollen perinteisessä eurooppapatentissa ekvivalenssioppi heikentääkin ratkaisujen lopputulosten ennustettavuutta.

Hyvänä esimerkkinä oikeuden pirstaleisuudesta ekvivalenssitapauksissa voidaan pitää ns. Epilady -tapausta, missä Ison Britannian ja Itävallan korkeimmat oikeusasteet päätyivät täysin päinvastaiseen päätökseen esimerkiksi Saksan, Italian ja Hollannin oikeuksien kanssa.³⁸ Vaikka ekvivalenssioppi on selkiytynyt, ja sen myötä myös päätökset yhtenäistyneet, on vaara päinvastaisten päätösten antamiseen edelleen merkittävä. Pääleikkäiset oikeudenkäynnit tai vaara niihin joutumisesta on oikeusvarmuudelle ja oikeudenhaltijan oikeusturvalle vaaraksi vaikka päätökset lopulta osoittautuisivatkin yhtenä-

³⁴ Juuri oman taloudellisen kehitysasteensa vuoksi Puola jäi lopulta ulos järjestelmästä säilyttäkseen mahdollisuuden valmistaa myös muutoin laajasti patentoituja tuotteita.

³⁵ Lassila 2004, s. 16

³⁶ Norrgård 2009, s. 136

³⁷ Godenhielm 1990, s. 113-115

³⁸ Norrgård 2009, s. 140, Lassila 2004, s. 14-15, Malwina - van Pottelsberghe de la Potterie s. 11

siksi. Useiden päällekkäisten päätösten lopputuloksen ennustettavuus, kesto ja kustannukset rajoittavat varsinkin pk -yritysten patenttien tarjoamaa suojaa.

Tavoitteena on siis tehokas patenttijärjestelmä. Tehokkuus tässä mielessä tarkoittaa oikeuden ennustettavuuden, oikeudenkäyntien keston ja kustannusten välistä tasapainotusta. Oikeuden toteutuminen voikin tässä mielessä tarkoittaa eri asioita eri osapuolille. Oikeutta tahallaan tai tuottamuksesta loukkaava voi pyrkiä viivyttämään ja näin ollen hidas, oikeusvarmuudelta huono ja pirstaleinen järjestelmä tekisi työtä loukkaajan hyväksi. Loukatun oikeussuojan kannalta taas järjestelmän tulisi olla nopea ja oikeusvarma. Oikeusturva määreenä saattaakin tarkoittaa saman yhtiön sisällä eri asioita patentti-kohtaisesti. Toiminnallisesti tärkeä, mutta vahvuudeltaan epävarma patentti on parempi saattaa voimaan kaikissa jäsenvaltioissa erikseen ja jättäytyä samalla yhtenäisen tuomiovallan ulkopuolelle. Näin pystytään suojautumaan siltä mahdollisuudelta, että yhdessä oikeudenkäynnissä todetaan patentti mitättömäksi kaikissa voimassaolomaissa. Laajassa katsannossa tämä on oikeusvarmuuden kannalta itsekäs ajatus. Olisiko kansallisessakaan järjestelmässä mitään järkeä, mikäli tavaramerkit, patentit ja muut teollisoikeudet pitäisi saattaa jokaisen kunnan rekisteriviranomaisessa erikseen voimaan ja tämän jälkeen taistella samasta oikeudesta jokaisessa kunnassa erikseen? Yksityinen yritys voi valita itselleen sopivan patentointikeinon, mutta EU:n sisämarkkina-alueen oikeusvarmuuden kannalta olisi, yhtenäinen tuomiovalta perusteltu vaihtoehto.

2.2. Patentinhaltijan oikeusturvasta

Oikeusturva ilmenee yksinkertaisimmillaan kansallisten ja kansainvälisten lakien periaatteista sekä oikeuden toteutumisesta näiden pohjalta. Suomen perustuslaki, Euroopan ihmisoikeussopimus ja EU:n perusoikeusjulistus tunnustavat kaikki omaisuuden suojan (PeL 15 §, EIS 1 PK 1 artikla, EUPOK 17 artikla). Jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä. Kyseisten sitovien periaatteiden mukaisesti keneltäkään ei saa perusteetta riistää omaisuutta, vaikka poikkeuksista voidaankin laintasoisesti säätää. Lisäksi perusoikeuskirjan 17.2 artikla

erikseen tunnustaa teollis- ja tekijänoikeuksien turvan.³⁹ Teollisoikeuksien tuominen esiin jo perusoikeustasoisesti tunnustettuina kuvaa hyvin niiden keskeistä asemaa elinkeinotoiminnassa. Tämä korostaa myös hämärtyvää käsitystä aineettomien oikeuksien omistamisesta. Etenkin tekijänoikeuspuolella ei arvosteta tekijän oikeutta teokseensa internetajan tuotua kaiken helposti saataville.

Kuten edellä on jo mainittu, on patentti yksinoikeus, jolle on ominaista sen muodostuminen kielto-oikeudesta kolmatta kohtaan.⁴⁰ Näin ollen patenttioikeuden haltija voi hyödyntää oikeuttaan elinkeinotoiminnassa, myydä tai lisensoida oikeuden, tai yksinkertaisesti estää muita käyttämästä oikeutta. Viranomaistahot eivät valvo oikeudenhaltijan etua, vaan tämä jää yksin oikeudenhaltijan vastuulle. Pelkkä valvominenkaan ei riitä, sillä oikeuksia pitää myös tarvittaessa puolustaa. Perustuslain 21 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa sekä oikeus saada perusteltu päätös. Osuvasti tämä perusoikeus onkin otsikoitu oikeusturvaksi, joka tässä yhteydessä tarkoittaa toisaalta oikeuden puolustamista mahdollista loukkaajaa vastaan ja toisaalta taas valtion velvollisuutta tarjota työvälineet oikeuksien puolustamiseen. Vastaavat säännökset löytyvät myös EIS:n 6 artiklasta ja EUPOK:n 47 artiklasta.

Edellä mainittujen lisäksi patenttien myöntäminen, tapahtui se kansallisesti tai EPO:n toimesta, on vahvasti hallinnollista päätöksentekoa viranomaisorganin myöntäessä patentit. Suomessa patentti- ja rekisterihallitus myöntää teollisoikeudellisen suojan keksinnöille ja toimii kansallisena patenttivilanomaisena Suomessa (PatL 7 §).⁴¹ Lisäksi patentti- ja rekisterihallitus saattaa voimaan EPC -järjestelmän kautta myönnettyt patentit. Tähän kuuluu tarvittavien käännösten vastaanottaminen, niiden julkaisu sekä merkitseminen kansalliseen patenttirekisteriin. Tekemistään toimenpiteistä PRH ottaa vastaan julkaisu- ja vuosimaksut sekä ylläpitää patenttirekisteriä. Yhtenäispatenttijärjestelmän myötä osa toimivallasta siirtyisi EPO:lle, jolloin EPO:on tulisi soveltaa hallinnolli-

³⁹ EUPOK 17 artikla: 1. Jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä. Keneltäkään ei saa riistää hänen omaisuuttaan paitsi yleisen edun sitä vaatiessa laissa säädetyissä tapauksissa ja laissa säädettyjen ehtojen mukaisesti ja siten, että hänelle suoritetaan kohtuullisessa ajassa oikeudenmukainen korvaus omaisuuden menetyksestä. Omaisuuden käyttöä voidaan säännellä lailla siinä määrin kuin se on yleisen edun mukaan välttämätöntä. **2. Teollis- ja tekijänoikeudet turvataan.**

⁴⁰ Norrgård 2008, s. 41

⁴¹ TEM 51/2015, s. 40

sia periaatteita siihen missä kansallisiinkin viranomaisiin. Ongelmana tässä kuitenkin on se tosiasia, että EPO on kansainvälinen organisaatio, eikä se ole sidottu Euroopan unionin toimintaan tai tuomioistuimen toimivaltaan. Suomen perustuslain 21 §:n katsotaan takaavan myös hyvän hallinnon takeet. Pykälä antaa kullekin oikeuden saada asiansa käsitellyksi viranomaisessa sekä saada viranomaiselta myös perusteltu päätös. Lisäksi pykälässä taataan hyvän hallinnon takeet samoin kuin EUPOK:n 41 artiklassa, jossa jo otsikon mukaisesti taataan oikeus hyvään hallintoon. Artiklan mukaisesti jokaisella on oikeus siihen, että unionin toimielimet käsittelevät niin yksityisen kuin yrityksenkin asian hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti sekä antavat perustellun päätöksen.

Vaikka EPO onkin itsenäinen EPC:n alainen kansainvälinen organisaatio patenttien myöntämiseksi, eikä se näin ollen ole EU:n tuomioistuimen tuomiovallan alainen, asettaa UPC -sopimus vääjäämättä myös patenttien myöntämistä muokkaavia käytäntöjä. Toisin kuin EPO, on UPC tiukasti unionin oikeuteen ja sen oikeusperiaatteisiin sidottu orgaani. UPC -sopimuksessa todetaan muun muassa, että Euroopan unionin tuomioistuimen on ”varmistettava unionin oikeusjärjestyksen yhtenäisyys ja Euroopan unionin oikeuden ensisijaisuus” sekä otettava huomioon unionin oikeuden ensisijaisuus.⁴² Nämä periaatteet tulevat näkemykseni mukaan vääjäämättä vaikuttamaan myös EPO:n toimintaan ja patenttien myöntämisten edellytyksiin sekä toiminnan mukautumiseen EU-oikeuden periaatteisiin. Tuomioistuimen tuomioiden vaikutus tulee varmasti heijastumaan myös kansallisten patenttituomioistuinten laintulkintaan. Oikeusturvan kannalta onkin tärkeää, että myös myöntämismenettely on laillisuusvalvonnan alainen. EPO:ssa se on yhtenäispatentin näkökulmasta tätä välillisesti UPC -sopimuksen myötä.

2.2.1.Oikeusturvan toteutuminen ulkoprosessuaalisilla suojamuodoilla

Yhtenäispatentin ongelmana on nähty myös niin sanottu patenttitulva. Tämä tarkoittaa muutosta aiempaan oikeustilaan, jossa Suomessa saatetaan voimaan vain rajallinen

⁴² Sopimuksessa luetellaan vielä tarkentavasti unionin oikeuteen kuuluvan SEU, SEUT, Euroopan unionin perusoikeuskirja, unionin oikeuden yleiset periaatteet sellaisina kuin Euroopan unionin tuomioistuin on niitä kehittänyt ja erityisesti oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin sekä oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja unionin johdettu oikeus.

määrä eurooppapatentteja.⁴³ Yhtenäispatenttien myötä Suomessa voimassa olevien patenttien määrä kasvaisi merkittävästi. Oikeudellinen turvallisuus on menestyvän yrittämisen perusedellytys, eikä oikeutta voida toteuttaa pelkästään jälkikäteisillä korjaavilla toimenpiteillä.⁴⁴ Näin ollen suomalaisyritysten olisikin reagoitava uudistukseen lisäämällä resursseja uusien patenttihakemusten seurannassa ja pyrkimällä lisäämään omien innovaatioidensa suojaa. Patenttitulva saattaa vaikuttaa myös suomalaisyritysten patentointiaktiivisuuteen positiivisesti kilpailevien innovaatioiden saadessa suojaa Suomen markkinoilla.⁴⁵ Lisäksi on kysyttävä, kuinka moni kotimainen innovaatioyritys toimii pelkästään Suomen markkinoilla? Ei varmasti kovinkaan moni ja mikäli toimii, ovat kotimaiset markkinat niin pienet, ettei laajaa suojaa toiminnassa tarvitsekaan, eivätkä yhtenäispatenttia hakevat yritykset välttämättä edes kiinnostu marginaalisesta ja paikallisesta oikeuksien loukkauksesta. Suomessa ei valmistavan teollisuuden osuus ole myöskään sillä tavalla merkittävä, että patenttitulva haittaisi merkittävästi suomalaisyritysten toimintaan toisin kuin esimerkiksi tuomioistuinsopimuksesta ulosjääneessä Puolassa.

Näen ulkoprosessuaalisten toimien olevan tärkein osa varsinaista patenttien suojaamista. Kuten kaikessa toiminnassa, ei suojaa haeta ensisijaisesti prosessaamalla, vaan ennakkovilla toimenpiteillä. Tähän vaikuttaa kuitenkin keskeisesti järjestelmän tehokkuus; ilman tehokkaita oikeussuojamekanismeja ei yrityksillä ole oikeusvarmuutta järjestelmän sisällä huolimatta yrityksen itsensä toimista. Tältä näkökannalta yhtenäispatentti osin sekoittaa, mutta myös mahdollistaa täysin uudenlaisen suojastrategian yrityksen oikeuksille. Näkökanta koskee yrityksiä aina start up -kokoisesta yrityksestä suureen pörssiyritykseen. Suomalaiset pk -yritykset ovatkin EK:n kyselyn mukaan suhtautuneet positiivisesti uuden yhdistetyn patenttituomioistuimen mahdollisuuksiin.⁴⁶

Ulkoprosessuaalisella suojauksella tarkoitetaan myös sellaisia suojaustapoja, joihin ei liity patentointia vaikka innovaatio sinällään olisi patentoitavissa. Tämä ratkaisu toimii esimerkiksi tuotantotoiminnassa itsessään käytetyissä innovaatioissa, joita ei haluta pal-

⁴³ SEK (2010) 797, s. 13

⁴⁴ Haapio 2002, s. 87

⁴⁵ Mikkola ym. 2014, s. 128

⁴⁶ Mikkola ym. 2014, s. 47

jastaa kilpailijoille. Tilanne on sama tapauksissa, joissa tuotekehityksen tuloksena syntyvä tuote sisältää useita patentoitavia ratkaisuja. Ulkoprosessuaalisesta tämän kaltaisia innovaatioita voidaan suojata sopimuksin yhteistyökumppaneiden kanssa tai vaihtoehtoisesti salassapitosopimuksin yrityksen sisällä. Patentoinnin niin sanottuna haittapuolel-
na, yhteiskunnallisesti tosin hyödyllisenä, voidaan mainita patenttien julkaiseminen. Osana patentin myöntämistä seuraa patentin julkaisu ja näin ollen innovaation yksityis-
kohtien selviäminen kilpailijoille. Tosin kyseinen informaatio on saatavilla vasta 18
kuukauden kuluttua hakemis- tai etuoikeuspäivästä.⁴⁷ Näin ollen patentointi on kannat-
tavaa vain, mikäli kilpailijoiden on mahdollista tai todennäköistä selvittää käytetty tek-
niikka. Salassapidolla pystytään usein tehokkaasti estämään kilpailijoiden yritystä koh-
taan suorittama valvonta ja näin ollen estämään litigoinnin tarpeellisuus.

Preventatiivisen juridiikan perusajatuksia on, että ongelmat minimoidaan ja ratkaistaan
parhaiten etukäteistoimin siellä, missä ne ilmenevät.⁴⁸ Tehokas patenttituomioistuinjär-
jestelmä suojaa voimassaolevia patenteja myös niin, ettei oikeudenhaltijoiden tarvitse
varsinaisesti turvautua litigaatioon. Patentit joutuvat todennäköisimmin loukatuiksi niis-
sä tilanteissa, joissa (a) patentti on erityisen arvokas, (b) mikäli lopputulos ei ole helpos-
ti arvioitavissa (patentti ei ole erityisen ”vahva”) ja mikäli saatavilla on ristiriitaista tie-
toa.⁴⁹ Patenttilitigaatiot määrittävätkin patenttien suojan laajuuden, lisäävät oikeuden
ennalta-arvattavuutta sekä lähettävät tärkeitä signaaleita oikeudenhaltijoille, mahdolli-
sille loukkaajille ja muille osapuolille voimassa olevasta oikeudesta ja järjestelmän te-
hokkuudesta. Harhoff onkin todennut hyvin suunnitellun litigaatiojärjestelmän olevan
minkä tahansa patenttijärjestelmän perusta. Yhdistetyn patenttituomioistuimen uskotaan
yhtenäistävän patenttiriitojen tulkintakysymyksiä ja estävän oikeuden pirstaloitumista.
Tämä tuo oikeudenhaltijoille hyvän mahdollisuuden suunnitella ja räätälöidä kullekin
patenttiportfoliolle tai vaikka yksittäiselle innovaatiolle sopiva strategia oikeuksien suo-
jaamiseksi ja kaupallistamiseksi. Oikeuden yhtenäisyys luo näin ollen oikeusvarmuutta
ja samalla edistää yritysten oikeusturvaa.

⁴⁷ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 330

⁴⁸ Haapio 2002, s. 88

⁴⁹ Harhoff 2009, s. 15

2.2.2. Yhtenäisen patenttitoimistoituksen vaikutus ei toivottuun patentointikäyttäytymiseen

Patenttitrollit ovat oikeudenhaltijoita, jotka eivät tuota mitään eivätkä myöskään pyri luomaan innovaatioita.⁵⁰ Patenttitrollit ovatkin sijoitusyhtiöitä, jotka ostavat patenttisalkkuja muun muassa konkurssipesiltä tai muutoin heikoilta yrityksiltä. Patenttitrollien liiketoiminta perustuu heikkojen tai ostettujen patenttien omistukseen ja näiden käyttämiseen hyvitysten hakemiseen innovaatioaloilta.⁵¹

Oikeusturvan ohella myös oikeudenmukaisuus on legitiimin ja korkeatasoisen oikeusvaltiojärjestelmän kulmakivi.⁵² Havansin mukaisesti tämä onkin kiinteässä yhteydessä yhdenvertaisuuteen, joka on niin EUPOK:n (20 artikla), EIS:n (kahdestoista pöytäkirja) kuin Suomen perustuslainkin (6 §) hyväksymä periaate. Kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yhdenvertaisuus oikeuden edessä onkin yksi tärkeimmistä oikeusturvan osa-alueista. Mikäli oikeusturvaa toistellaan liiaksi mantranomaisesti, saattaa koko periaate kärsiä inflaation niin, että tietyt röhkeät ja fiksut voivat saada epäoikeudenmukaisen vapaamatkustajan roolin.⁵³ Tässä kohtaa en halua sanoa, että fiksut olisivat vapaamatkustajia, mutta yhdistettynä röhkeyteen voi asialla olla tuottavalle elinkeinonharjoittajalle kielteisiä seurauksia. Tämä onkin yhdistetyn patenttitoimistoituksen tuomista mahdollisista seurauksista eniten huolta aiheuttava.⁵⁴ Patenttitrollit ovat jo todellinen ongelma varsinkin Yhdysvalloissa. Suomessa trollien vaikutus taas on pienempi, koska patenteja ei saateta voimaan samalla tavalla kuin esimerkiksi Saksassa, Iso Britanniassa ja Ranskassa. Suomen liittyessä yhtenäispatenttijärjestelmään, altistaa se suomalaiset oikeudenhaltijat trollien, näiden immateriaalioikeuksien vapaamatkustajien vaikutukselle. Toivoa sopii, että jaostot pystyvät toimimaan lähes yhtä tehokkaasti ehkäisten näin myös forum shopping -mahdollisuutta trollien toiminnassa, ettei uusi järjestelmä käänny itseään vastaan ja ala heikentää itsessään sillä tavoiteltua oikeusturvaa.

⁵⁰ Norrgård 2013, s. 1264

⁵¹ COM (2007) 165, s. 12

⁵² Havansi 2001, s. 98

⁵³ Havansi 2001, s. 98

⁵⁴ Mikkola ym. 2014, s. 54, 78, 112

Huolimatta eurooppapatenttien korkealaatuisuudesta⁵⁵ on esitetty arvioita, että patenttien suuren kysynnän vuoksi saattaa patenttien laatu heiketä. Patenttihakemusten määrän lisääntyessä nopeasti tietyllä teollisuuden alalla, aiheuttaa se patenttitiheikön, jossa patentit ovat teknisesti tai toteutukseltaan hyvin lähellä toisiaan ja osa patenteista myös päällekkäisiä. Tämä johtaa heikkojen patenttien muodostumiseen, mitkä edesauttavat patenttitrollien syntymistä. Komissio on tiedonannossaan kuvannut patenttitrollien toiminnan olevan “to threaten companies with infringement actions and interlocutory injunctions, forcing them into financial settlements to avoid expensive litigation. Such threats can potentially affect an entire industry sector.”

Komission tiedonannossa on katsottu tärkeäksi luoda laadukas yhtenäinen patenttituomioistuin Eurooppaan. Lieveilmiönä yhtenäisellä patenttituomioistuimella helpotetaan myös patenttitrollien toimintaa tarjoamalla yhdistetty forum toiminnalle. Uuden järjestelmän toiminnan alun epävarmuus voi jo itsessään toimia pohjana patenttitrollien yleistymiselle yhdistetyn patenttituomioistuimen piirissä.⁵⁶ Kuten komissiokin tiedonannossaan, on myös McDonagh nähnyt laadukkaan järjestelmän estävän trollien oikeusturvaa hyväksikäyttävää toimintaa. Hän tuo myös esiin, että bifurkaatio ja kieltotuomioiden väärinkäyttö ovat nimenomaisesti patenttitrollien hyväksikäytön kohteina (ks. bifurkaatiosta luku 5.2.2).

Patenttitrollien toimintaa esiintyy etenkin ICT -alalla, vaikka myös muut alat alkavat olla edustettuina. Patenttitrollien kohteeksi valikoituu tämän lisäksi lähinnä isoja kansainvälisiä pörssiyrityksiä, joilta voi saada helposti suuriakin summia, kun yritykset pyrkivät välttämään litigointia suurten oikeudenkäyntikustannusten pelossa.⁵⁷ Näin ollen pk -yritysten voisi olettaa olevan turvassa maksimaalista voittoa oikeudenkäynneistä tai sovitteluista etsiviltä trolleilta. McDonagh katsoo UPC:n toisaalta houkuttelevan patenttitrolleja järjestelmän antaessa koko yhtenäispatenttialueelle yhtenäisen suojan yhdellä tuomioistuimiratkaisulla ja myös mahdollisuuden valita omia intressejä parhaiten palvelevan forumin UPC:n sisäisesti. Toisaalta patenttivedätyksien yleistymisen todennäköisyyttä laskee se tosiasia, että häviäjä vastaa omien kustannustensa lisäksi myös voitta-

⁵⁵ Harhoff 2009, s. 50

⁵⁶ McDonagh, 2014, s. s. 26

⁵⁷ Mikkola ym. 2014, s. 106

neen osapuolen kustannuksista.⁵⁸ Varsinkin heikoilla patenteilla niin sanotun patenttitehikön suojin vääräperusteista kompensatiota hakeva trolli, ei saa kovin vahvaa suojaa järjestelmän ruokkiessa omaa ammattitaitoaan päätöksenteon keskittämällä.

Patenttitrollit ovat Yhdysvalloissa iso ongelma, mutta en itse näe niiden merkittävää yleistymistä UPC:n alla. Tähän vaikuttaa neljä merkittävää eroa UPC -järjestelmän ja Yhdysvaltojen litigaatiojärjestelmän välillä: (a) Yhdysvalloissa molemmat osapuolet pitävät kulunsa omana vahinkonaan. Näin ollen patenttitrollit eivät joudu kantamaan vastapuolen (vastaajien) yleisesti varsin suuriksi nousevia oikeudenkäyntikuluja itse ja vastaaja taas pystyy panostamaan vahvan patenttinsa puolustamiseen kulujen langetessa vastapuolelle;⁵⁹ (b) Euroopassa tulospohjaiset asiamiespalkkiot eivät ole yleisiä varsinkin ison mittakaavan tapauksissa, jotka vaativat paljon työtä asiamieheltä lopputuloksen ollessa epävarma. Yhdysvalloissa tämä on taas elävä käytäntö, joka ruokkii patenttivedätysten määrää; (c) UPC -järjestelmää leimaa rikastumiskielto. Toisin kuin Yhdysvalloissa, eurooppalaisessa vahingonkorvausoikeudessa ei tunneta rangaistusluontoista vahingonkorvausta. Näin ollen kompensaaation on tarkoitus saattaa vahingonkärsijä sille tasolle, missä hän oli ennen loukkauksen tapahtumista;⁶⁰ (d) Edellä mainittujen lisäksi UPC ei myönnä kieltotuomiota automaattisesti (ks. myös luku 5.2.1), kuten Yhdysvalloissa oli vielä ennen vuotta 2006. Saksassa tämä on kuitenkin katsottu välillä jopa velvollisuudeksi. Vaikka Norrgård asiaa epäileekin, UPC luultavasti tulee myöntämään kieltotuomiot tarveharkinnan jälkeen. Norrgårdin kanta on varsin erikoinen, kun otetaan huomioon UPC -sopimuksen 62 artiklan 2 kohta, jossa erikseen todetaan tuomioistuinten punnitsevan osapuolten etuja ja ottaa erityisesti huomioon jommallekummalle osapuolelle aiheutuvan haitan. Tämä vahvistaa edelleen yhtenäispatenttijärjestelmän epäkiitollisuutta patenttitrolleja kohtaan.⁶¹

On kuitenkin muistettava, ettei mikään järjestelmä ole täydellinen pyrittäessä ehkäisemään patenttitrollien toimintaa. Järjestelmän on annettava yrityksille parhaat mahdolliset keinot väärinkäytösten ehkäisemiselle, minkä yhtenäispatenttijärjestelmä epäilemättä

⁵⁸ McDonagh 2014, s. 27

⁵⁹ Ks. yllä Mc Donagh 2014

⁶⁰ Norrgård 2013, s. 1265, UPC – sopimus 68.2 artikla

⁶¹ Harhoff 2009, s. 49-50, Norrgård 2013, s. 1264

antaakin pyrkimyksenään ehkäistä epävarmuutta patentoijissa ja elinkeinonharjoittajissa. Pyrkimyksessä oikeudenmukaiseen ja oikeusvarmaan järjestelmään on nimenomaisen epävarmuuden laskemisen katsottava palvelevan patenttijärjestelmää kokonaisuudessaan. Epävarmuus ruokkii epäyhtenäisen tiedon leviämistä, risteäviä odotuksia tuomioistuimen toiminnasta ja epätoivotun patentointikäyttyymisen lisääntymistä väärinkäytösten muodossa.⁶² Kuten muissakin markkinoiden toimivuuden heilahteluissa, eniten oikeusvarmuutta vailla olevasta järjestelmästä kärsivät pk ja start up -yritykset, joiden taloudellinen kantokyky on useimmiten rajallista. Nämä yritykset eivät pysty kattaviin ja pitkiin litigaatioprosesseihin. Tämän vuoksi pk -sektorille yhtenäispatentti voikin tarjota helpotusta sen kattavuuden ja kohtuullisten litigaatiokustannusten vuoksi. Toivottavasti yhtenäispatentti ottaa yhä laajemmin pienet yritykset huomioon, näiden ollessa kuitenkin merkittävä työllistäjä ja tärkeä osa eurooppalaista innovaatiotoimintaa.

2.3.Oikeudenkäynnin kustannusten merkitys yritysten oikeusturvalle yhdistetyssä patenttituomioistuinjärjestelmässä

Kuten edellä on jo mainittu, vain pieni osa myönnettyistä patenteista tulee oikeudenkäynnin kohteeksi. Järjestelmän on tuotettava niin oikeusvarmoja, johdonmukaisia ja yhtenäisiä päätöksiä, että oikeudenhaltija voi asettaa odotuksia patenttiansa suojan laajuudesta ja oikeuksien toteutumisesta. Kun Suomessa vuositasolla on vireillä kahden käden sormilla laskettava määrä patenteja koskevia riitoja (patenteja ollessa voimassa yhteensä n. 48 000)⁶³, voidaan olettaa järjestelmän toimivan niin tehokkaasti, ettei riitaisuuksia pääse syntymään. Luonnollisesti syynä voi olla myös järjestelmän niin heikko laatu, että riidat pyritään sopimaan, mutta tämä tuskin pitää paikkansa markkinaoikeuden osalta. Suomalaisille oikeudenhaltijoille ja elinkeinonharjoittajille mieluinen asia on se, että Suomeen on tarkoitus perustaa yhdistetyn patenttituomioistuimen paikallisjaosto. Jaoston on tarkoitus toimia markkinaoikeuden tiloissa ja sen kielinä olisivat suomi, ruotsi ja englantia.⁶⁴ Englannin kielen voi odottaa korostuvan käsittelyissä patenttien yhä kansainvälistyessä. Markkinaoikeudella tulee siis olemaan siirtymäaikana rinnakkainen

⁶² Harhoff 2009, s. 50

⁶³ Markkinaoikeus vuositilastot 2014, PRH tilastoja patenttihakemuksista ja patenteista 2014

⁶⁴ TEM 51/2015

toimivalta käsitellä perinteisiä eurooppapatentteja koskevia riita-asioita.⁶⁵ Paikallisosaston perustaminen tarkoittaa suomalaisten yritysten kohdalla oikeuden saavutettavuuden helpottumista.

Yksi suurimmista ongelmista pirstaleisessa heterogeenisessä nykyjärjestelmässä on litigoimisen suuret kustannukset. Kustannukset vaihtelevat tapauksittain tyypistä, monimutkaisuudesta ja tekniikan alasta riippuen. Koivisto on katsonut, että etenkin tehokkuus, toimivuus ja taloudellisuus muodostuvat oikeusturvan vasta-argumenteiksi.⁶⁶ Tarkastelussaan Koivisto puhuu varmasti enemmän hallinnollisesta prosessista ja sen suhteesta valtiolle aiheutuviin kustannuksiin. Koivisto toteaaakin, että tehokkuus voidaan näkökulmaa vaihtamalla joko sisällyttää tai sulkea ulos oikeusturvan merkityksestä. Patenttilitigaatiossa matala hinta ja tuomioistuinjärjestelmän tehokkuus tuovat oikeusturvaa varsinkin pk -yrityksille. Oikeuden saatavuus (access to justice) muodostuu jo itsessään perusarvoksi arvioitaessa järjestelmän oikeusturvaa. Luonnollisesti oikeusvarmuuden tulee tämän jälkeen suojata myös oikeudenhaltijan patenteja tehokkaasti.

Pirstaleisessa järjestelmässä hintaan vaikuttaa myös oikeuspaikka tai oikeuspaikat common law -maiden edustaessa yleensä nopeaa, mutta kallista ääripäätä. Eurooppapatenttien osalta Saksa onkin noussut yhdeksi tärkeimmistä oikeudenkäyntipaikoista Iso Britannian, alankomaiden ja Ranskan rinnalle.⁶⁷ Yli 90 prosenttia kaikista Euroopan patenttioikeudenkäynneistä käydään edellä mainituissa maissa.

Saksassa ja Alankomaissa tapaus, joka on arvoltaan 250 000 euroa voi maksaa jokaiselle osapuolelle ensimmäisessä instanssissa 50 000 - 200 000 euroa ja toisessa instanssissa lähes saman verran. Iso Britanniassa käsittely voi maksaa tapauksen monimutkaisuudesta riippuen 150 000 tuhannesta eurosta yli miljoonaan euroon.⁶⁸ On ymmärrettävää, että tapauksen valtavat kustannukset myös rajoittavat osapuolten halua useampaan pirstaloituun käsittelyyn.

⁶⁵ Tosiasiassa kyseessä on erillinen markkinaoikeuden yhteydessä toimiva yhtenäispatenttituomioistuimen paikallisjaosto.

⁶⁶ Koivisto 2013, s. 1051

⁶⁷ TEM 51/2015, s. 24

⁶⁸ Harhoff 2009, s. 12

Jotta uusi jaostoihin perustuva järjestelmä olisi mielekäs, tulisi sen kustannustehokkuudessa päästä ainakin tällä hetkellä suosituimman litigaatiomaan eli Saksan tasolle päätöksenteossaan. Saksan eduiksi on tähän mennessä laskettu nopeat ratkaisut (noin vuodesta puoleentoista yhdessä oikeusasteessa), suhteellisen alhaisiin kustannuksiin, joka sallisi pk -yritystenkin litigoimisen, suuren ammatillisen osaamisen tason myös teknisellä eikä ainoastaan juridisella puolella sekä patenttiasioihin erikoistuneet tuomioistuimet.

Tässä vaiheessa on vielä vaikea arvioida tulevan tuomioistuinjärjestelmän lopullisia kuluja, mutta oikeudenkäynti tulee olemaan Suomen kansallista tasoa kalliimpi joka tapauksessa. Yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen mukaisesti tuomioistuinmaksut on vahvistettava tasolle, joka varmistaa oikeuden tasapuolisen saatavuuden periaatteen olevan oikeassa suhteessa asianosaisten maksettavaksi tulevaan määrään tuomioistuimen kustannuksista.

Tämän voidaan katsoa olevan melko hintavaa verrattuna nykyisiin markkinaoikeuden perimiin maksuihin (244 euroa). Suomessa oikeuden saatavuus onkin ollut verrattain hyvää johtuen pienistä tuomioistuinmaksuista. Kustannukset eivät ole kuitenkaan näin yksinkertaisia ja ohessa määritellyt summat ovatkin sinänsä melko kohtuullisia, kun otetaan huomioon patentteihin usein liittyvät merkittävät intressit. Lisäksi on muistettava, että jaosto käsittelee patentin vaikutuksen koko yhtenäispatentin kattavaa aluetta sitovasti. Todelliset kustannukset patenttilitigaatiossa syntyvät kuitenkin asiamiesten palkkioista.⁶⁹ Tälläkin hetkellä Suomessa kustannukset patenttitasoissa ensimmäisen oikeusasteen käsittelyssä vaihtelevat 50 000 - 500 000 euron välillä, kun se esimerkiksi Saksassa edellä kerrotulla tavalla vaihtelee 50 000 - 250 000 euroon.⁷⁰ Kokonaiskustannukset eivät näin ollen muutu merkittävästi yhdessä kansallisessa tuomioistuimessa käsitelystä patenttiriidasta, kun suurin osa kustannuksista joka tapauksessa koostuu asiamiesten palkkioista.

⁶⁹ Mikkola ym. 2013, s. 101

⁷⁰ Harhoff 2009, s. 12, s. 31, TEM 51/2015, s. 37

Merkittävä erot kulujen osalta todennäköisesti tulevatkin olemaan uudessa järjestelmässä vallitseva pirstaloitumisen estyminen ja vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvaaminen. Jälkimmäisen osalta tuomioistuimen hallintokomitea on ehdottanut, että alle 250 000 euron tapauksessa oikeudenkäyntikuluvastuu hävinneen osapuolen osalta on 50 000 euroa. Tämä tarkoittaisi siis tuomioistuinmaksujen lisäksi maksimissaan 50 000 euron kuluriskiä vastapuolen kuluista. Tämä auttaa luonnollisesti osapuolia arvioimaan litigoimisen tarpeellisuutta asiassa ja ohjaa molempia osapuolia sovinnolliseen ratkaisuun vähäpätöisissä tapauksissa.

Harhoff on arvioinut eurooppalaisten patenttien kuluja niiden joutuessa pirstaloituihin oikeudenkäynteihin.⁷¹

Year	Scenario	Total Number of Cases	Duplicated Cases Pharma	Duplicated Cases Other Fields	Duplicated Cases - Total	Private Benefits from Avoided Duplication (EUR Mill.)	Additional Private Benefits from Cost Reduction (EUR Mill.)	Total Private Benefits (EUR Mill.)	Benefit-Cost Ratio
2008	1a	872	38	108	146	89.1	17.5	106.6	3.9
2008	1b	872	56	130	186	114.3	16.6	130.9	4.8
2008	1c	992	56	202	258	156.2	21.1	177.3	6.4
2008	1d	992	75	236	311	189.1	19.6	208.7	7.6
2013	2a	1,206	53	149	202	123.3	24.3	147.6	5.4
2013	2b	1,206	79	179	258	158.7	22.9	181.6	6.6
2013	2c	1,372	79	279	358	216.9	29.2	246.1	8.9
2013	2d	1,372	106	325	431	262.3	27.1	289.4	10.5

Taulukosta käy ilmi neljä mahdollista skenaariota, jossa tasot 1a ja 2a ovat kaikkein varovaisimmat arviot tapausten jakautumisesta, kun taas tasot 1d ja 2d kuvaavat rohkeimpia arvioita tapausten jakaantumisesta. Tapaukset on arvioitu sillä olettamuksella, että litigaatiokustannukset jäävät kokonaisuudessaan samalle tasolle, kun ne nyt ovat Saksassa, Alankomaissa ja Ranskassa. Lisäksi hyötysuhdelaskelma on tehty sillä olettamuksella, että keskimääräisen tapauksen oikeudenkäyntimaksut olisivat vuonna 2009 arvioidut 29 280 euroa, joka nykyisellä arviolla tarkoittaisi keskimääräisen tapauksen olevan arvoltaan noin 2 000 000 euroa.⁷² Mikäli yhtenäispatentin hyödyt perustetaan Harhoffin analyysiin, on selvää, että myös nykyisillä tiedoilla näyttäisi yhtenäispatentin kustannushyötyjen ilmentyvän ainakin tapauksissa, joissa niiden pirstaloituminen on mahdollisuus. Toisaalta yhtenäispatentin avulla ei arviointia yhden tai useamman liti-

⁷¹ Harhoff 2009, s. 41

⁷² Preparatory committee 2015

gaatioprosessin aloittamisesta tarvitse enää tehdä. Mahdollisten kustannushyötyjen lisäksi edellä peilattuun näyttääkin siis siltä, että järjestelmä yksinkertaistuu ja luo myös oikeusvarmuutta yhtenäistämällä prosesseja ajan kuluessa.

Oikeuden saavutettavuuden kannalta voidaan prosessiekonomiaa pitää mielestäni hyvänä, kun kustannukset ja käsittelyajat eivät muutu merkittävästi aiemmin vallitsevasta tilasta, vaikka tuomioistuinmaksut merkittävästi nousevatkin verrattuna tämänhetkisiin 233 euron käsittelymaksuihin Suomessa. Toisaalta suomalaisyrityksiä suojaa omalta osaltaan Suomeen perustettava paikallisjaosto. Kun väitetty loukkaus tapahtuu Suomessa ja vastaajan kotipaikkakin sijaitsee Suomessa, on yhtenäispatenttia koskeva kanne markkinaoikeudessa. Näin ollen pieni pelkästään kansallisilla markkinoilla elinkeinotoimintaa harjoittava yritys saisi edelleen vastaajan ominaisuudessa forumin kotimaahan. Kysymys kustannusten osalta onkin access to justice -periaatteen toteutumisessa. Mikäli nykyiset ennusteet tulevat toteutumaan, eivät yritysten litigaatiokustannukset nouse niin merkittävästi, että asialla voitaisiin katsoa olevan merkitystä. Päinvastoin, kun otetaan huomioon päätösten kattavuus, ammattitaitoisten tuomareiden koulutus, osaamisen keskittyminen ja positiivisesti tehokkuuteen vaikuttava kilpailu jaostojen välillä, näen UPC:n hyötyjen olevan kokonaisuudessaan suuremmat, kuin sen mukanaan tuomat kustannuspaineet.⁷³ Yksittäisten tapausten kannalta asia voi olla toisen näköinen, mutta mitään järjestelmää ei voida perustaa vain mikrotason arvioihin turvautuen ja yrityksille jää joka tapauksessa vaihtoehtoja patenttiansa suojaamiseksi. Oikeusturvaa voi olla riittämättömästi, asianmukaisesti tai liikaa.⁷⁴ Yhtenäisen patenttituomioistuimen tuleekin löytää tilanne, jossa oikeusturvaa on juuri sopivasti ilman, että yksikään mahdollinen osapuoli ei pääse hyötymään järjestelmästä liikaa. Sopivan tason määrittely tuleekin muokkaamaan järjestelmän sellaiseksi, että se palvelee nimenomaan erilaisten oikeudenhaltijoiden etua.

⁷³ McDonagh 2014, s. 26

⁷⁴ Koivisto 2013, s. 1051

3.Yhtenäispatentin keskeinen sisältö

Kuten Haapio on osuvasti todennut, ei todellinen oikeus toteudu pelkästään jälkikäteen oli tuomioistuinjärjestelmä miten tehokas ja oikeudenmukainen tahansa. Yrityksille on annettava turvallinen toimintaympäristö, jossa he voivat tehdä harkittuja liiketaloudellisesti ja oikeudellisesti perusteltuja toimenpiteitä toimintansa turvaamiseksi. Oikeudellinen turvallisuus kuitenkin harvoin toteutuu, jos yritykset pakotetaan tuntemattomaan selvittämään parhaita toimintatapoja.⁷⁵ Yhtenäispatentti on vanhoille patenttijärjestelmille rinnakkainen suojamuoto, mutta yhdistetty patenttituomioistuin tulee siirtymäajan (-aikojen) jälkeen vaikuttamaan myös perinteisiin eurooppapatentteihin. Siirtymäajan voidaankin katsoa toimivan koeaikana uudelle tuomioistuinjärjestelmälle. Tämän koeajan myötä pystyvät yritykset empiiriseen tietoon perustuen valitsemaan kullekin oikeudelle parhaan suojamuodon.

Euroopan yhtenäispatenttijärjestelmä rakentuu kahdesta eri asetuksesta ja yhdestä sopimuksesta, jotka yhdessä muodostavat yhtenäisen EU-patentin: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksesta ((EU) N:o 1257/2012) yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä, Neuvoston asetuksesta ((EU) N:o 1260/2012) yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavan tiiviimmän yhteistyön täytäntöönpanoon sovellettavista käännösjärjestelyistä sekä sopimuksesta yhtenäisestä patenttituomioistuimesta, joka allekirjoitettiin 19.2.2013 (EU:n neuvosto 16351/12).

Yhtenäinen eurooppapatentti rakentuu vuoden 1975 Euroopan patenttisopimuksen periaatteille. Uutta yhtenäispatenttia tullaan hakemaan Euroopan patenttiovirastolta vastaavalla tavalla, kuin aiemmin eurooppapatenttia. Eurooppapatentin myöntämisen jälkeen, hakija voi jatkaa prosessia EPC:n käytäntöjen mukaisesti saattamalla patentti voimaan haluamissaan maissa tai vaihtoehtoisesti käyttää uutta yhtenäispatenttia, jolloin patentti tulee voimaan kaikissa EU-valtioissa lukuun ottamatta Espanjaa, Italiaa, Puolaa ja Kroatiaa. Tämän lisäksi hakija voi saattaa eurooppapatentin voimaan erikseen kaikissa muissa Euroopan patenttisopimuksen allekirjoittaneissa valtioissa ja laajennusvaltioissa. Merkittävimmät muutokset vanhaan järjestelmään ovatkin välitön yhtenäinen vaikutus,

⁷⁵ Haapio 2002, s. 92

siirtojen ja muiden rekisteröintien tekeminen keskitetysti EPO:ssa ja yhtenäinen sekä yhtenäisvaikutteinen litigointijärjestelmä.

Koko Euroopan unionin kattavan patentin kompastuskiveksi osoittautuivat kielikysymykset. Unionin patentille ehdotettiin alun perin neljää eri vaihtoehtoa, joista yksi piti sisällään Lontoon sopimusta pääkohdiltaan seuraavan yhtenäispatentissa omaksutun ehdotuksen. Juuri tähän kielivalintaan kaatui lopulta koko Euroopan unionin kattavan patenttijärjestelmän perustaminen. Espanja ja Italia vaativat patenttiasiakirjojen kääntämistä selitysosineen myös espanjaksi ja italiaksi, joka olisi lisännyt kustannuksia merkittävästi. Komission selvityksessä kääntämistä koskevista järjestelyistä (SEK(2010) 797) todettiin 13 maahan vahvistettavan eurooppapatenttihakemuksen maksavan jopa 20 000 euroa, mistä lähes 14 000 euroa aiheutuu pelkästään käännöskustannuksista. Summa on noin 10 kertaa suurempi kuin yhdysvaltalainen patentti, joka maksaa noin 1 850 euroa.⁷⁶ Jos patentit saatettaisiin voimaan Lontoon sopimuksen mukaisesti kaikissa EU:n jäsenvaltioissa (nykyisin siis tiiviimmän yhteistyön 25 jäsenvaltiossa), käännöskustannukset olisivat noin 680 euroa riipuen tietenkin patenttihakemuksen laajuudesta, mikä voi biokemian alalla olla jopa 200 sivua (kustannukset voisivat nousta yli 100 000 euron 13 jäsenvaltiossa).⁷⁷ Espanjan ja Italian kannalta mieluisin kieliratkaisu olisi ollut komission esittämä kolmas vaihtoehto, jonka mukaan myönnettyt patentit käännettäisiin myöntämiskielen lisäksi EU:n neljälle suurimmalle kielelle (EPO:n työkielten lisäksi siis espanjaksi ja italiaksi). Patenttikulut olisivat tällöin kaksinkertaiset Lontoon sopimuksen mukaiseen järjestelmään verrattuna.

Hintaa patentoimiselle tulee luonnollisesti vuosimaksuista, jotka EPC:n patenttijärjestelmässä maksetaan hakumenettelyn jälkeen kansallisille patenttiviranomaisille. Yhtenäispatenttijärjestelmässä vuosimaksut maksettaisiin EPO:lle ja ne vastaisivat kaavailujen mukaan 5-6 maassa voimaansaattatun eurooppapatentin vuosimaksuja. EPO jakaisi vuosimaksut kansallisille patenttivirastoille. Näin ollen EU-patentin käyttäminen olisi kannattavaa vaikka relevantit markkinat eivät kattaisi montaa EPC:n jäsenvaltiota.⁷⁸

⁷⁶ SEC (2011) 482, s. 24

⁷⁷ SEC (2010) 796, s. 12

⁷⁸ KOM(2010) 350, SEK(2010) 797

Yhtenäiseen eurooppapatenttiin kuuluu kiinteästi sopimus yhteisestä ylikansallisesta tuomioistuimesta, jonka tuli alun perin kattaa kaikki riidat koskien Euroopan patenttivilastuksen myöntämiä patenteja. Unionin tuomioistuin totesi kuitenkin lausunnossaan (1/09) 8.3.2011, että sille esitetty sopimusluonnos oli ehdotetussa muodossa ristiriitainen EU:n perussopimusten määräysten kanssa.⁷⁹ Päätöksen johdosta tehtiin uusi esitys yhteisestä tuomioistuimesta (neuvosto 11533/11), joka muodostettaisiin Euroopan unionin jäsenvaltioiden sopimuksella. Jäsenvaltiot vastaisivat tuomioistuimen toiminnasta, EU-oikeuden kunnioittamisesta ja EU-oikeuden mahdollisesta rikkomisesta johtuvasta vahingonkorvauksesta. Komissio tulkitsi unionin tuomioistuimen lausuntoa (1/09) niin, että sopimuksesta jäävät ulos EU ja EU:n ulkopuoliset eurooppapatenttisopimukseen kuuluvat valtiot.⁸⁰ Patenttituomioistuimen perustamista on pidetty jopa tärkeimpänä yhtenäispatentin tuomana uudistuksena. Työ- ja elinkeinoministeriön tekemän selvityksen mukaan suurin osa haastateltavista elinkeinonharjoittajista piti tuomioistuimen perustamista tärkeänä tai erittäin tärkeänä, vaikka EU-patentti ei toteutuisikaan.⁸¹ Myös komissio on omassa arviossaan todennut patenttialan tuomioistuinjärjestelmän parantamisen olevan yksi keskeisimmistä asioista.⁸² Myöntämismenettelyn ollessa jo yhtenäinen patentinhakijoille, onkin varsin erikoista eriyttää litigaatio territoriaaliperiaatteen mukaisesti. Avoimet ja vapaat eurooppalaiset markkinat vaativat myös patenttiriitoihin asian- tuntevan ja vaikutuksiltaan yhtenäisen tuomioistuimen toimiakseen tehokkaasti.

3.1. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella yhtenäisen patenttisuojan luomisesta toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä eli yhtenäispatenttiasetuksella luodaan uusi itsenäinen muille patenttijärjestelmille rinnakkainen EU-patentti. Asetusehdotuksen 3 artiklassa säädetään yhtenäispatentille yhtenäinen vaikutus kaikissa neuvoston päätöksen 2011/167/EU mainituissa tiiviimmän yhteistyön jäsenvaltioissa. Lisäksi 3 artiklassa il-

⁷⁹ TEM2011-00435

⁸⁰ EU:n neuvosto 10630/11, liite II, s. 7

⁸¹ TEM 40/2008 s. 75

⁸² KOM (2007) 165 s. 4

moitetaan vaikutukseltaan yhtenäisen eurooppapatentin pääpiirteet, eli yhtenäinen luonne, yhdenmukaisen suojan tarjoaminen ja samat vaikutukset kaikissa osallistuvissa jäsenvaltioissa. Tästä seuraa, että vaikutukseltaan yhtenäistä eurooppapatenttia voidaan yleensä rajoittaa, sitä koskeva käyttö lupa voidaan myöntää, se voidaan siirtää tai kumota ja se voi raueta ainoastaan kaikissa osallistuvissa jäsenvaltioissa. Lisäksi eurooppapatentin yhtenäisen vaikutuksen katsotaan jääneen syntymättä, jos eurooppapatentti on kumottu tai sitä on rajoitettu. Yhtenäispatentti antaakin näin ollen etenkin suomalaisille yrityksille hyvän mahdollisuuden kasvattaa patenttiporfolionsa arvoa, yritysten yleensä saattaessa eurooppapatenttinsa voimaan vain joissain maissa. Arvonnousun lisäksi yritysten on helpompi laajentaa suojattua toimintaansa kotimaan ulkopuolisille markkinoille, kun patentti on suojattu valmiiksi laajalla maantieteellisellä alueella.

Asetusta Euroopan yhtenäispatentista tulee soveltaa 1. päivästä tammikuuta 2014 tai yhdistettyä patenttituomioistuinta koskevan sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen mukaan, kumpi päivä on myöhempi. Varsin kunnianhimoinen 1.1.2014 oli ja meni, ja käytännössä itse ratifiointityössä menee huomattavasti pitempi aika. Voidaankin rehellisesti todeta, ettei olisi ollenkaan tavatonta nähdä ensimmäisten patenttien voimaantulo vasta 2016 loppuvuodesta tai 2017 alusta. Samanaikaisesti yhtenäispatenttiasetuksen kanssa tulee voimaan myös yhtenäispatentin kieliasetus ((EU) N:o 1260/2012, Art. 7), joka onkin erottamaton osa koko järjestelmää. Ilman poliittisia kielivalintoja ja kieliasetusta ei koko järjestelmä olisikaan mahdollinen.

Lisäksi patenttien yhtenäinen vaikutus tulee voimaan vain niissä valtioissa, joissa yhdistetyllä patenttituomioistuimella on yksinomainen toimivalta yhtenäispatenttien suhteen (Art. 18 kohta 2). Tämä tarkoittaa käytännössä, että sopimus yhdistetystä patenttituomioistuimesta tulee olla ratifioituna ensimmäisen yhtenäispatentin myöntämispäivään mennessä kaikissa osallistuvissa 24 valtiossa, jotta suoja olisi yhtenäinen eikä suoja laajene automaattisesti koskemaan sopimuksen myöhemmin ratifioineita valtioita, mikäli patentti on jo tätä ennen myönnetty. Tämä luo huomattavan varjon yhtenäispatentin kannattavuudelle. Kun järjestelmä perustuu laajaan yhtenäiseen peittävyYTEEN. On tietenkin parempi saada 13 maata kattava patentti voimaan, varsinkin sen sisältäessä kolme tärkeintä markkina-alueita, mutta lopuissa maissa on edelleen saatettava patentti voimaan perinteisenä eurooppapatenttina, jos ollenkaan. Tämä tuo epävarmuutta siitä,

kuinka laaja minkäkin yhtenäispatentin suoja-ala on uusien maiden liittyessä järjestelmään.

Yhtenäispatenttijärjestelmä ei ole kuitenkaan ainoa mahdollisuus yrityksen oikeusvarmuuden takaamiselle. Yritys voi käyttää opt out -mahdollisuuttaan ja jäädä yhtenäispatenttituomioistuimen tuomien mahdollisuuksien, tai uhkien, ulkopuolelle kokonaan. Mikään ei myöskään estä yritystä harkitsemaasta parasta mahdollista suojamuotoa omalle patenttisalkulleen. Kuten edellä on jo tuotu esiin, on yhtenäispatenttijärjestelmä ainoastaan vaihtoehtoinen suojamuoto kansallisille patenteille ja eurooppapatentille. Varmaa onkin, että osa yrityksistä, etenkin suuret lääkealan yritykset, tulevat käyttämään mahdollisuutta jättäytyä yhdistetyn patenttituomioistuintuomien ulkopuolelle.⁸³ Varsinkin biokemian ja lääkealan yrityksille on tärkeää saada kattava patenttisuoja. Näiden alojen patenttien tarpeesta onkin annettu hyvin risteäviä arvioita.⁸⁴ Toisaalta tarve kattaville patenteille tuntuisi puhuvan yhtenäispatenttijärjestelmän puolesta. Kysymys ei kuitenkaan ole pelkästään patentointikustannuksista, jotka varmuudella laskisivat lääkealan ja biokemian alan yhtiöillä. Hakemalla yhtenäispatenttia yritykset kuitenkin altistavat innovaationsa yhden tuomioistuimen tuomiovaltaan. Suurille yrityksille hieman heikommän patentin litigoiminen päällekkäisissä oikeudenkäynneissä voi olla jopa edullinen ratkaisu, mikäli vaihtoehtona on oikeudenmenetyks koko Euroopan alueella. Tältä näkökannalta access to justice toteutuu vain suuryritysten kannalta. Pienellä yrityksellä ei ole välttämättä varaa taistella edes vahvalla patentilla suurta yritystä vastaan.

3.1.1. Institutionaaliset säädökset

Euroopan yhtenäispatenttiasetuksessa määritetään Euroopan patenttivirastolle kuuluvat hallinnolliset tehtävät ja toisaalta tehtävien jakautumisesta jäsenvaltioiden ja EPO:n kesken. Lisätehtävien antaminen EPO:lle perustuu Euroopan patenttisopimuksen 143 artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltioiden ryhmä voi antaa lisätehtäviä EPO:lle ja näitä lisätehtäviä hoitamaan voidaan perustaa viraston sisäisiä erikoisosastoja.⁸⁵ Yhtenäispa-

⁸³ Mikkola ym. 2014, s. 104

⁸⁴ TEM 40/2008, s. 63

⁸⁵ SopS 8/1996

tenttiasetuksen 9 artiklan mukaan Euroopan patenttivirus hallinnoi yhtenäistä vaikutusta koskevia pyyntöjä sekä yhtenäispatenttimerkintöjä Euroopan patenttirekisterissä, hoitaa käyttö lupien myöntämistä koskevia lausuntoja ja huolehtii yhtenäispatentin kieliasetuksen mukaisen siirtymäkauden aikana vaadittavien käännösten julkaisemisesta ((EU) N:o 1260/2012 artikla 6). Tämä tarkoittaa itsenäistä ja keskitettyä organia, joka vastaa kaikista yhtenäispatenttiin liittyvistä hallinnollisista toimenpiteistä, kuten nimenmuutoksista ja omistajuutta koskevista siirroista.⁸⁶ Muutoksen tekeminen rekisteriin aiheuttaa aina kuluja merkinnän tekijälle ja perinteisessä eurooppapatentissa merkinnät on tullut tehdä kaikkien jäsenvaltioiden osalta itsenäisesti. Koska tämä aiheuttaa ylimääräisiä kuluja, jätetään merkinnät helposti tekemättä. Kansalliset patenttirekisterit eivät olekaan tältä osin ajan tasalla ja rekisterit voivat sisältää vanhentunutta tietoa. Toimiva keskitetty rekisteriviranomainen auttaa myös mahdollisia yhteistyökumppaneita ja kilpailijoita samaan tietoa patentin tilasta.

EPO:n tehtäviin kuuluu myös kerätä vuosimaksut ja jakaa osa näistä vuosimaksuista osallistuville jäsenvaltioille. EPO hallinnoi myös erityistä käännöskorvausjärjestelmää, jolla kompensoidaan niiden hakemuksen tekijöiden käännöskorvauksia, jotka jättävät hakemuksensa muulla kuin jollain EPO:n virallisista kielistä. Tällä pyritään tasoittamaan sitä epäsuhtaa, joka syntyy virallisten kielten ulkopuolelle jäävien valtioiden yrityksille. Käännöskulut ja ammattitaitoisten patenttiasiamiesten käyttäminen aiheuttavat ylimääräisiä kuluja varsinkin patenttivaatimuksia määritettäessä. Tämä on varmasti etu pienemmille yrityksille, mutta suuremmille tällä tuskin on merkitystä oikeuksien saatavuuden kannalta. Jäsenvaltioiden harteille jää EPO:n valvominen perustamalla Euroopan patenttisopimuksen 145 artiklan mukaisen hallintoneuvoston erityisvaliokunnan, joka koostuu osallistuvien jäsenvaltioiden edustajista ja komission edustajasta. Jäsenvaltioiden tulee artiklan mukaan huolehtia tehokkaasta oikeussuojasta kansallisissa tuomioistuimissa EPO:n hallinnollisia päätöksiä kohtaan. 9 artiklan mukaisista lisätehtävistä EPO:lle syntyneet kustannukset katetaan patenttimaksuilla (10 art.).

Järjestelmän toimivuuden varmistamiseksi komissiolle asetettiin velvollisuudeksi laatia kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle yhtenäispatenttiasetuksen toimivuudes-

⁸⁶ Mikkola ym. 2014, s. 23

ta kolmen vuoden kuluttua ensimmäisestä voimaan tulleesta yhtenäispatentista ja sen jälkeen joka viides vuosi. Lisäksi komission tulee antaa säännöllisin väliajoin kertomuksia vuosimaksujen toimivuudesta. Tämä korostaa hyvän hallinnon takeista huolehtimista ja osoittaa EPO:n vastuuta toimissaan Euroopan unionia kohtaan. Viranomaisen toiminnan ja järjestelmän käyttäjien kustannusten ei anneta jäädä oman onnensa nojaan, vaan parlamentti aikoo harjoittaa valvontaa järjestelmän osalta.

3.1.2. Patenttijärjestelmien kustannuksista

Käännösjärjestelyitä koskeva asetus oli lopulta se, joka ajoi suurimman osan EU:n valtioista tiiviimpään yhteistyöhön jättäen Italian ja Espanjan ulos yhtenäispatentista. Käännösjärjestelyiltään mahdollisimman yksinkertainen ja edullinen patenttijärjestelmä on luonnollisesti paras vaihtoehto haettaessa tehokasta ja vaikutukseltaan yhtenäistä järjestelmää. Kustannukset ja suojan tehokkuus ovat kuitenkin useimmiten ne määräävät tekijät valittaessa kansallisen patentin, eurooppapatentin tai yhtenäispatentin väliltä.

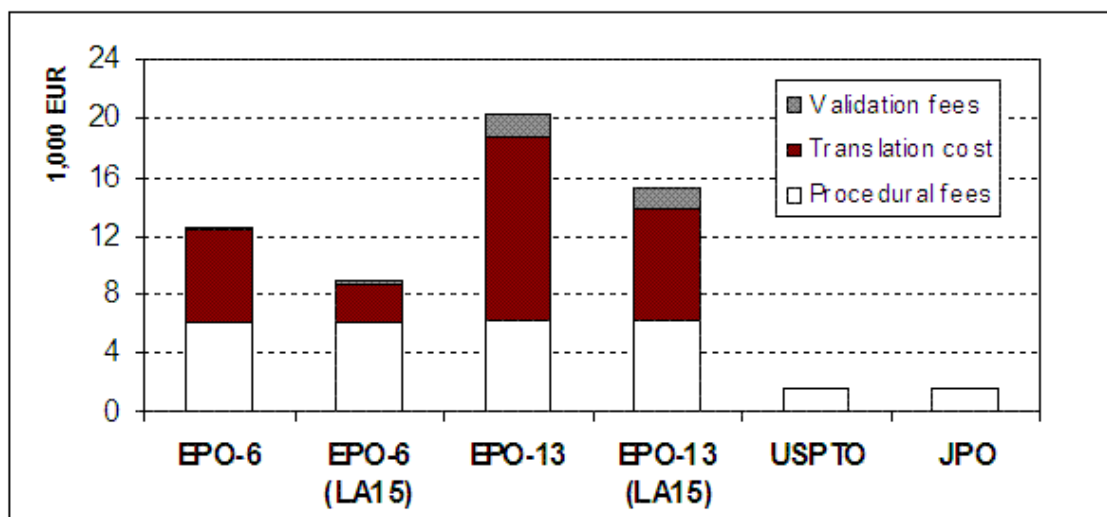
Yhtenäispatentissa päädyttiin Euroopan patenttisopimuksen 14 artiklan 6 kohdan mukaiseen ratkaisuun. EPC:n 14 artiklan 6 kohdassa säädetään, että eurooppapatenttijulkaisut julkaistaan hakemuksen käsittelykielellä ja niihin tulee sisältyä patenttivaatimusten käännökset kahdelle muulle Euroopan patenttioviraston viralliselle kielelle. Yhtenäispatentin kieliasetuksen voimassaolopäivästä lähtien (20.1.2013)⁸⁷ alkaa 12 vuoden mittainen siirtymäkausi, jolloin yhtenäispatentin käsittelykielen ollessa ranska tai saksa, tulee patenttijulkaisu kääntää täydellisenä myös englanniksi ja jos käsittelykieli on englanti, tulee patenttijulkaisu kääntää jollekin toiselle unionin viralliselle kielelle (Art. 6 kohta 1). Ministerineuvosto voi kuitenkin päättää siirtymäkauden ennen aikojaan komission ehdotuksesta (Art. 6 kohta 5). Konekäännökset ovat olleet ratkaisuvaihtoehtona kieliongelmaan jo pitkään, mutta riittävän oikeusvarmaa käännöspalvelua ei ole vielä pystytty tekemään.⁸⁸

⁸⁷ Yhtenäispatentin kieliasetus 1260/2012, Artikla 7

⁸⁸ Asiakirja 6985/08, s. 6

Nykyisellään eurooppapatentin hakeminen ja voimaansaattaminen 13 tai useammassa jäsenmaassa laajoissa patenteissa, kuten bioteknologian alan patenteissa, voi maksaa jopa yli 140 000 euroa. “Normaali” pituudeltaan keskimääräinen patentti koko EU -alueen laajuudessa maksaisi arvioista riippuen 22 000 eurosta 26 000 euroon.⁸⁹ Huolimatta siitä tosiasista, että eurooppapatentti, voimaansaattamisineen ja käänöskuluineen maksaakin yli 20 000 euroa, ovat todelliset ongelmat usein justifikaatioprosessissa ja patentinhaltijan oikeuksien toteutumisessa patentin myöntämisen jälkeen.⁹⁰ Yhtenäispatentin kieliasetus kirjaa tavoitteen konekäännöksistä velvoittamalla riippumattoman asiantuntijakomitean tekemään kuuden vuoden päästä asetuksen soveltamispäivästä (ja sen jälkeen joka toinen vuosi) arvioinnin siitä, onko patenttihakemuksista ja -julkaisuisista saatavilla Euroopan patenttiviraston kehittämiä korkealaatuisia konekäännöksiä kaikille unionin virallisille kielille. Näin ollen tulevaisuudessa on mahdollisuus saada korkealuokkaisia ja edullisia käännöksiä ainakin patenttivaatimuksien osalta. Mikäli nykyistä googlen käänöspalvelua kokeilee, eivät käännökset ole kovin kaksisia edes yleiskielen osalta.

Eurooppapatentin hinta suhteessa Yhdysvalloissa ja Japanissa voimaansaattuihin patenteihin⁹¹

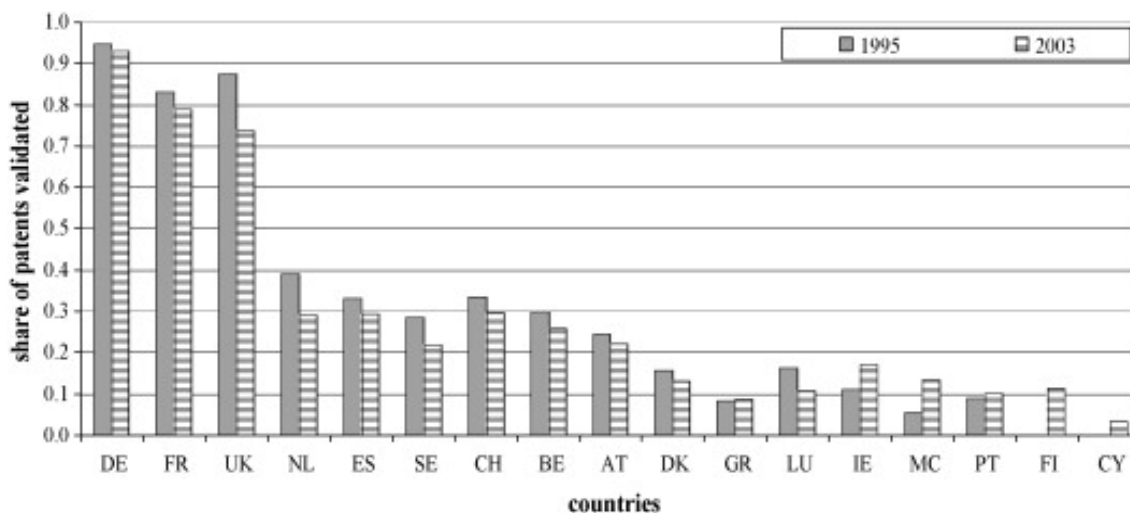
⁸⁹ SEK(2010) 797, s. 12

⁹⁰ Mikkola ym. 2014, s. 30

⁹¹ Malwina - van Pottelsberghe de la Potterie 2009 (a)

Patenttien kustannustaakka ei suinkaan pääty patentin myöntämiseen. Patentin ylläpitokuluihin kuulu patenttien vuosimaksut, jotka kasvavat patentin voimassaoloajan mukaisesti. Suomessa voimassaoleva patentti maksaa ensimmäiseltä kolmelta vuodelta 200 euroa ja tämän jälkeen vuosittain niin, että neljännen vuoden maksu on 155 euroa, kymmenennen 360 euroa ja viimeiseltä vuodelta (patentti voi olla voimassa ilman lisäsuojatodistusta enintään 20 vuotta) 900 euroa.⁹² Summat eivät tunnu isoilta, mutta suuret yritykset hakevat tuhansia eurooppapatentteja vuodessa, jolloin patenttien kustannukset nousevat suuriksi. Patenttiportfoliot voivat olla miljoonien arvoisia, mutta niiden ylläpitokulut seuraavat suoraan määrää. Suomi toisaalta on huono esimerkki tällä saralla, koska Suomessa saatetaan voimaan todella vähän eurooppapatentteja kansainvälisesti verrattaessa. Tämän voidaan myös osaltaan katsoa vaikuttavan Suomen kiinnostavuuteen sijoituskohteena ja näin ollen alentaa suomalaisten yritysten menestymismahdollisuuksia.⁹³

Voimaansaatettujen eurooppapatenttien suhteellinen määrä maittain⁹⁴

Patentin laajemmalla suojapiirillä voitaisiin nimenomaisesti vaikuttaa lisensointimahdollisuuksiin kansainvälisillä markkinoilla, rahoituksen saamiseen, yrityksen arvon kasvuun ja yhtiön kansainvälistymiseen muutoinkin.⁹⁵ Lisäksi käännskustannukset laskevat pitkällä tähtäimellä, vaikka ensimmäisessä vaiheessa ne saattavatkin kohota, mikäli

⁹² PRH, Patenttihakemuksista ja patenteista maksettavat vuosimaksut

⁹³ Straathof - van Veldhuizen, 2010

⁹⁴ SEK (2010) 797, s. 13

⁹⁵ Straathof - Veldhuizen, 2010

yhtenäispatentin vaihtoehtona olisi patentoiminen vain kolmessa tai neljässä yleisimmässä patentoimismaassa.⁹⁶ Käännöskulujen lisäksi patentin hakemisessa joudutaan usein käyttämään patenttiasiamiehiä useammasta maasta riittävän suojan saamiseksi ja käännösten onnistumiseksi. Yhtenäispatentti saattaa hyvinkin laskea hallinnointikuluja, mikäli kotimaiset yritykset voivat turvautua pääasiassa kotimaisten yritysten palveluihin käännöskulujen poistuessa ja oikeudenkäyntiprosessin pirstaloitumisen estyessä. On myös hyvä tuoda esille, että maksujen ja toimintojen keskittyessä EPO:iin, jää erilliset voimaansaattamismaksut ja joka maahan tehtävien mahdollisten muutosilmoitusten kustannukset pois. Tämä luonnollisesti vähentää myös oikeudenhaltijoiden hallinnollisia kustannuksia henkilöresursseissa eri toimintojen vähentyessä.

3.1.3.Rahoitus

Euroopan yhtenäispatenttiasetus perustuu siihen, että kaikki yhtenäispatenttien myöntämisestä ja hallinnoinnista aiheutuvat kulut katetaan vuosimaksuilla (Art. 12kohta 1b-c). Maksuista säädetään 9 artiklan 2 kohdan lisäksi 10-13 artikloissa. Yhtenäispatentista maksetaan kulut Euroopan patenttiovirastolle ja vain Euroopan patenttiovirastolle erotuksena Euroopan patenttisopimuksesta, jonka mukaan maksut maksetaan kaikille kansallisille patenttiovirastoille sen mukaan, kun patenteja halutaan pitää voimassa. Kuten patenttimaksuissa yleensäkin, yhtenäispatentti raukeaa, jos vuosimaksua ei makseta määräjassa.

Vuosimaksujen määrittäminen tulee olemaan vaikeaa, kun otetaan huomioon yhtenäispatenttiasetuksen antamat tavoitteet. Kuten edellä mainitaan, tulee kaikki kulut kattaa patenttimaksuilla. Tämän lisäksi maksujen tulee olla progressiivisia, niiden tulee ottaa huomioon pk-yritysten tilanne, edistää innovaatio toimintaa, ottaa huomioon patenttien kattaman markkinan koko ja vastata keskimääräisen eurooppapatentin vuosimaksun taso yhtenäispatentin vuosimaksujen ensimmäisenä määräämisajankohtana. Ensimmäiset vuosimaksut tulevatkin varmasti vastaamaan nykyistä keskimääräistä eurooppapatenttia. 12 artiklan 3 kohta täydentää tavoitteita toteamalla vuosimaksujen tason määräytyvän siten, ”että se vastaa nykyisten eurooppapatenttien keskimääräisen maantieteellisen kat-

⁹⁶ TEM 40/2008, s. 28-29, Mikkola ym. 2014, s.15-16, 30

tavuuden mukaan maksettavan vuosimaksun tasoa; ottaa huomioon, missä määrin nykyisiä eurooppapatentteja pidetään voimassa, ja ottaa huomioon yhtenäistä vaikutusta koskevien pyyntöjen lukumäärän.”

Keskimääräisen eurooppapatentin vuosimaksun määrä tulee varmasti vaihtelevaan arviosta toiseen, mutta maksut tulevat olemaan ainakin kuuden ellei jopa yhdentoista jäsenvaltion vuosimaksujen suuruiset.⁹⁷ Suuntaa vuosimaksujen tasolle antaa Patentti- ja rekisterihallituksen perimät vuosimaksut, jotka ovat 1-3 vuodelta yhteensä 200 euroa.⁹⁸ Kynnystä yhtenäispatentin hakemiseen on pyritty laskemaan yhtenäispatentin kieliasetuksen ((EU) N:o 1260/2012) 5 artiklan avulla, jonka mukaan kaikki käännskustannukset korvataan tiettyyn enimmäismäärään saakka niille hakijoille, jotka tekevät hakemuksen jollain muulla kuin Euroopan patenttiviraston virallisella kielellä. Korvausjärjestelmä on kuitenkin rajattu koskemaan pieniä- ja keskisuuria yrityksiä, yksityisiä henkilöitä ja muita pieniä toimijoita, joiden kotipaikka on jossain jäsenvaltiossa.

Voimaansaattamisen maksaessa EPO-13 -mallissa (patentointi 13 EPC -jäsenvaltiossa, jotka ovat EU:n jäseniä) Lontoon sopimuksen jälkeen noin 16 000 euroa, maksaa se Yhdysvalloissa vastaavasti noin 1 850 euroa.⁹⁹ Merkittävä osa kuluista kertyy tämän jälkeen patentin ylläpidosta eli käytännössä vuosimaksuista. Tällä hetkellä vuosimaksut EPO-13 -mallissa olisi noin 14 000 euroa ja EPO-6 -mallissakin noin 7 000 euroa.¹⁰⁰ Yhtenäispatentin on tarkoitus laskea tätäkin summaa. Alkuperäisen kustannusarvion mukaisesti vuosimaksut vastaisivat 5-6 jäsenvaltion vuosimaksuja. EPO ehdotti viimein toukokuussa 2015 tulevien patenttien vuosimaksujen tason olevan 4-5 jäsenvaltion, joissa saatetaan eniten eurooppapatentteja voimaan, suuruinen. Ehdotuksen mukaisesti asiaan vaikuttaa se, annetaanko pk -yrityksille, yhdistyksille, korkeakouluille tai muille vastaaville tahoille helpotuksia maksuihin. Molemmilla laskentatavoilla jäätäisiin alle EPO-6 ja EPO-13 -mallien uusimismaksujen kokonaismäärän. Verrattuna nykytilaan, kannattaa yhtenäispatentti ottaa kustannussyistä, mikäli yrityksen tarkoitus on saada patenttisuoja useammalle kuin neljälle - viidelle tärkeimmälle patentoimisvaltiolle. Toinen

⁹⁷ TEM Konserni 40/2008 s. 25

⁹⁸ TEM asetus 1085/2009

⁹⁹ SEC (2011) 482, s. 24

¹⁰⁰ Danguy - van Pottelsberghe de la Potterie, 2009, s. 27

näkökanta tälle on tietenkin se tosiasia, että parhaimmillaan patentin saa näiden lisäksi lähes kaikille muillekin EU-valtioille, mutta vähintään kahdeksalle muulle (järjestelmä vaatii ainakin kolmentoista maan ratifioinnin). Tämän lisäksi patenttoijan harkittavaksi jää patenttien mahdollisten puolustamistilanteiden kustannukset, mitkä jäisivät yhtenäispatenttijärjestelmässä mitä todennäköisimmin alhaisemmiksi kuin nykyisessä pirstaloituneessa järjestelmässä.

Ehdotettu vuosimaksujen suuruus yhtenäispatenttijärjestelmässä¹⁰¹

in € per OY	True TOP 4	True TOP 5	SME
2	35	85	63,75
3	105	165	123,75
4	145	255	191,25
5	315	455	341,25
6	475	645	483,75
7	630	825	618,75
8	815	1 050	787,50
9	990	1 255	941,25
10	1 175	1 475	1 106,25
11	1 460	1 790	1 790
12	1 775	2 140	2 140
13	2 105	2 510	2 510
14	2 455	2 895	2 895
15	2 830	3 300	3 300
16	3 240	3 740	3 740
17	3 640	4 175	4 175
18	4 055	4 630	4 630
19	4 455	5 065	5 065
20	4 855	5 500	5 500
Total	35 555	41 955	40 403

Vuosimaksujen lisäksi kustannuksia aiheuttaa patenttien hallinnointi, joka pitää sisälleen kilpailevien patenttien seuranta, omien patenttien mahdollisten loukkausten valvomista ja patenttien lisensointipyrkimyksiä. Suomessa toimiva yritys joutuu omien

¹⁰¹ Adjusted proposals for the level of renewal fees for European patents with unitary effect, SC/18/15

työntekijöidensä lisäksi usein ostamaan palveluita muista patenttisuojaa antavista maista, jolloin kustannukset patenttia kohden kasvavat entisestään.¹⁰²

Euroopan patenttivirasto jakaa yhtenäispatenttiasetuksen 13 artiklan mukaan 50 prosenttia vuosimaksuista jäsenvaltioille. Vuosimaksuja jaetaan jäsenmaille patenttihakemusten lukumäärän ja markkinoiden koon mukaan. Tämän lisäksi jako-osuutta määritettäessä otetaan huomioon ne valtiot, joiden virallinen kieli on jokin muu kuin yksi EPO:n virallisista kielistä, suhteettoman alhaisen patenttiaktiivisuuden valtiot ja ne valtiot, joista on tullut EPO:n jäseniä suhteellisen äskettäin. Jää nähtäväksi, kuinka paljon nämä lisähyvitykset tulevat vaikuttamaan. Selvää on kuitenkin se, että käännöskustannukset ovat korkeita niille valtioille, joiden virallinen kieli on jokin muu, kuin EPO:n virallinen kieli. Patenti- ja rekisterihallitus on omassa toimintasuunnitelmassaan arvioinut yhtenäispatentin johtavan jo ensimmäisenä voimaantulovuotenaan 2,1-2,3 miljoo- nan euron tulojen vähenemiseen, mikä vaatisi valtion rahoitusvastuun kasvamista. Järjestelmä tulee tuomaan etuja niille yrityksille, joiden tarkoitus on patentoida laajasti Euroopan alueella. Vain keskeisimmissä maissa patentoiva yritys (noin 4 isointa maata) hyötyy kuitenkin perinteisestä patenttimallista. Kustannuserot ovat kuitenkin niin pienet, että patentointiratkaisu tullaan todennäköisimmin tekemään jollain muulla perusteella. Näin ollen nykyisellä suunnitelmalla vuosimaksuista, on tuskin suurta merkitystä yritysten valitessa parasta tapaa suojata innovaationsa.

3.2.Sopimus yhdistetystä patenttituomioistuimesta

Sopimuksella yhdistetystä patenttituomioistuimesta allekirjoittajavaltiot perustavat tuomioistuimen, joka käsittelee keskitetysti eurooppapatentteihin ja yhtenäispatentteihin liittyviä riitoja. Tuleva tuomioistuin on jäsenvaltioiden yhteinen tuomioistuin, johon sovelletaan samoja unionin oikeuden velvoitteita kuin kansallisiin tuomioistuihin (art. 1). Sopimuksen allekirjoitti lopulta kaikki tiiviimmän yhteistyön valtiot lukuun ottamatta Puolaa. Myös Italia allekirjoitti sopimuksen, ja ulkopuolelle vielä jääneet Puola ja Espanja voivat liittyä sopimukseen milloin tahansa (art. 58a). Tuomioistuiinsopimusta so-

¹⁰² TEM 51/2015, s. 32

velletaan yhtenäisiin eurooppapatentteihin, patenttien lisäsuojatodistuksiin sekä sopimuksen voimaantulopäivänä voimassa tai vireillä oleviin eurooppapatentteihin (art. 3).

Suomalaisyriyten kannalta uusi patenttituomioistuin on tärkeä uudistus. Suomalaisten yritysten toimintaympäristö on yhä kansainvälistyvä ja kasvava, eikä innovaatioyritys-toimintaa voida suunnitella ilman, että katse on kansainvälisillä markkinoilla. Onkin vaikea ajatella start up -yritystä (tai mitä me ymmärrämme kun puhutaan start upeista), joka ei aikoisi myydä tuotteitaan ainakin Euroopan laajuisesti.¹⁰³ Oikeusvarmuus- ja oikeusturvanäkökohdat vaativat tietoisten valintojen tekemistä ja selkeiden pelisääntöjen laatimista.¹⁰⁴ Yhdistetty patenttituomioistuin tuo selkeän työkalun kielto-oikeuden käyttämiselle ja se toimii näin ollen järjestelmätasolla oikeuksien tehokkaan käytön mahdollistajana.

Oikeusturvaa ja varmuutta heikentää kuitenkin niin sanottu opt out -järjestely. UPC sopimukseen kuuluu seitsemän vuoden siirtymäkausi, jonka aikana eurooppapatentteihin liittyvät kanteet voidaan nostaa ja käsitellä kansallisissa tuomioistuimissa. Siirtymäkautta voidaan jatkaa enintään seitsemällä vuodella, mikäli jatkaminen katsotaan tarpeelliseksi kansallisissa tuomioistuimissa vireillä olevien kanteiden määrän perusteella (art. 58). Tämän lisäksi perinteiset eurooppapatentit voidaan palauttaa UPC -järjestelmään opt in -järjestelyllä. Toisin sanoen, yritykset voivat ”kikkailla” patenttiansa suoja-alaa helposti pienellä lisämaksulla.

Sopimus yhdistetystä patenttituomioistuimesta tulee voimaan aikaisintaan 1. päivänä tammikuuta 2014 tai neljännen kuukauden ensimmäisen päivänä siitä, kun kolmetoista jäsenvaltiota on tallettanut ratifioimiskirjan. Näiden kolmetoista valtion on sisällettävä Iso-Britannia, Ranska ja Saksa, joissa suurin määrä eurooppapatentteja oli voimassa vuonna 2012 (Art. 59). Kuten jo edellä on todettu (Asetukset yhtenäispatentista ja siihen liittyvistä käänösjärjestelyistä tulevat voimaan patenttituomioistuinsopimuksen kanssa samanaikaisesti ja ovat siis riippuvaisia sopimuksen ratifioimisesta. Ratifiointiprosessi on kestänyt oletettua kauemmin ja tuomioistuimen toiminta alkaa todennäköisesti vasta

¹⁰³ Mikkola ym. 2014, s. 114

¹⁰⁴ Haapio 2002, s. 87

(toivottavasti) vuoden 2016 aikana. Viivästyksiä on ollut kuitenkin yhä enemmän, mutta oletettavaa on, että järjestelmä kuitenkin saatetaan voimaan seuraavan parin vuoden aikana. Viivästykset luonnollisesti aiheuttavat hämmennystä, kun yritykset valmistautuvat uuteen järjestelmään, jonka voimaantulosta ei ole aivan täyttä varmuutta.

Suomalaisille oikeudenhaltijoille ja elinkeinonharjoittajille mieluinen asia on se, että Suomeen on tarkoitus perustaa yhdistetyn patenttituomioistuimen paikallisjaosto. Jaoston on tarkoitus toimia markkinaoikeuden tiloissa ja sen kielinä olisivat suomi, ruotsi ja englanti.¹⁰⁵ Englannin kielen voi odottaa korostuvan käsittelyissä patenttien yhä kansainvälistyessä. Markkinaoikeudella tulee siis olemaan siirtymäaikana rinnakkainen toimivalta käsitellä perinteisiä eurooppapatentteja koskevia riita-asioita.

3.2.1. Patentin tuomien oikeuksien sisältö

Yhtenäispatentti tulee voimaan kaikissa osallistuvissa jäsenvaltioissa Euroopan patenttiviraston julkaistua patentin myöntämispäätöksen virallisessa lehdessään. Jäsenvaltioiden tulee varmistua siitä, että vastaavaa kansallista patenttia ei myönnetä samana päivänä kun yhtenäispatentti julkaistaan.

Keskeisenä osana patenttia, kuten yleensä kaikissa patenttioikeuksissa, on oikeus kieltää kolmatta osapuolta hyödyntämästä patenttia esimerkiksi valmistamalla tai saattamalla markkinoille. Yhtenäispatenttiasetuksen 5 artiklassa annetaan tämä oikeus patentinhaltijalle toteamalla kyseisen kielto-oikeuden kattavan kaikki tiiviimpään yhteistyöhön osallistuvat valtiot. Oikeuden tulee olla rajoituksineen yhdenmukainen kaikissa osallistuvissa valtioissa. Itse patentin suojaan sovelletaan 7 artiklan mukaisesti sen valtion lainsäädäntöä, jossa hakijalla on koti- tai toimipaikka. Patentin vaikutukset sammuvat oikeudenhaltijan saatettua patentin markkinoille EU-alueella tai tämän tapahtuessa hänen suostumuksellaan.

Yhtenäispatentin 7 artikla sai keskeisen merkityksen patentin sisällön määrittämisessä Eurooppa-neuvoston halutessa poistaa alkuperäiset 6-8 artiklat. Alun perin asetuksen 6-

¹⁰⁵ TEM 51/2015

8 artiklat käsittelivät yksityiskohtaisesti yhtenäispatentin tuomat oikeudet, toisin kuin asetuksen lopullisessa 7 artiklassa, jossa jätetään yhtenäispatentin oikeusvaikutukset kunkin maan kansalliseen lainsäädännön varaan. Uuden säännöksen mukaisesti yhtenäistä eurooppapatenttia on kohdeltava kaikissa osallistuvissa valtioissa sen osallistuvan jäsenvaltion kansallisena patenttina, jossa patentilla on yhtenäinen vaikutus ja hakijalla oli koti- tai toimipaikka hakemuspäivänä. Jos kenelläkään hakijalla ei ole kotipaikkaa osallistuvassa jäsenvaltiossa, noudatetaan EPO:n kotipaikan (München) eli Saksan patenttilainsäädäntöä. Oikeuden saanti ei saa 7 artiklan 4 kohdan mukaan riippua siitä, onko patentti merkitty kansalliseen patenttirekisteriin. Tämä sääntely vastaa asiallisesti alkuperäisen ehdotuksen 10 artiklan sisältöä¹⁰⁶. Asetuksen 8 artikla antaa patentinhaltijalle mahdollisuuden toimittaa EPO:lle ilmoituksen, jonka mukaan kuka tahansa saa käyttöluvan patenttiin asianmukaista vastiketta vastaan. Ilmoituksen nojalla saatu käyttöluva rinnastetaan sopimukseen perustuvaan käyttöluvaan. Sääntelytapa antaa yksittäiselle patentinhaltijalle helpon pääsyn markkinoille ja toisaalta taas mahdollistaa patenttien tehokkaan hyödyntämisen. Patentinhaltijan vuosimaksuja alennetaan ilmoituksen antamisen jälkeen (Art. 11 kohta 3).

3.2.2. Tuomioistuinjärjestelmä

Tuomioistuinjärjestelmälle on klassisesti asetettu kolme laadullista päätavoitetta: järjestelmän on oltava varma, joutuisa ja taloudellinen asianosaisten näkökulmasta.¹⁰⁷ Nämä tavoite- tai tehokkuusperiaatteet useimmiten sotivat toisiaan vastaan. Yhtenäispatentin kannalta yhdeksi merkittävimmistä periaatteista nousee prosessiekonomia. Oikeudenhaltijoiden ja yritystoiminnan tehokkuuden kannalta oikeudenkäynnin tulisi olla nopea ja kustannuksiltaan kohtuullinen. Varsinkin kantajana toimivan patentinhaltijan kannalta prosessi pitäisi saada nopeasti käynnistettyä ja saatava käsiteltyksi ja ratkaistuksi kohtuullisessa ajassa. Tämä edellytys vaatii kuitenkin runsaasti resursseja ja hinta kiinnostaakin yleensä kantajaa ennen prosessin aloittamista.

¹⁰⁶ KOM(2011) 215 final

¹⁰⁷ Virolainen 2006, s. 567-568

Yhtenäisen eurooppapatentin tuomioistuin koostuu ensimmäisen asteen tuomioistuimesta, muutoksenhakutuomioistuimesta ja kirjaamosta (art. 6).¹⁰⁸ Suurimpia erimielisyyksiä yhdistetyn patenttituomioistuinsopimuksen syntymisessä oli tuomioistuimen sijainti. Kompromissin kautta päätettiin tuomioistuin jakaa kolmeen osaan niin, että keskusjaosto sijaitsee Pariisissa ja sillä on yksiköt Lontoossa ja Münchenissä (art. 7). Lontoon yksikkö käsittelee patenttiluokkiin a ja c kuuluvat asiat eli päivittäistavaroihin, kemiaan ja metallurgiaan liittyvien patenttien riidat ja Münchenin yksikkö puolestaan patenttiluokkaan f eli konetekniikkaan, valaistukseen, lämmitykseen, aseisiin ja räjähteisiin liittyvät patenttiriidat (Sopimus yhtenäispatenttituomioistuimesta, Liite 2). Keskusjaoston pääpaikkana toimii kuitenkin Pariisi, josta käsin tapahtuu keskusjaoston tai jaostojen hallinto. ¹⁰⁹ Vaikka järjestelmä sinänsä jakaakin keskusjaoston kolmelle eri paikkakunnalle, ei oikeusvarmuuden voida katsoa kärsivän tästä. Kyse on kuitenkin yhdestä kansainvälisestä orgaanista, joka on jaettu kolmeen eri toimialasektoriin. Toimivallat eivät ole päällekkäisiä vaan rinnakkaisia niin, että kukin jaosto huolehtii vain omaa erityisalaansa vastaavista riidoista tai mitättömyyskanteista. Näiden kolmen sijainnitkin ovat niin keskeisiä Euroopassa, ettei tästä synny ongelmia yritysten kotipaikasta riippumatta. Pariisin, Lontoon ja Münchenin ollessa merkittäviä metropoleja, ei ammattitaitoisten lakimies- ja asiantuntijatuomareiden hankkimisessa tuskin esiinny ongelmia.

Muutoksenhakutuomioistuin ja kirjaamo sijoitetaan Luxemburgiin (art. 9). Kirjaamoiden alaosastoja perustetaan luonnollisesti myös ensimmäisen asteen tuomioistuinten yhteyteen kirjaamaan käsiteltävinä olevia asioita (art. 10). Sopimusjäsenvaltioon voidaan perustaa paikallisjaosto jokaista sataa patenttiasiaa kalenterivuotta kohden, jotka on pantu vireille kyseisessä sopimusjäsenvaltiossa kolmen peräkkäisen vuoden aikana. Paikallisjaostoja voi olla kuitenkin maksimissaan neljä jäsenvaltiota kohden. Jäsenvaltioihin voidaan perustaa myös yhteisiä aluejaostoja nimeämällä jokin jäsenvaltioista tuomioistuimen kotipaikaksi tai luopua toimivallastaan keskusjaoston hyväksi (art. 7).

Tuomioistuinten lisäksi sopimusta täytäntöön panemaan perustetaan kolme komiteaa: hallintokomitea, budjettikomitea ja neuvoa-antava komitea (art. 11). Hallinto- ja budjet-

¹⁰⁸ TEM 51/2015

¹⁰⁹ Norrgård 2013, s. 1259

tikomitea muodostuvat yhdestä kunkin sopimusjäsenvaltion edustajasta, joilla kullakin on yksi ääni (art. 12-13). Neuvoa-antava komitea muodostuu patenttituomareista ja patenttioikeudenkäynnin toimijoista. Sen tehtävänä on avustaa hallintokomiteaa asiantuntijaelimenä tuomarien nimittämisen valmistelussa ja lausuntojen antaminen eurooppapatenttiasiamiesten pätevyyttä koskevista vaatimuksista sekä puheenjohtajiston avustaminen tuomarien kouluttamiseen liittyvissä asioissa (Art. 14).

Yhdistetty patenttituomioistuin on omakustanteinen, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että järjestelmä rahoitetaan tuomioistuimessa asioivilta perittävillä tuomioistuinmaksuilla. Riita-asian käsittelymaksut sisältävät kiinteän maksun ja riidan intressiin perustuvan lisämaksun ja malli perustuukin edellä kuvattuun Saksan järjestelmään (ks. jakso 2.3).

Tuomioistuimen perustamisen valmistelukomitea avasi toukokuussa 2015 julkisen kuulemisen tuomioistuinmaksuista.¹¹⁰ Julkisen kuulemisen pohjana olevan ehdotuksen mukaan loukkauskanteista ja loukkausta koskevista vastakanteista maksettaisiin yhdistetyssä patenttituomioistuimessa 11 000 euron kiinteä maksu. Jos asian arvo ylittää 500 000 euroa, maksettaisiin lisäksi asian arvon mukaan määräytyvä maksu, joka olisi pienimmillään 2 500 euroa ja korkeimmillaan jopa 220 000 euroa.

Jaostot istuvat pääsääntöisesti kolmen lakimiestuomarin kokoonpanossa (art. 8). Ensimmäisen oikeusasteen tuomari voi kuitenkin määrätä teknisen alan tuomarin kokoonpanoon, mikäli jokin jutun osapuolista pyytää tätä (art 8.5). Vaihtoehtoinen osapuolista riippuva malli korostaa hyvin käsittelyn dispositiivisuutta. Tämän lisäksi on paikallistai aluejaoston käsitellessä mitättömyysvastakanteita aina oltava teknisen alan tuomari mukana (art. 33.3). Tätä ei luonnollisesti erikseen enää nimetä, mikäli teknisen alan tuomari on jo aiemmin osapuolten pyynnöstä nimetty. Monimutkaisissa ja teknisissä asioissa lainoppineilla tuomareilla ei aina voi olla riittävästi tietoja ja asiantuntemusta kaikilta aloilta.¹¹¹ Varsinkin patenttiasioissa puhuttaessa patentin pätevyydestä suhteessa muihin vastaaviin keksintöihin, on lainoppineen vaikea todeta esimerkiksi samoja asioita, kuin alan ammattilaisen. Alan ammattilaiselle ilmiselvä kaava voi olla (ja kokemuk-

¹¹⁰ TEM 51/2015, s. 35

¹¹¹ Jokela 2000, s. 1135

seni mukaan useimmiten teknisissä asioissa onkin) lainoppineelle tuomarille täyttähopeaa. Myös ekvivalenssien asioiden arvioiminen voi olla mahdotonta ilman asiantuntijatuomaria (ks. jakso 2.1). Järjestelmän modernia joustavuutta ja sopimusvapautta painottaa edelleen osapuolten vapaus aina valita yhden tuomarin kokoonpano (art. 8.7). Pienemmässä riidassa ollessa kyse pelkästään loukkaukanteesta, voi yhden tuomarin kokoonpano olla perusteltu riidan nopeaksi ratkaisemiseksi. Käytännössä patenttirii-doissa useimmiten ilmenee myös mitättömyyskanne vastakanteena.¹¹²

Luxembourgissa sijaitsevan valitustuomioistuimen kokoonpanossa istuu pääsäännön mukaisesti kolme lakimiestuomaria ja kaksi teknisen alan tuomaria (art.9.1). Kuten edellä jo toin esiin, on tämä enemmän kuin perusteltua riittävän asiantuntemuksen säilyttämiseksi teknisluonteisten asioiden käsittelyssä. On hyvä kuitenkin huomata, että kaikissa oikeusasteissa tuomioistuimen puheenjohtajana toimii lainoppinut tuomari (art. 8.8 ja 9.3).

3.2.3. Unionin oikeuden ensisijaisuus

Yhteisöpatentti muotoutui lopulta vain osallistuvien jäsenvaltioiden väliseksi, vaikka yhteisöpatenttituomioistuinsopimuksen kehityksessä pyrittiin saattamaan myös eurooppapatenttisopimuksen jäsenvaltiot osaksi yhdistettyä tuomioistuinjärjestelmää. Unionin tuomioistuimen lausunnon 1/09 jälkeen sopimusta muutettiin niin, että vain EU:n jäsenvaltiot voivat allekirjoittaa sopimuksen. Sen sijaan EU ja EU:n ulkopuoliset valtiot eivät enää voi olla sopimuksen osapuolia.¹¹³ Sopimuksessa yhdistetystä tuomioistuimesta määritetään unionin oikeuden ensisijaisuus ja sopimusjäsenvaltioiden vahingonkorvausvastuu EU:n jäädessä varsinaisesti sopimuksen ulkopuolelle ja yhdistettyä tuomioistuinta käsiteltäessä kuten kansallista tuomioistuinta (Art. 1).

Yhdistetyn patenttituomioistuimen tulee soveltaa unionin oikeutta kaikilta osin ja kunnioittaa sen etusijaa (Art. 20). Osana kansallisia oikeudenkäyttöinstrumentteja, tulee patenttituomioistuimen tehdä yhteistyötä unionin tuomioistuimen kanssa ja pyytää

¹¹² Norrgård 2013, s. 1256, 1269

¹¹³ TEM2011-00435, s. 3

SEUT 267 artiklan mukaisia ennakkopyyntöjä. Sopimuksessa todetaan vielä erikseen, että unionin tuomioistuimen päätökset sitovat patenttituomioistuinta (Art. 21). Oikeuslähteitä koskevassa artiklassa 24 EU:n oikeuden etusija vahvistetaan toteamalla, että käsitellessään kanteita, on tuomioistuimen noudatettava 20 artiklaa. Tämän lisäksi oikeuslähteinä toimivat unionin oikeus (mainittu jo toisen kerran samassa artiklassa), erityisesti yhtenäispatenttiasetus ja yhtenäispatentin kielijärjestelyjä koskeva asetus, sopimus yhdistetystä patenttituomioistuimesta, eurooppapatenttisopimus, kaikkia osallistuvia jäsenvaltioita sitovat patentteja koskevat kansainväliset sopimukset ja kansalliset lainsäädännöt (Art. 24).

Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat vastuussa tuomioistuintensa unionin oikeutta rikkomalla yksityisille aiheuttamista vahingoista. Tämä on unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukainen periaate, joka ilmenee muun muassa tapauksista C-6/90 kohdasta 35 ja C-46/93.¹¹⁴ Sopimukseen yhdistetystä patenttituomioistuimesta on erikseen määritetty jäsenvaltioiden vastuu tuomioistuimen tekemistä päätöksistä. Sopimuksen 22 artiklan mukaan sopimusjäsenvaltiot ovat yhteisvastuussa muutoksenhakutuomioistuimen tekemien unionin oikeuden loukkausten aiheuttamasta vahingosta. Kanne vahingoista voidaan nostaa sitä sopimusjäsenvaltiota vastaan, jossa kantajalla on koti- tai päätoimipaikka. Jos kantajalla ei ole kyseistä kotipaikkaa voidaan kanne nostaa muutoksenhakutuomioistuimen kotipaikkaa eli Luxemburgia vastaan. Vahingonkorvaukset eivät jää kuitenkaan vastaajavaltion yksin kannettavaksi, vaan niillä on oikeus saada suhteellinen rahoitusosuus muilta sopimusjäsenvaltioilta. Edellä mainitun lisäksi kukin jäsenvaltio erikseen ja kaikki yhdessä ovat vastuussa tuomioistuimen toimista etenkin SEUT 258, 259 ja 260 artiklojen osalta (Art. 23). Tämä tarkoittaa, että osallistuvaa jäsenvaltiota tai jäsenvaltioita vastaan voidaan nostaa kanne unionin tuomioistuimessa patenttituomioistuimen toimista. Komissio voi myös antaa lausunnon patenttituomioistuimen toimiin liittyen, mikäli se on jättänyt täyttämättä sille perussopimusten mukaan kuuluvaa velvollisuutta.

¹¹⁴ Aalto 2012, s. 419

4.Yhtenäispatentin oikeusturva

On selvää, että nykyisellään Euroopan patenttijärjestelmän oikeusturva on puutteellista ja pirstaleista, eikä uusi järjestelmä tuo tähän välttämättä haluttua muutosta. Ongelmana voidaan ensikädessä nähdä uuden yhtenäispatentin omanlaisensa pirstaleisuus, pitkät siirtymäajat sekä useat rinnakkaiset järjestelmät. Patentinhakijan päätös suojan laajuudesta muodostuu patentin hinnasta (kääntämiskustannukset, julkistamiskustannukset, vuosimaksut), maan BKT:sta, väkimäärästä, välimatkasta muihin maihin sekä tietenkin yrityksen liiketoiminnan tavoitteista.¹¹⁵ Tämän lisäksi suojan hakemiseen vaikuttaa riskien hallinta eli käytännössä järjestelmän mahdollisuudet puolustaa patenteja. Suomalaiselle patentinhakijalle tämä tarkoittaa näkemykseni mukaan valitsemista kuuden eri vaihtoehdon välillä Euroopassa:

- 1) Kansallisen patentin hakeminen Suomessa kattamaan kotimaan markkinat
- 2) Kansallisten patenttien hakeminen Suomessa ja/tai naapurimaissa
- 3) Eurooppapatentin hakeminen Suomessa ja naapurimaissa
- 4) Eurooppapatentin hakeminen kotimaan lisäksi tärkeimmillä markkina-alueilla (Saksa, Iso Britannia, Ranska)
- 5) Eurooppapatentin hakeminen kaikkiin tai suurimpaan osaan PCT -maista
- 6) Yhtenäispatentin hakeminen

Edellä mainittujen lisäksi voidaan eurooppapatenttia luonnollisesti hakea yhtenäisvaikutuksen lisäksi myös muihin PCT ja EPC -sopimuksen alaisiin maihin samalla.¹¹⁶ Se vaihtoehto, johon patentinhaltija päätyy, on useamman eri osa-alueen summa. Kansallinen patentti kotimaan markkinoilla ja mahdollisesti naapurimaissa riittää pienelle yritykselle, jolla ei ole aikomusta laajentaa toimintaansa.¹¹⁷ Toisaalta myönnetty patentti aiheuttaa patentoimisen esteen muille mahdollisille patentoijille, jolloin tuote tai menetelmä on vapaasti käytettävissä niissä maissa, joita patentti ei koske.

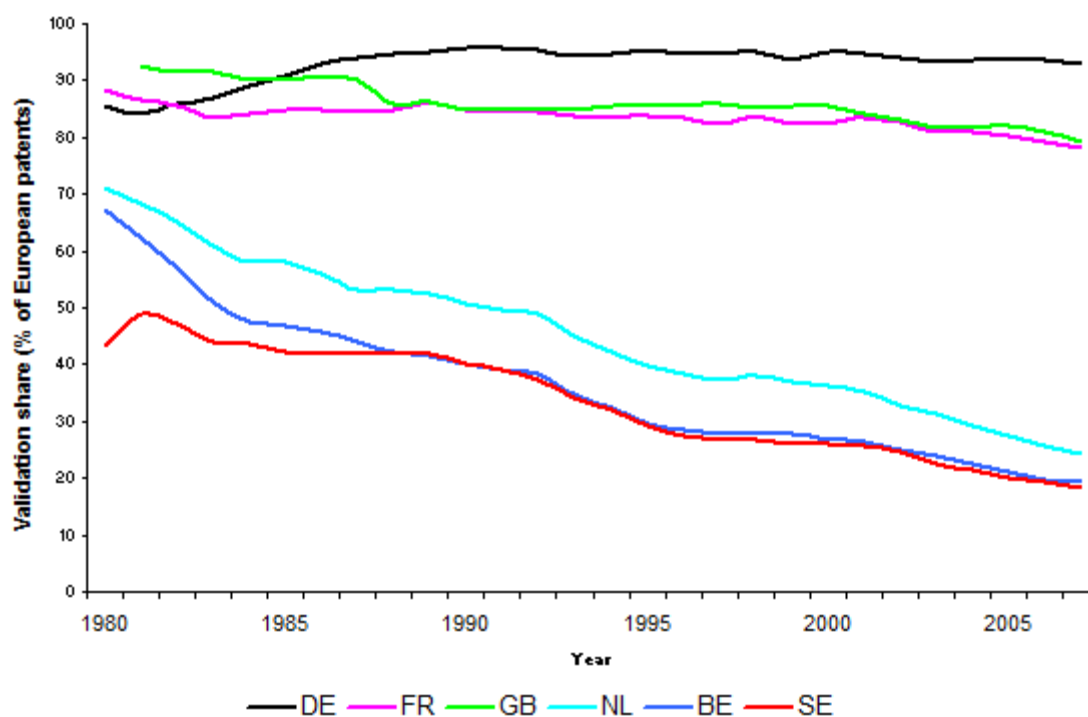
¹¹⁵ SEK(2010) 797, s. 13

¹¹⁶ Mikkola ym. 2014, s. 16

¹¹⁷ TEM 40/2008, s.67-68

Eurooppapatentin hakeminen voi olla perusteltua kustannussyistä, mikäli tarkoitus on patentoida useammassa kuin yhdessä naapurimaassa. Kun patenttia on tarkoitus hakea useammassa kuin kahdessa EPC-jäsenvaltiossa, on eurooppapatentti kansallisia patenteja tarkoituksenmukaisempi tapa suojan hakemiseksi.¹¹⁸ Eurooppapatentin hakeminen (kotimaan lisäksi) suurimmilla markkinoilla Euroopassa voi usein riittää hakijalle. Patentoiminen Euroopan isoimmilla markkinoilla onkin koettu riittäväksi useiden yritysten osalta.¹¹⁹ Isoimpien markkina-alueiden omaaminen antaa jo itsessään riittävän kilpailuedun kilpailijoihin nähden. Tämä on yhä kasvava trendi, mikä myös vaikuttaa yhtiön patenttiportfolion arvoon. Mitä kattavampi suoja patentilla on maantieteellisesti, väestöllisesti ja taloudellisilta vaikutuksiltaan, sitä arvokkaampi patenttiportfoliostakin muodostuu.

Voimaansaatettujen eurooppapatenttien suhteellinen määrä¹²⁰

Mikäli yrityksen on tarkoitus saattaa patentit voimaan koko EPC:n jäsenvaltioiden alueella tai ainakin suurimmassa osassa näistä, on yhtenäispatentti perusteltu ratkaisu kustannusten kannalta. Tällöin patentoitavan yrityksen ratkaistavaksi jää enää se, onko pa-

¹¹⁸ TEM 40/2008, s. 49

¹¹⁹ SEK(2010) 797, s. 12-13

¹²⁰ Straathof, Bas - Veldhuizen, Sander van, 2010

tentin mahdollisen justifikaatioprosessin keskittäminen järkevää, mikäli vastapuoli pääsee valitsemaan forumin. Aika näyttää yritysten asennoitumisen UPC:n toimintaan ja sen tuomiin hyötyihin ja mahdollisiin haittoihin. Alkuvaiheessa toiminta voi olla hyvinkin varovaista ja mahdollista hyöty-haitta -arviointia. Pidän kuitenkin selvänä, että tulevaisuudessa yhtenäispatentti on pk -yritykselle lähes ainoa vaihtoehto suojata tehokkaasti ja kattavasti innovaationsa, kun otetaan huomioon oikeusvarmuus ja kustannuskysymykset. Ratkaisevaksi seikaksi muodostunee tässä kuitenkin jälleen suojan laajuuden tarve.

Oikeuden sisältö ei ole yhtenäinen oikeudenhaltijan tai -käyttäjän ominaisuuksista ja varallisuudesta riippumatta. Puhuttaessa oikeudenhaltijoiden oikeusturvasta patenttioikeuden alalla tullaan saman ongelman eteen, kuin yleensäkin oikeusturvasta puhuttaessa: mitä oikeusturva tarkoittaa oikeudenhaltijoiden näkökulmasta? Immateriaalioikeudet on ollut tapana luokitella varallisuus oikeuksiksi. Oikeudet ovat luovutettavissa lähes missä muodossa tahansa, jonka lisäksi patenteja voi lisensoida. Etenkin patenteilla on usein taloudellista arvoa, joka määrittyy kunkin markkinatilanteen mukaan.¹²¹ Varsinkin uusien yritysten arvo koostuukin lähes kokonaan yhtiön omistamista immateriaalisiksi luokiteltavista omaisuuksista ja immateriaalioikeuksien osuus yritysten arvosta onkin kasvanut merkittävästi viimeisen 30 vuoden aikana.¹²²

4.1. Keskeisimmät muutokset patentinomistajan oikeusturvan kannalta

Tällä hetkellä kaikki Suomessa voimassa olevat ja Suomessa suojaa saavat patentit ovat kansallisia patenteja ja sellaisinaan myös Suomen kansallisten tuomioistuimien tuomiovallan alla.¹²³ Patenttioikeutta nykyisellään leimaakin territoriaaliperiaate. Patenttioikeudet nykyisellään ovat muiden immateriaalioikeuksien tapaan paikallisia ja tarkkaan rajattuja oikeuksia. PRH:n rekisteröimä patenttioikeus on voimassa vain Suomessa, jolloin niin loukkaus oikeudenkäynnit, kuin niihin liittyvät vahvistus- ja mitätöimi-

¹²¹ Haarmann 2014, s. 2

¹²² Hasset, Kevin A. - Shapiro, Robert J., 2012, s. 4

¹²³ Markkinaoikeus on toimivaltainen tuomioistuin käsittelemään teollis- ja tekijänoikeuksia koskevia riita-, valitus- ja hakemusasioita. Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksiin, jotka koskevat patenttia, on haettu muutosta 1.9.2013 lähtien markkinaoikeudesta.

soikeudenkäynnitkin käydään kansallisesti siinä valtiossa, missä oikeudet on myönnetty.¹²⁴ Samaa patenttioikeutta voidaan tietysti loukata toisissakin valtiossa. Näiden Suomen ulkopuolisten loukkausten osalta kanne on nostettava jokaisen loukkauksen osalta erikseen niissä valtioissa, joissa oikeudet on rekisteröity. Tämä on suora seuraus territoriaaliperiaatteesta, mutta siihen voi vaikuttaa myös se käytännön asia, että vastaajina saattaa olla useita eri tahoja.¹²⁵

Kansainvälisyksityisoikeudellisesti tuomioistuimen toimivalta määräytyy siviili- ja kauppaoikeuden alalla niin sanotun Bryssel I -asetuksen ((EU) 1215/2012) mukaisesti. Ennen UPC:n toiminnan alkamista ja vielä osittain siirtymäaikana määräytyvät patenttiriitojen toimivallat kansainvälisten sopimusten lisäksi etenkin Bryssel I -asetuksen mukaisesti. Asetuksen 7.2 artiklassa määritellään forum delicti, mikä onkin luontevin paikka asian käsittelylle. Luonnollisesti tämä jossain määrin mahdollistaa forum shoppingin, mikäli loukkaus tapahtuu useammassa valtiossa samanaikaisesti. Forum delicti on kuitenkin itsessään mahdottomuus, kun kansallisesti voimaan saatettu patentti ei anna suojaa muualla, kuin rekisteröintivaltiossa.¹²⁶ Näin ollen oikeudet ovat voimassa toisistaan riippumatta jokaisessa valtiossa erikseen. Juuri tästä riippumattomuudesta johtuen eurooppapatenttia usein kutsutaan nipuksi kansallisia patenteja.

Jokaisen jäsenvaltion tuomioistuimet ovat yksinomaaisesti toimivaltaisia tutkimaan sanotun valtion osalta myönnetyn eurooppalaisen patentin rekisteröintiä tai pätevyyttä koskevat asiat. Bryssel I -asetuksen 24 artiklan 4-kohdan yksinomainen toimivalta koskee kansallisia oikeuksia ja yhteisöoikeuteen perustuvia immateriaalioikeuksia. Artiklan myötä katoaa myös toimivallan yksinomaisuudella saavutettava etu eli keskittäminen.¹²⁷

Oikean forumin selvityksen lisäksi määritetään eurooppaoikeudellisesti myös sovellettava laki. Niin sanotussa Rooma II -asetuksessa¹²⁸ määritellään teollisoikeuden loukkausta koskevissa asioissa sovellettavaksi laiksi sen maan laki, jonka osalta suojaa vaa-

¹²⁴ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 253

¹²⁵ Norrgård 2008, s. 47-48, Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 254

¹²⁶ Norrgård 2008, s. 47

¹²⁷ Koulu 2003, s. 165

¹²⁸ (EY) 864/2007 sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista

ditaan (8.1 artikla). Käytännössä Bryssel I ja Rooma II -asetuksista seuraa, että tuomioistuimet soveltavat omaa kansallista lakiaan, koska suojaa vaaditaan juuri sen valtion osalta, missä kannekin on nostettu.¹²⁹

Yhtenäisen patenttituomioistuinjärjestelmän perustaminen on nähty usein tärkeimpänä yhtenäispatentin osa-alueena.¹³⁰ Suuri osa varsinkin kotimaisista patentinhakijoista eivät kuitenkaan hae koko Euroopan kattavaa suojaa patentilleen, vaan tyytyvät kotimaiseen tai muutaman suurimman valtion kattavaan suojaan. Monelle pk -yritykselle riittää kansallisen patentin lisäksi naapurimaihin kohdistuva patenttiratkaisu. Vaikka patentin ensimmäiset vaiheet myöntämisineen ovat jo yhtenäisen prosessin alla eurooppapatentin myötä, ongelmia syntyy ensimmäisestä väitetystä patentinloukkaamisesta. Tähän päivään mennessä Euroopassa tai EU:ssa ei ole ollut yhtenäistä tuomioistuinjärjestelmää ratkaisemassa kiistat koko unionin tasolla, vaan loukkaus- ja kumoamiskanteet ovat käynnissä päällekkäisinä prosesseina, mikä on johtanut osaltaan myös niin sanottuun oikeuspaikkashoppailuun. Tämä on äärimmäisen hidas, kallis ja vailla oikeusvarmuutta oleva prosessi, jossa eri tuomioistuimissa saatetaan päätyä täysin päinvastaisiin ratkaisuihin.¹³¹

Ihanteena on luonnollisesti patenttituomioistuinjärjestelmä, joka on kustannustehokas niin järjestelmälle kuin molemmille riidan osapuolille, minkä lisäksi tuomioiden tulisi olla riittävän selkeitä, perusteltuja, johdonmukaisia sekä luotettavia ja prosessin tulisi olla mahdollisimman nopea. Vaatimukset ovat tavoitteellisia, ja kustannustehokkuutta ja oikeusvarmuutta koskevat periaatteet usein taistelevatkin keskenään. Kalliissa oikeusprosessissa on usein loukkauskanteen nostamisen sijaan parempi tyytyä sovitteluun. Toisaalta kustannuksiltaan alhainen, mutta hidas järjestelmä johtaa samaan lopputulokseen. Käsittelyn tehokkuus, nopeus ja asiantuntemus ovat useimmiten yhteydessä korkeisiin oikeudenkäyntikustannuksiin. Hidas, mutta korkealaatuinen järjestelmä saattaa hyvinkin palvella loukkaavan osapuolen tarkoituksia ja strategiana voi olla prosessin viivyttäminen mahdollisuuksien mukaan.¹³²

¹²⁹ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 254

¹³⁰ KOM (2007) 165, s. 4

¹³¹ Harhoff 2009 s. 5, TEM 40/2008 s. 11

¹³² Harhoff 2009 s. 11

Omalta osaltaan tehokkuudeltaan erilaiset oikeusjärjestelmät altistavat forum shoppingille eurooppapatenttien osalta. Forum shoppingin ollessa kysymyksessä kantaja valitsee itselleen edullisen tuomioistuimen ja pyrkii näin ollen sovintoneuvotteluiden nopeuttamiseen. Sovitteluun ryhtyminen onkin paljon kustannus- ja tehokkuuslaskelmaa, joka perustuu litigaation kustannuksiin ja prosessin keston.

Kokonaispakettia mietittäessä on tärkeä ottaa huomioon myös isojen ja pienten yritysten oikeudenkäyntimahdollisuuksien erot: pienet yritykset joutuvat isoja todennäköisemmin osallisiksi patenttioikeudenkäyntiin. Suurten yritysten laajat patenttisalkut ja vahvat lakiosastot mahdollistavat ristiin lisensoinnin sekä tehokkaat vastatoimet mahdollisille loukkauksenteille.¹³³ Suurelta osin samaan perustuen ovat suomalaiset pk -yritykset katsooneet yhtenäispatenttijärjestelmän tuovan vain vähän, jos ollenkaan hyötyjä heidän liiketoimintaansa.¹³⁴

4.2.Päällekkäiset oikeudenkäynnit

Patenttioikeudenkäynnissä on kaksi pääasiallista kannetyyppiä: patentin kumoamiskanteet, joissa riitautetaan patentin myöntämisen edellytykset, tai patentin loukkaukset, jossa väitteenä on toisen osapuolen oikeudeton patentin hyödyntäminen. Kuten edellä on mainittu, on eurooppapatenttien ongelmana yhtenäisen oikeudenkäyntijärjestelmän tai tuomioiden hyväksymisjärjestelmän puuttuminen. Yksinkertaisimmillaan tuomioiden kertaantumista voidaan välttää osapuolten sopimuksella seurata yhden tuomioistuimen tuomiota ja tyytyä muissa patentin voimassaolomaissa hyvitykseen.¹³⁵ Yhden tuomion ottaminen indikaattoriksi vaatii luonnollisesti kuitenkin paljon työtä onnistuakseen; tuomioistuimen valinta, käyttäytyminen prosessin aikana, prosessin hyväksyminen, oikeudenkäyntikulut, hyvityksen suuruus muissa oikeusjärjestelmissä jne. Forumshoppingi tarjoaa kuitenkin vaihtoehtoisen hyökkäävän strategian, jossa kanne nostetaan ensin tarkoin valitussa tuomioistuimessa tietyssä maassa tai jopa tietyssä tuomioistuimessa

¹³³ Lanjouw, Jean O., Schankerman 2001 s. 3-5, Rudyk 2012 s. 52

¹³⁴ TEM 40/2008 s. s 68

¹³⁵ Harhoff 2009 s. 15

valtion sisällä, minkä jälkeen aloitetaan neuvottelut väitetyn rikkomuksen hyvityksestä.¹³⁶

1990-luvun loppupuolella jotkin tuomioistuimet rupesivat tekemään ratkaisuja, joiden oikeusvaikutukset ulottuivat kyseisen tuomioistuimen tuomiovallan ulkopuolelle toisiin Euroopan patenttisopimukseen kuuluviin valtioihin. Harhoffin mukaan tämä innovaatio sai alkunsa Alankomaista, jossa lähestymistavaksi otettiin Brysselin yleissopimus (nykyisin asetus (EU) N:o 1215/2012) ja sallittiin näin ollen nostaa kanne myös toisessa EPC-maassa voimaansaattettua eurooppapatenttia koskeva loukkauskanne, kunhan väitetyn loukkaajan kotipaikka sijaitisi Alankomaissa¹³⁷ tai kun Alankomaalaista patenttia loukattiin.¹³⁸ Lähestymistapa kopioitiin pian myös joihinkin muihin kansainvälisesti merkittäviin patenttituomioistuimiin kuten Saksan tuomioistuimiin.

Nykyisen Bryssel I -asetuksen lähtökohtana voidaan yleisesti pitää sitä, että kaikki kanteet voidaan yleisesti kumuloida samaan tuomioistuimeen myös asetuksen 8.1 artiklan tarkoittamissa tilanteissa, missä vastaajina on useampi kuin yksi taho.¹³⁹ Mikäli kantaja pääsee valitsemaan oikeuspaikan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vahinko sattui tai saattaa sattua, johtaa se käytännössä artiklan 24.4 yksinomaisen toimivallan vesittymiseen. ECJ on kuitenkin tapauksessa C-4/03 GAT v. LuK katsonut, että patentin loukkauksesta ja mitättömyydestä voi päättää ainoastaan rekisteröintivaltion tuomioistuin, mikäli vastaaja esittää väitteen mitättömyydestä. Koska kantaja ei käytännössä millään voi estää väitteen esittämistä, pirstaloituvat loukkauskanteet jokaiseen rekisteröintivaltioon.¹⁴⁰ Näin ollen myös Alankomaiden aloittama kansallisen tuomiovallan laajentaminen päättyi tai päättyy aina mitättömyysväitteen esittämisen myötä. Päätöksessään ECJ painotti, että kansallisen tuomioistuimen yksinomaista toimivaltaa on voitava soveltaa riippumatta siitä, missä menettelyssä patentin pätevyys on riitautettu. Li-

¹³⁶ Harhoff 2009 s. 16

¹³⁷ Brysselin yleissopimus 2 artikla: ”Kanne sitä vastaan, jolla on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon valtion tuomioistuimissa...”

¹³⁸ Brysselin yleissopimus 5 artiklan 3 kohta: ”Sellaista henkilöä vastaan, jolla on kotipaikka sopimusvaltiossa, voidaan nostaa kanne toisessa sopimusvaltiossa, jos sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vahingon aiheuttanut teko sattui.”

¹³⁹ Harhoff 2009, s. 17, Norrgård 2009, s. 53

¹⁴⁰ Norrgård 2013, s. 1256, Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 255

säksi ECJ piti tärkeänä toimivaltasääntöjen ennakoitavuutta sekä oikeusvarmuutta, eli forum shoppingin mahdollisuuksien minimoimista.¹⁴¹ Tuomioistuimen kanta myös estää tilanteen, missä useampi tuomioistuin lausuisi saman patentin pätevydestä.

Päätös GAT v. LuK johti ja johtaa territoriaaliperiaatteen vahvistumiseen entisestään. Samojen osapuolien riidellessä yhdestä eurooppapatentista, hajaantuu riita koskemaan kaikkia niitä maita, joissa patentti on voimassa. Surkeimmillaan tämä voi johtaa päällekkäisiin oikeudenkäynteihin EU-maiden lisäksi myös muissa EPC-maissa.

Alankomaalaiset tuomioistuimet omaksuivat yhdessä muun patentteihin liittyvän cross border injunction -toiminnan kanssa niin sanotun spider in the web -doktriinin, jossa ”hämähäkinä” toimii päävastaaja, jonka kotipaikka sijaitsi Alankomaissa. Mikäli kyseisen ”hämähäkin” eli emoyhtiön alaisuudessa oli useampi tytäryhtiö verkostona, omaksui tuomioistuin tuomiovallan kaikkien kyseisten toimijoiden puolesta emoyhtiön kotipaikan tuomioistuimeen.¹⁴² Tällä tavoin pystyttiin konsolitoida useampi samaan loukkausketjuun tai verkkoon kuuluva toimija saman tuomioistuimen alle (Bryssel I -asetuksen 8.1 artikla). Myös Saksalaiset tuomioistuimet seurasivat esimerkkiä eri tapauksien konsolidoinnissa, vaikka doktriini perustuikin ennemmin loukkaajaketjuun, joka perustui jakeluketjun eri toimijoihin.¹⁴³ Vastaavasti kuin GAT v. LuK -tapauksessa omaksuivat saksalaiset ja alankomaalaiset tuomioistuimet toimivallan myös toisten EPC-valtioiden patenttien yli.

ECJ:n ratkaisussa C-539/03 Roche Nederland BV ym. v. Frederich Primus ja Milton Goldenberg kyseenalaistettiin mahdollisuus kyseiseen menettelyyn, kun kyse oli eurooppapatentin loukkauksesta eri sopimusvaltioihin sijoittautuneita vastaajia vastaan.¹⁴⁴ Luonnollisesti tämä tarkoitti myös useassa eri sopimusvaltiossa tapahtuneita erillisiä loukkauksia. ECJ:n päätöksen mukaan Brysselin yleissopimusta (tai nykyisin asetusta) ei voida soveltaa eurooppapatentin loukkausta koskevaan riita-asiaan myöskään silloin, kun vastaajanasemassa on useita eri vastaajia eri EPC-valtioista. Kun loukkaukset eivät

¹⁴¹ Norrgård 2013, s. 56

¹⁴² Harhoff 2009, s. 17-18

¹⁴³ Norrgård 2013, s. 1272

¹⁴⁴ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 255

ole samoja, ja kun niitä arvioidaan eri kansallisten lainsäädäntöjen mukaisesti, ei niitä myöskään voida tuomita konsolidoituna kokonaisuutena. Ratkaisu estää toisaalta forum shopping -menettelyn mukaisia tapauksia, mutta myös edesauttaa päällekkäisten prosessien muodostumista. Tapauksessa, jossa patentinsuojaamaa tuotetta loukataan valmistavasta tahosta lähtien viimeiseen jälleenmyyntiportaaseen asti, joutuu oikeudenhaltija nostamaan kanteen jokaista eri maassa sijaitsevaa loukkaajaa vastaan.

Pirstaleinen järjestelmä on omiaan aiheuttamaan patentin myöntämisenjälkeisten hallinnointikustannusten kasvamista, jonka lisäksi pirstaleisuus laskee järjestelmän oikeusvarmuutta.¹⁴⁵ Suomalaisella pk -yrityksellä on varsin rajalliset mahdollisuudet puolustaa oikeuksiaan heterogeenisessä tuomioistuinjärjestelmässä. Tässä yhteydessä mennäänkin jo kauas pelkistä patentoimiskustannuksista ottaen huomioon litigoimisen korkeat kustannukset ja mahdollisuus vastakkaisiin päätöksiin tuomioistuimesta riippuen. Mielenkiintoinen lisä keskusteluun on se tosiasia, että EU:n tavoitteena on yhtenäistetty kilpailupolitiikka ja siitä huolimatta patentointiin liittyvä päätöksenteko on, ainakin toistaiseksi, myöntämisen jälkeen kansallista. On myös mahdollista, että suuri osa perinteisistä eurooppapatenteista jää uuden tuomioistuinjärjestelmän ulkopuolelle tämän ollessa mahdollista opt out -ilmoituksella. Jotta järjestelmä toisi merkittävän muutoksen aiempaan oikeustilaan, tulisi mahdollisimman monen EU-jäsenvaltion ratifioida tuomioistuinsopimus osaksi kansallista oikeutta.¹⁴⁶ Tällöin patentti saisi mahdollisimman laajan suojan, jolloin yhtenäispatentti itsessään olisi vartenotettava vaihtoehto valittaessa kansallisen patentin ja eurooppapatentin rinnalla kolmatta vaihtoehtoa. Oikeusvarmuuden lisäksi, kun patenttien loukkaukset ja voimassaolo voidaan ratkaista keskitetysti, vaikuttaa tapausten konsolidoinnin mahdollisuus kustannuksia alentavasti. Vaikka patenttiriiidoista vain pieni osa pirstaloituu, on pirstaloitumisen uhan estäminen jo itsessään oikeusvarmuutta parantava uudistus. Järjestelmä tulee olemaan eduksi patentinhaltijalle oikeuspaikkavalinnan ansiosta. Väitetyn loukkaajan asema voi olla vaikeampi.

¹⁴⁵ Mejer - van Pottelsberghe de la Potterie 2009 (b), s. 2

¹⁴⁶ Mikkola ym. 2014, s. 1

5.EU-patenttituomioistuin ja kansainvälinen toimivalta

Kuten edellä on jo tuotu esiin, on patentin hakeminen erityisen tyyristä Euroopassa verrattuna muihin tärkeisiin markkina-alueisiin, kuten Yhdysvaltoihin, Japaniin ja Kiinaan ja miksei tulevaisuudessa myös Intiaan.¹⁴⁷ Syynä tähän on luonnollisesti yhtenäisen ja eriytetyn järjestelmän yhdistyminen moninkertaiseksi eurooppapatentiksi. Yhteisen keskitetyn myöntämisen jälkeen patentit saatetaan voimaan kansallisesti, joka aiheuttaa jo itsessään kustannuksia. Patentin jo hintavan myöntämisen jälkeen ongelmia aiheuttaa etenkin epäyhtenäinen ja patenttitrollien toiminnan mahdollistava itsenäisten tuomioistuinten verkosto. Kun mahdollisia prosesseja on yhtä paljon kuin myönnettyjä patentejakin, menestyminen niissä kaikissa vaatii resursseja ja aikaa. Usein sovittelemalla ”trollin” kanssa, päästään nopeaan ja kivuttomampaan ratkaisuun.¹⁴⁸ Selvää on, että ns. nipusta kansallisia patenteja muodostuva eurooppapatentti ei voi tarjota Yhdysvalloissa myönnetyn patentin kaltaista suojaa, eikä voi millään olla yhtä kustannustehokas useiden päällekkäisten prosessien vuoksi.¹⁴⁹

Tuleva EU-patenttituomioistuin nojaa päätöksensä yhtenäispatentin myöntämisen tapaan Euroopan patenttijärjestöön. Uudessa patenttijärjestelmässä patentit myönnetään kuten eurooppapatentissakin keskitetysti EPO:n toimesta. Erona on se, että patentti tulee voimaan kaikissa jäsenmaissa yhtenäisesti ja näin ollen patenteja ei myönnetä useita ikään kuin nippuna vaan yksi ainoa, jonka vaikutus kattaa kaikki tiiviimmän yhteistyön maat.¹⁵⁰ Tällöin yhtenäisvaikutuksen alaisen patentin riitauttaminen koskisi kaikkia UPC-sopimuksen (Unified patent court)¹⁵¹ ratifioineita maita yhdellä haastehakemuksella. UPC -sopimuksen ratifioiminen on kuitenkin riittävän patenttisuojan kannalta välttämätöntä, koska se on koko patenttijärjestelmän ydin. Esimerkiksi oikeusrealistisen näkökulman mukaan voimassaoleva oikeus määrittyy oikeuskäytännössä. Tuomioistuin

¹⁴⁷ Norrgård, 2013 s. 1256

¹⁴⁸ Sovittelun mahdollisuus luonnollisesti myös kannustaa patenttitrolleja toiminnassaan, niiden pyrkiessä vain maksimoimaan tuoton ostamilleen panteteille.

¹⁴⁹ Norrgård 2008, s. 203

¹⁵⁰ Norrgård 2013, s. 1258

¹⁵¹ Unified Patent Court eli UPC on aiheen kansainvälisyyden puolesta perusteltu lyhenne uudelle yhtenäiselle patenttituomioistuimelle ja vakiintunut käsite oikeustieteilijöiden keskuudessa Euroopassa.

määrittää lopulta oikeuden sisällön.¹⁵² Nykyään oikeus määrittyy hajanaisesti kansallisissa oikeusasteissa. Yhtenäispatenttiakin voidaan tietysti kritisoida siitä, että oikeus muodostuu paikallisjaostojen tasolla sen sijaan, että päätökset tehtäisi fyysisesti yhdessä tuomioistuimessa. Uudessa patenttituomioistuin järjestelmässä on kuitenkin yhteinen valitustuomioistuin, joka tulee varmasti varaamaan itselleen ennakkopäätöstuomioistuimen aseman. Näin ollen oikeuden sisältö tulee olemaan todennäköisesti yhtenäisempi, kuin nykyisellään. Oikeuden sisältö ei enää määrity jokaisen valtion osalta erikseen vaan yhtenäisen patenttituomioistuimen toimesta.

Patentin tuomaa yhtenäistä suojaa heikentää ainakin alkuvaiheessa UPC -sopimukseen sisältyvä seitsemän vuoden siirtymäaika sopimuksen voimaantulemisesta (UPC 89 art.).¹⁵³ Siirtymäaikana patenttiriidat voidaan panna vireille vaihtoehtoisesti kansallisesa tuomioistuimessa (UPC 83.1 art.), jolloin järjestelmä muistuttaa taas klassista eurooppapatenttia¹⁵⁴ (tietenkin pienemmin kokonaiskustannuksin hakemisprosessin aikana). Mahdollista on jättäytyä myös ulos UPC:n yksinomaisesta tuomiovallasta ilmoituksenvaraisesti. Ilmoitus on vain tehtävä kuukautta ennen siirtymäajan päättymistä ja ilmoitus tulee voimaan kirjauksella (UPC 83.3 art.).

Pohjimmiltaan uusi patenttituomioistuin on kansainvälisyksityisoikeudellinen konstruktio ja verrattavissa kansalliseen tuomioistuimeen. UPC:n erona kansalliseen, esimerkiksi suomalaiseen, tuomioistuimeen on sen rajat ylittävä tuomiovalta, jota kansallisilla tuomioistuimilla ei ole muuten kuin Bryssel -asetusten sallimissa rajoissa. Suomessa patentointiin liittyvät riitaisuudet ratkaistaan markkinaoikeudessa ja yhtenäispatentin aikana myös paikallisjaosto perustettaneen markkinaoikeuden yhteyteen.¹⁵⁵ Tämä tuo sekä kansalliset, että yhtenäispatentit ”saman” tuomioistuimen ratkaistavaksi. Paikallisjaosto on kuitenkin toimivaltainen käsittelemään yhtenäis- ja eurooppapatentteja koskevat riidat jäsenvaltioita sitovasti, kun markkinaoikeuden tuomiovalta ja sovellettava laki määräytyy kansallisten säännösten mukaisesti. Suomalaisten yhtiöiden kannalta ”kotimai-

¹⁵² Raitio 2014, s. 524, ks. myös Markku Helin, Oikeus 1/2009 Pohjoismaisen oikeusrealismin historiasta

¹⁵³ Sopimus tulee voimaan neljännen kuukauden ensimmäisenä päivänä siitä, kun kolmetoista valtiota on ratifioinut sopimuksen. Näiden maiden joukossa tulee olla Saksa, Ranska ja Iso Britannia.

¹⁵⁴ TEM 51/2015, s.19

¹⁵⁵ TEM 51/2015, s. 22

nen” paikallisjaosto laskee kustannuksia ja lisää kotimaisten juristien ammattitaitoa, kun kansainvälisestikin arvioiden suuria riitoja ratkaistaan mahdollisesti Suomessa. On huomionarvoista, että EU-patenttituomioistuimeen sovelletaan Bryssel I -asetusta sekä soveltuvilta osin Luganon sopimusta ja on näiden mukaisesti vain forum specialis ja täysin UPC-sopimuksen alainen erityistuomioistuin. Osittain kansallisesta ja samanlaisesti ylikansallisesta luonteestaan johtuen on UPC:lla myös varsin laaja oikeudenkäyntisäännöstö, jossa määritetään tulevan patenttituomioistuimen ns. pelisäännöt (ks. jakso 4.1).¹⁵⁶

Patenttituomioistuimen rinnastuminen juridis-teknisesti kansalliseen tuomioistuimeen ilmenee UPC -sopimuksen 1 artiklasta: ”Yhdistetty patenttituomioistuin on sopimusjäsenvaltioiden yhteinen tuomioistuin ja siten siihen sovelletaan samoja unionin oikeuden mukaisia velvoitteita kuin sopimusjäsenvaltioiden kansallisiin tuomioistuihin.” Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tuomioistuin alistuu EU-oikeudelle vastaavasti kuin muutkin kansalliset tuomioistuimet ja toimielimet.¹⁵⁷ Näin ollen sopimus tuo osaltaan myös yhtenäispatenttituomioistuimen tuomiot ECJ:n tuomiovallan alle, mikäli ne loukkaavat unionin oikeutta. Edellä lausutun vuoksi ei olekaan erikoista, että vain EU-maat voivat liittyä UPC-sopimukseen. Unionin tuomioistuin katsoi 8.3.2011 antamassaan lausunnossa (1/09), ettei patenttilitigaatiosopimusluonnos ollut yhteensopiva EU:n perussopimusten kanssa.¹⁵⁸ Tämä johti lausunnon mukaisesti muutoksiin ja rajasi myös EU:n ulkopuoliset jäsenet pois tuomioistuinten sopimuksesta. UPC ei siis ole lakiteknisesti ylikansallinen tuomioistuin, vaikka se sitä de facto onkin, vaan yksi tuomioistuin muiden kansallisten tuomioistuinten joukossa ja velvollinen pyytämään ennakkoratkaisua EU:n tuomioistuimelta tarvittaessa.¹⁵⁹ Markus Norrgård vertaakin UPC:ia Cour de Justice Beneluxiin, joka perustettiin Benelux-maiden välisellä kansainvälisellä sopimuksella toimimaan korkeimpana benelux-oikeuden tulkitsijana.¹⁶⁰ Myös ECJ on katsonut ky-

¹⁵⁶ Norrgård 2013, s. 1258

¹⁵⁷ Norrgård 2013, s. 1259

¹⁵⁸ TEM2011-00435, s. 3

¹⁵⁹ Norrgård, 2013, s. 1259

¹⁶⁰ Bryssel I -asetuksen (EU N:o 1215/2012) esittelykappaleen kohdassa 11 todetaan: ”Tässä asetuksessa jäsenvaltioiden tuomioistuinten olisi käsitettävä myös usean jäsenvaltion yhteiset tuomioistuimet, kuten Benelux-maiden tuomioistuin, sen käyttäessä toimivaltaa tämän asetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Tällaisten tuomioistuinten antamat tuomiot olisi näin ollen tunnustettava ja pantava täytäntöön tämän asetuksen mukaisesti.”

seisen Benelux-tuomioistuimen olevan EU-oikeuden mukainen, mikä omalta osaltaan on johtanut kyseisen mallin kopioimiseen UPC-sopimukseen.

5.1.UPC -tuomioistuimen alueellinen toimivalta

UPC:n rakenne on monitahoinen ja mahdollistaa käsittelyn ensimmäisessä oikeusas- teessa paikallisesti. Tämä on toteutettu paikallis- ja aluejaostoilla, joita jäsenvaltiot voi- vat perustaa edellä kerrotulla tavalla (kappale 3.3.1). Aluejaosto onkin kustannussyistä hyvä ratkaisu pienille maille kuten Suomelle, Ruotsille (joka on jo ratifioinut sopimuk- sen) ja Baltian maille. Muutos useasta eri tuomioistuimesta kansallisella tasolla yhdeksi samaa oikeutta soveltavaksi tuomioistuimeksi on valtava. Eroja paikallisjaostojen välillä tulee varmasti olemaan, eikä kilpailutta jaostojen välillä selvitä. Tämä ei varmasti ole vain huono asia, vaan rohkaisee jaostoja tehostamaan toimintaansa.

Käytännössä siis UPC:n ensimmäinen oikeusaste tulee hajaantumaan ympäri Eurooppaa paikallis- ja aluejaostoiksi.¹⁶¹ De jure kyse on kuitenkin yhdestä ensimmäisen asteen tuomioistuimesta, joka toimii keskusjaoston alaisuudessa. Tästä syystä tuomioistuimen eri paikallis- ja aluejaostoihin viittaankin jatkossa yhteisellä termillä ”jaosto” (korvaten termin tuomioistuin), kun kyseessä on yhden tuomioistuimen eri toimipaikoista eikä itsenäisistä tuomioistuimista.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 542/2014 muokattiin Bryssel I -asetusta täydentämällä artiklaa 71, jossa määritellään jäsenvaltioiden yhteisten tuo- mioistuinten asemaa suhteessa kansallisiin tuomioistuimiin. Asetuksen mukaisesti useil- le jäsenvaltioille yhteistä tuomioistuinta pidetään jäsenvaltion tuomioistuimena sen käyttäessä perustamisestaan tehdyn asiakirjan mukaisesti toimivaltaa asioissa, jotka kuuluvat Bryssel I -asetuksen soveltamisalaan. Vuoden 2015 alusta alkaen on siis Unio- nin oikeus tuntenut kaksi asetukseen kirjattua yhteistä tuomioistuinta: yhdistetyn patent- tituomioistuimen ja Benelux-maiden tuomioistuimen, joka on perustettu Benelux-mai- den välillä 1965 (Bryssel I -asetuksen art. 71). Tämä on ollut myös kansainvälisyksi-

¹⁶¹ Norrgård 2013, s. 1260

soikeudellisestikin tärkeää, sillä UPC ei useamman jäsenvaltion yhteisenä tuomioistuimenä ole yhden jäsenvaltion tuomioistuimen tavoin toimivaltainen kansallisen lainsäädännön nojalla suhteessa sellaisiin vastaajiin, joilla ei ole kotipaikkaa jäsenvaltiossa. On selvää, ettei tuomioistuimen toiminta voi rajoittua vain UPC -sopimuksen jäsenvaltioiden kansalaisiin vaan säännöksiä, ja tältä osin Bryssel I -asetusta, on sovellettava myös niihin vastaajiin, joiden kotipaikka on kolmannessa valtiossa.¹⁶² Kantajan osalta tilanne on tietenkin sama kuin aiemmassakin oikeustilassa, eikä merkitystä anneta sille, missä kantajalla on kotipaikka.

UPC-sopimukseen ei ole kuitenkaan jätetty pakotietä niitä vastaajia kohtaan, joilla ei ole kotipaikkaa EU- tai UPC -jäsenvaltioissa. Mikäli vastaajalla ei ole EU:ssa tai UPC -jäsenvaltiossa kotipaikkaa, määräytyy toimivalta Bryssel I -asetuksen mukaisesti.¹⁶³ Toisin sanoen normaalit toimivaltasäännökset ratkaisevat toimivaltaisen tuomioistuimen, eikä ratkaisua jätetä 6.1 artiklan varaan. Tämä tarkoittaa, että kunkin jäsenvaltion oman kansainvälisten yksityisoikeudellisten säännösten mukaisesti.¹⁶⁴

Asiallisesti toimivaltakysymykset ratkaistaan Bryssel I -asetuksen tai tarvittavin osin Luganon sopimuksen perusteella (UPC 31 art.). Selvää on, että Luganon sopimus jää pienempään rooliin Euroopan Unionin jäsenmaiden ollessa sidottuja Bryssel I -asetukseen keskinäisissä suhteissaan ja Luganon sopimuksen koskiessa enää suhdetta Sveitsiin, Norjaan ja Islantiin. Toimivalta määrittyy etenkin Bryssel I -asetuksen 4.1 artiklan ja 7.2 artiklan mukaisesti. Artiklan 4.1 pääsäännön mukaan kanne nostetaan vastaajan kotipaikassa tai tarkemmin jäsenvaltiossa, jossa kotipaikka sijaitsee. Kyseinen artikla antaa UPC -sopimuksen myötä yhtenäiselle patenttituomioistuimelle yksinomaisen toimivallan ratkaista patenttien loukkausta koskeva kanteet, jotka koskevat yhtenäisvaikutuksen omaavia eurooppapatentteja. Edellytyksenä on luonnollisesti myös vastaajan kotipaikka UPC -sopimuksen jäsenvaltiossa.¹⁶⁵ Artiklan 7.2 mukaan voidaan taas katsoa, että yhtenäisellä patenttituomioistuimella on myös yksinomainen toimivalta ratkaista

¹⁶² (EU) N:o 542/2014

¹⁶³ Norrgård 2013, s. 1262

¹⁶⁴ Artikla 6.1 kuuluu: ”Jos vastaajalla ei ole kotipaikkaa jäsenvaltiossa, kunkin jäsenvaltion tuomioistuimen toimivalta määräytyy kyseisen jäsenvaltion lain mukaisesti...”

¹⁶⁵ Norrgård 2013, s. 1262

yhtenäispatenttia koskevat loukkausasiat siellä, missä väitetty loukkaus tapahtui. Kyseisen artiklan mukaan vastaajan kotipaikasta poiketen häntä vastaan voidaan nostaa kanne myös siellä, missä vahinko sattui tai saattaa sattua.

Edellä mainittujen lisäksi on huomioitava Bryssel I -asetuksen yksinomaista toimivaltaa koskeva 6 jakso. Asetuksen 24.4 artiklan mukaisesti yksinomainen toimivalta on asianosaisen kotipaikasta riippumatta asioissa, jotka koskevat patentin tallettamista, rekisteröintiä tai pätevyyttä. Yksinomainen toimivalta on kyseessä olevissa asioissa sillä tuomioistuimella, mihin rekisteröintitoimenpiteet kohdistuvat unionin säädöksen tai kansainvälisen yleissopimuksen määräysten mukaisesti kohdistuu.

5.1.1. Yhtenäisen patenttituomioistuimen sisäinen toimivallanjako (forum delicti)

UPC:n alueellinen toimivalta kattaa kaikki UPC-sopimuksen ratifioineet jäsenvaltiot. Tuomioistuin koostuu kuitenkin paikallis- ja aluejaostoista sekä keskusjaostosta, joka sekin on jakaantunut kolmeen eri toimipisteeseen. UPC-sopimukseen onkin otettu erikseen toimivaltasäännökset, jotka määrittelevät toimivallan tuomioistuinjärjestelmän sisäisesti. Tärkein toimivaltaa määrittelevä yksittäinen seikka on kannetyyppi. Pääasiassa loukkaukanteet käsitellään yleisten toimivaltasäännösten mukaisesti paikallis- ja aluejaostoissa, kun taas mitättömyyskanteet ratkaistaan jossakin keskusjaostoista riippuen tekniikanalasta (ks. jakso 2.4). Norrgård käyttää käsitteellisellä tasolla tästä termiä bifurkaatio tai kahdentuminen. Kahdentumista kuvaavampi termi tai käännös kyseisessä tapauksessa olisi varmasti jakaantuminen, kun asia käsitellään kuitenkin vain kertaalleen samantasoisesti vaikkakin prosessit eriteltynä loukkauksen ja mitättömyyden kanalta. Kansallisten tuomioistuinjärjestelmien välillä on nykyisellään huomattavat erot siinä, käsitelläänkö loukkaus- ja mitättömyyskanteet samassa vai eri forumissa. Saksassa bifurkaatio on ollut hyvinkin tiukkaa, kun taas Iso-Britanniassa, Ranskassa, Alankomaissa ja Suomessa loukkaus- ja pätemättömyyskanteet ratkaistaan samassa forumissa. Tämä eroavaisuus on johtanut käytännössä siihen, että eri maiden tuomioistuimissa annetut tuomiot saattavat erota ja myös eroavat toisistaan.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Mikkola ym. 2014, s. 8, Norrgård 2013, s. 1269,

Loukkausvaltion tuomioistuin voi käsitellä loukkausjutun lisäksi myös väliaikaistoi-
menpiteitä, kuten turvaamistoimia koskevia asioita. Tämän lisäksi forum delicti on toi-
mivaltainen käsittelemään myös sellaisia vahingonkorvausjuttuja, jotka perustuvat pa-
tentin väliaikaiseen suojaan ja ennakkokäyttöoikeuteen perustuvia asioita.¹⁶⁷ Rajanvetoa
tulee tapahtumaan forum delictin määrittelemisessä. Oikeudenhaltija voi nostaa kanteen
loukkausvaltion tai vastaajan kotipaikan jaostossa. Mahdollista on kuitenkin hakea mm.
uhkaavan loukkauksen kannalta vahvistustuomiota oikeudenhaltijan oikeudelle sekä
siihen liittyen tai erikseen kieltotuomiota siinä jäsenvaltiossa ”sijaitsevassa paikallis-
jaostossa, jossa toteutunut tai uhkaava loukkaus on tapahtunut tai saattaa tapahtua, tai
siinä aluejaostossa, johon kyseinen sopimusjäsenvaltio osallistuu” (UPC-sopimuksen
33.1 a artikla).¹⁶⁸ Edellä mainitun 33.1 artiklan mahdollistama ”tai saattaa tapahtua” laa-
jentaa forum shoppingin soveltamista lähes mihin tahansa tuomioistuimeen. Mielenkiin-
toista on nähdä, missä laajuudessa ja millä näyttökynnyksellä kyseistä artiklaa noudate-
taan. Uskoakseni jonkinlainen todennäköisyysvaatimus uhkaavaan loukkaukseen tullaan
asettamaan oikeusvarmuuden säilymiseksi. Myös Norrgård pitää uskottavana, ettei
pelkkä väite riitä loukkausforumin toimivallan toteamiseksi. Muunlainen ratkaisu olisi
selvästi exorbitantti vastaajan kannalta, eikä vastaisi UPC-sopimuksen oikeusvarmuu-
den tavoitetta.¹⁶⁹

5.1.2. Yhtenäisen patenttituomioistuimen sisäinen toimivallanjako (forum domici- lii)

Kuten Bryssel I -asetuksessa, on myös UPC-sopimuksessa määritetty erikseen forum
domicilii (artikla 33.1 b). Näin ollen loukkaajan kotipaikan jaosto on vaihtoehtoinen
forum loukkauspaikan jaostolle ja actor sequitur forum rei -periaatteen mukaisesti on
kantajan mentävä (tai paremmin voi mennä) vastaajan kotipaikan jaostoon. Artiklan
alakohdan mukaisesti kanne nostetaan siinä jaostossa, ”jossa vastaajan kotipaikka tai

¹⁶⁷ Norrgård 2013, s. 1269

¹⁶⁸ Kyseinen toimivalta UPC 32 artiklan mukaan: a) kanteet, jotka koskevat patenttien ja lisäsuojatodis-
tusten toteutunutta tai uhkaavaa loukkausta, ja niihin liittyvät väitteet, mukaan lukien käyttölopua koske-
vat vastakanteet; c) kanteet, jotka koskevat väliaikaisia toimenpiteitä ja turvaamistoimia sekä kieltoja; f)
kanteet, jotka koskevat vahingonkorvausta tai vastikkeita ja jotka perustuvat julkaistun eurooppapatentti-
hakemuksen antamaan väliaikaiseen suojaan; g) kanteet, jotka koskevat keksinnön käyttöä ennen patentin
myöntämistä tai keksinnön aiempaan käyttöön perustuvaa oikeutta;

¹⁶⁹ Mikkola ym. 2014, s. 8

päätoimipaikka taikka, jos kotipaikkaa tai päätoimipaikkaa ei ole, toimipaikka sijaitsee”. Huomionarvoista on, että maininta sääntömääräisestä kotipaikasta puuttuu kokonaan toisin kuin Bryssel I -asetuksessa. Norrgård näkee mahdollisen syyn tälle olevan pyrkimys välttää jaoston tarvetta tutustua kyseisen oikeushenkilön kansallisen lainsäädännön määritelmään kotipaikasta. Kotipaikan tai päätoimipaikan puuttuessa pääsäännöksi muodostuukin pääasialliseen toimipaikkaan, joka toki usein on yhtenevä keskushallinnon sijaintipaikan kanssa. EU:n ulkopuolista yhtiötä kohtaan tämä voi tuoda montakin mahdollista forumia kyseeseen, mikäli minkään toimipaikan ei voida katsoa muodostavan päätoimipaikkaa ja yhtiöllä on toimintaa useammassa UPC:n jäsenmaassa.¹⁷⁰

Mielenkiintoisen lisän tähän tuo mahdollisuus kanteiden konsolidointiin eli tilanteet, joissa samassa asiassa on useampia mahdollisia vastaajia. Suomen patenttilain mukaisesti on patentinhaltijalla oikeus kieltää toista toimijaa valmistamasta, tarjoamasta, saatamasta vaihdantaan tai käyttämästä patentoitua tuotetta tai tuomasta maahan patentilla suojattua tuotetta myyntitarkoituksessa. Vastaava säännös löytyy yhtenäispatenttiasetuksen 5 artiklasta. Kun suojattuja prosesseja on monia, voi patentinloukkaus tapahtua konserniin kuuluvien emo- ja tytäryhtiöiden toimesta samanaikaisesti. Kyseisessä tilanteessa saattaa olla tuotteita valmistavat, maahantuovat ja jälleenmyyntiä hoitavat itsenäiset osat samaa konsernia. Näissä tilanteissa kukin taho syyllistyy itsenäisesti patentinloukkaukseen. Prosessiekonomisesti ja oikeusvarmuuden kannalta olisikin järkevintä ratkaista kaikki väitetyt loukkaukset yhdessä prosessissa usean erillisen ja eri maissa tapahtuvan prosessin sijaan. Käytännössä eri kanteiden konsolidointi ei ole ollut mahdollista nykyisen järjestelmän aikana eurooppapatentin muodostuessa nipusta kansallisia patenteja.¹⁷¹

Uudessa UPC-järjestelmässä konsolidaatio on katsottu mahdolliseksi, vaikkakin sille on asetettu melko tiukat ehdot. UPC -sopimuksen 33.1 b artiklan mukaisesti voi oikeudenomistaja nostaa kanteen jaostossa, jossa yhdellä vastaajista on kotipaikka (ks. määrittely edellä). Lisäksi artiklassa vaaditaan useita vastaajia kohtaan nostetussa kanteessa, että

¹⁷⁰ Norrgård 2013, s. 1271

¹⁷¹ Norrgård 2013, s. 1271

vastaajien välillä on kaupallinen suhde ja kanteet tulee koskea samaa väitettyä loukkausta. Se milloin kyseinen tilanne on käsillä, tuo ihan omanlaisensa tulkintakysymysten vyyhdin ja saattaa avata mahdollisuuden viivyttää oikeudenkäyntiä. Tavoitteena ratkaisun antamisajalle on kuitenkin vain 12 kuukautta.¹⁷²

Vaativuutena oleva Kaupallinen yhteys tulee esiin kolmella eri tasolla. Konsernisuhteessa voi olla horisontaalisia toimijoita, joista yksi muodostaa päätoimipaikan ja ohjeistaa muita konsernin jakeluketjuun kuuluvia yhtiöitä. Horisontaalisissa mallissa kaikki toimijat ovat rinnakkaisia eli samaan toimijaportaaseen kuuluvia yhtiöitä esimerkiksi jälleenmyyjä. Konsernisuhteessa voi olla myös eri jakeluportaisiin kuuluvia yhtiöitä aina valmistajasta vähittäismyyntitoimijoihin. Näissä kaupallisissa yhteyksissä toimijat ovat vertikaalisissa suhteissa toisiinsa (ns. Verletzerkette eli loukkaajaketjun malli¹⁷³). Tämän lisäksi tulee arvioitavaksi toisiinsa kaupallisissa yhteyksissä olevat yhtiöt ilman konsernisuhdetta. Voidaanko horisontaalisissa tai vertikaalisissa suhteissa toisiinsa olevia yhtiöitä asettaa samaan asemaan, kuin konsernisuhteessa olevat yritykset vai tulisiko näitä eri toimijoita kohtaan nostaa itsenäiset kanteet forum domicilii-säännön mukaisesti kunkin kotipaikassa? Tämän kaltaisia tilanteita tulee varmasti paljon käsiteltäväksi UPC:lle ja oikeuskäytännön muodostumista onkin mielenkiintoista seurata.

Prosessieconomian kannalta on perusteltua pyrkiä mahdollisimman laajaan konsolidointiin. Tämä aiheuttaa kuitenkin väistämättä yksittäisten vastaajien kannalta kohtuuttoman tilanteen, mikäli väitetyt loukkaukset konsolidoidaan samaan oikeudenkäyntiin ja vastaajat ovat eripuolilta Eurooppaa. Tämä koskettaa varsinkin pientä yritystä, joka ei välttämättä edes tiennyt kyseisen patentin loukkaamisen mahdollisuudesta. Kysymyksenasettelu palaa jälleen kaupallisen suhteen määrittelyyn. Riittäväksi voidaan mielestäni katsoa jo päämies-agentti suhteella tapahtuneet oikeudenloukkaukset. Selviä tapauksia lienevät ne, joissa useat toimijat toimivat myös osittain saman paikallis- tai aluejaoston alueella. Näin voi esimerkiksi olla maahantuojajälleenmyyjä -suhteessa toimiva ketju. Tällöin jälleenmyyjä voi olla paljonkin. Vastaajat voisivat myös hyötyä tilantees-

¹⁷² Mikkola ym. 2014, s. 8

¹⁷³ Norrgård 2013, s. 1272

ta, mikäli niiden loukkaukset ovat samankaltaisia, jolloin puolustuksessa voidaan tehdä kulujen tasausta.

Toisekseen artikla edellyttää samaa väitettyä loukkausta. Tätä vaatimusta ei voida tulkita liian tiukasti, sillä muutoin konsolidointi tulisi käytännössä mahdottomaksi. Sama väitetty loukkauskaan ei käsitykseni mukaan (sanamuodoltaan) voi näissä tilanteissa tarkoittaa yhteistuumiin toteutettua yhtenäistä loukkausta vaan ennemminkin samaan tuotteeseen, palveluun tai tekniseen toteutukseen kohdistuvaa loukkausta.¹⁷⁴ Kustannusten suhteen kantaja voisi samalla prosessilla haastaa useamman vastaajan samaan prosessiin ja toisaalta vastaajat pystyvät laatimaan yhteisiä puolustusstrategioita tai nostaa mitättömyyskanteen. Koheesiohyöty tulisi näin ollen kaikkien osapuolten hyödyksi.

5.2.UPC -tuomioistuimen asiallinen toimivalta

UPC-sopimuksen 32 artiklassa määritellään tyhjentävästi ne juttutyypit, joissa tuomioistuimien on toimivaltainen. Näitä ovat loukkaukset, vahvistuskanteet, väliaikais- ja turvaamistoimenpiteet sekä kieltokanteet, patenttien ja lisäsuojatodistusten mitätöimiskanteet, mitätöimiskanteiden vastakanteet, väliaikaiseen suojaan liittyvät vahingonkorvauskanteet, keksinnön käyttöön liittyvät kanteet ennen patentin myöntämistä, kanteet käytölupia koskevista vastikkeista ja osallistuvien jäsenmaiden Euroopan patenttijärjestön puitteissa suoritettaviin hallinnollisiin tehtäviin liittyvät kanteet. Näistä yhdeksästä merkittävimmän ryhmän muodostavat varmasti loukkaus-, mitättömyys- ja vahvistuskanteet sekä niihin liittyvät väliaikaismääräykset ja turvaamistoimenpiteet.

UPC -sopimuksen 32 artiklassa myös määritellään erikseen, että kaikki muut asiat säilyvät edelleen kansallisten tuomioistuinten toimivallassa. Tyhjentävän listan ja 32.2 artiklan toteutuksen tulisi yhdessä varmistaa se, ettei yksikään jaosto pääset omaksumaan toimivaltaa, joka ei niille kuulu.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Norrgård, 2013, s. 1273

¹⁷⁵ UPC -sopimus 32.2 artikla: Sopimusjäsenvaltioiden kansallisilla tuomioistuimilla on edelleen toimivalta sellaisten patentteja ja lisäsuojatodistuksia koskevien kanteiden osalta, jotka eivät kuulu tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

5.2.1.Loukkauskanteet

UPC -sopimuksen mukaisiin loukkausjuttuihin kuuluu kanteet, ”jotka koskevat patenttien ja lisäsuojatodistusten toteutunutta tai uhkaavaa loukkausta, ja niihin liittyvät väitteet, mukaan lukien käyttöilupia koskevat vastakanteet”. Artiklan a -kohta on varmasti yksistään merkittävin kanteiden määrällä laskettuna. Artikla tarkoittaa käytännössä, että kaikki yhtenäisvaikutuksen omaavien patenttien loukkaukseen perustuvat kielto-, vahingonkorvaus- ja hävittämiskanteet sekä positiiviset vahvistuskanteet kuuluvat yksinomaaisesti UPC:n toimivaltaan.¹⁷⁶

Loukkauskanteen luonnollinen jatkumo on kieltokanne, jolla pyritään estämään patentinhaltijan oikeudenloukkaamisen jatkuminen. Patenttioikeudet ovat viranomaistahon myöntämiä kielto-oikeuksia ja patentin sisältö rakentuukin tärkeimmiltä osiltaan tähän oikeudenhaltijan mahdollisuuteen kieltää toista käyttämästä oikeutta.¹⁷⁷ Kieltokanne ja väliaikainen kielto ovat prosessuaaliset keinot oikeuden suojaamiseksi. Muutoin mahdollisuudet rajoittuvat vahingonkorvausten vaatimiseen, mikä ei itsessään vielä estä oikeudenloukkausta vaikka toimiikin omalta osaltaan pelotteen kaltaisena seurauksena.

Tehokkaaksi järjestelmäksi voidaan katsoa sellainen, missä oikeuksiaan puolustavat tahot joutuvat harvoin tyytymään sovitteluratkaisuihin, jotka jättävät kysymyksen patentin todellisesta suojasta auki. Runsaisiin sovitteluihin ajava järjestelmä on myös patenttitrollien toiminnalle otollinen ympäristö. Lisäksi loukkaustilanteissa voittaneen osapuolen tulisi saada riittävät vahingonkorvaukset kärsimälleen vahingolle oikeudenkäyntikulujen lisäksi. Vahingonkorvaus ei kuitenkaan ole rangaistus vaan ainoastaan kompensatio aiheutetusta vahingosta. Vahingonkorvauksen osalta UPC -sopimus seuraakin pitkälti Enforcement -direktiiviä. Tuomioistuimien voi määrätä kantajan pyynnöstä vahingonkorvauksen, mikäli tapauksessa voidaan näyttää tuottamuksen täyttyminen (”...patentinloukkaajan, joka on loukannut patenttia tietoisesti tai niin, että hänen olisi perustellusti pitänyt tietää loukkaavansa patenttia...”). Määrän tulee olla edellä mainitun mukaisesti

¹⁷⁶ Norrgård 2013, s. 1263

¹⁷⁷ Oesch – Pihlajamaa 2014, s. 18, Haarmann 2012 s. 18

kompensaatio kärsitystä vahingosta eikä rikastuminen ole näin sallittua.¹⁷⁸ Vahingonkorvausmääriä on kritisoitu ja niitä on pidetty liian alhaisina. Tässäkin suhteessa kieltokanteen merkitys korostuu.¹⁷⁹

Kieltokanteesta on huomattava, että tuomioistuimella ei ole pakkoa kieltopäätöksen antamiseen. Kiellon voi antaa sopimuksen 63 artiklan mukaan (väliaikainen kieltö), mikäli tehdään päätös, jossa patenttia katsotaan loukatun. Kieltö voidaan kuitenkin määrätä myös väliaikaistoimin väitettyä patentinloukkaajaa vastaan, jolloin pystytään jo käsitteilyn alussa estää mahdollinen välitön loukkaus tai kieltää väitetyn loukkauksen jatkaminen. Tässä kohtaa riittävää on siis mahdollinen välitön loukkaus. Tämä tuskin johtaa kuitenkaan automaattisiin väliaikaistoimiin.

Yhdysvaltojen korkein oikeus on päätöksessään *eBay v. MercExchange eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.*, 547 U.S. 388 päättänyt nelivaiheiseen testiin, jolla pystytään arvioimaan kiellon tai jonkin muun velvollisuuden tarpeellisuus asiassa: ”A plaintiff must demonstrate: (1) that it has suffered an irreparable injury; (2) that remedies available at law, such as monetary damages, are inadequate to compensate for that injury; (3) that, considering the balance of hardships between the plaintiff and defendant, a remedy in equity is warranted; and (4) that the public interest would not be served by a permanent injunction.”

Suomalaisessa oikeuskäytännössä on väliaikaisissa kielloissa turvauduttu osittain vastaavaan kolmivaiheiseen harkintaan, jossa ensin todetaan, että turvaamistoimiasian käsittely on summaarista, eikä sen yhteydessä kuulu lopullisesti tutkia loukkaako vastaaja oikeudenhaltijan oikeutta. Toiseksi otetaan patenttioikeuden voimassaolo lähtökohdaksi. Tähän kuuluu arviointi siitä, mitkä seikat puhuvat patenttioikeuden loukkauksen puolesta ja mitkä sitä vastaan.¹⁸⁰ Viimeisessä vaiheessa punnitaan OK 7:3.2 §:n edellyttämällä

¹⁷⁸ UPC – sopimus 68.2 artikla: Loukattu osapuoli on siinä määrin kuin mahdollista saatettava asemaan, jossa se olisi ollut, jos loukkausta ei olisi tapahtunut. Patentinloukkaaja ei saa hyötyä loukkauksesta. Vahingonkorvaus ei kuitenkaan saa olla rangaistuksen luonteinen

¹⁷⁹ Norrgård 2013, s. 1263

¹⁸⁰ HHO 19.3.2008 nro 759 (S 07/2330)

tavalla väliaikais määräyksen hyödyt ja haitat. Päätös perustuu näiden seikkojen yhteisarvioinnille.

Saksalaisilla tuomioistuimilla on ollut velvollisuus myöntää kieltotuomio, kun patenttia on katsottu loukatun. Väliaikaisessa kieltotuomiossa taas painotetaan loukkauksen todennäköisyyttä, kun taas Iso Britanniassa painotusta ollaan annettu enemmän haitta-arviolla, kuten Suomessakin.¹⁸¹ UPC:n kanta tulee olemaan mielenkiintoinen sekä tuomion yhteydessä annettavien kieltotuomioiden, että väliaikaisten päätösten suhteen, kun otetaan huomioon jo Euroopan sisäiset eroavaisuudet päätöksenteossa. Yhtenä yhtenäisenä tuomioistuimena tulisi jaostojen väliset erot luonnollisesti saada mahdollisimman pieniksi myös tässä asiassa.

5.2.2. Vahvistus- ja mitättömyyskanteet

Vahvistuskanteet ovat yritystoiminnan riskienhallinnan ja patenttioikeuksien suojaamisen kannalta keskeisiä. UPC -sopimuksen 32.1 a artiklan tarjotessa loukatulle oikeudenhaltijalle mahdollisuuden reagoida, tarjoaa 32.1 b artikla toiminnanharjoittajalle mahdollisuuden hakea erikseen vahvistuskannetta, sen vahvistamiseksi, ”ettei patenttien ja lisäsuojatodistusten loukkausta ole tapahtunut”. Vastaava mahdollisuus löytyy myös patenttilain 63 §:stä ja oikeastaan kaikista muistakin eurooppalaisista patenttijärjestelmistä näiden muistuttaessa nykyisin paljon toisiaan.¹⁸² Negatiivisella vahvistuskanteella pystyy varmistumaan oman oikeuden olemassaolosta ja selvittämään missä mahdollisen yksinoikeuden rajat kulkevat. Siinä missä positiiviset vahvistuskanteet nivoutuvat yhteen loukkaukskanteiden kanssa, ovat negatiiviset vahvistuskanteet usein itsenäisiä.¹⁸³ Negatiivinen vahvistuskanne voi tällaisenaan olla myös mahdollisuus valita mieleinen forum loukkaajan kannalta.¹⁸⁴ Bifurkaation vuoksi tämä johtaa käytännössä asian ratkaisemiseen keskusjaostossa paikallisjaoston sijaan (33.4 artikla). Mikäli loukkaukskanne on kuitenkin nostettu ennen negatiivista vahvistuskannetta tai mitättömyyskannetta

¹⁸¹ Norrgård, 2013, s. 1267

¹⁸² TEM 51/2015

¹⁸³ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 291

¹⁸⁴ Norrgård, 2013, s. 1266

käsitellään asia jaostossa. Negatiivista vahvistuskannetta on Norrgårdin mukaan käytetty omien riskien minimoimisen lisäksi myös turvaamistoimien estämiseksi.¹⁸⁵ Negatiivisella vahvistuskanteella pyritään osoittamaan asian olevan vielä niin epäselvä, ettei väliaikaisia kieltoja ole tarpeellista määrätä asian ratkaisemiseksi. On huomattava, ettei negatiivinen vahvistuskanne kuitenkaan automaattisesti estä väliaikaisen kiellon antamista. Uusi yhtenäispatentti tuo nähdäkseni tuottaville yrityksille uusia aseita trollien vastaisessa taistelussa, kuten bifurkaatiota koskeva poikkeus sopimuksen 33.4 artiklassa. Kyseisen artiklan mukaan mitättömyyskanne on nostettava siinä jaostossa, missä loukkauskannekin on nostettu, kun mitättömyyskanteet muutoin nostettaisiin keskusjaostossa. Norrgård on nähnyt artiklan bifurkaation vesittymisenä¹⁸⁶, mutta toisaalta samalla estetään prosessin pitkittäminen ja hajauttaminen siirtämällä osa prosessista eri tuomioistuimelle.

Isojen pörssiyhtiöiden patenttistrategiat tulevat näkemykseni mukaan muodostumaankin keskeisimpien patenttien osalta vanhanmallisesta suojasta, missä yhdellä kanteella ei päästä vaarantamaan yrityksen keskeisimpien innovaatioiden suojaa. Tässä voidaan puhua hybridimallista, jossa yritys käyttää hyväksi uuden patenttijärjestelmän kaikkia etuja, kuten bifurkaatiota, keskitettyä päätöksentekoa, pyrkimystä yhtenäiseen tulkintaan ja etenkin opt out -mahdollisuutta. Keskitetty malli onkin hyödyllisimmillään kantajan näkökulmasta valittaessa päätösvaltaista jaostoa loukkauskanteen muodossa.¹⁸⁷ Tällöin vahvalla patentilla saadaan (mitä todennäköisimmin) nopea ja kattava vaikutus EU-alueella. Hajautetulla opt out -eurooppapatentilla taas estetään negatiivisen vahvistuskanteen tai mitättömyyskanteen nostaminen keskusjaostossa ja estetään näin arvokkaimpien patenttien suojan keskitetty päättäminen

Mitätöintikanteen voi nostaa patenttilain 52 §:n mukaisesti kuka tahansa "jolle patentista on haittaa". Mitättömyyskanne käsitellään kotimaisessa järjestelmässä aina tuomioistuimessa eikä osana hallinnollista prosessia.¹⁸⁸ Vastaavalle periaatteelle rakentuu myös yhtenäispatenttijärjestelmä. UPC:lla on yksinoikeus ratkaista yhtenäisellä vaikutuksella

¹⁸⁵ Norrgård 2013, s. 1266

¹⁸⁶ Norrgård 2013, s. 1275

¹⁸⁷ Mikkola ym. 2014, s. 122, 128

¹⁸⁸ Oesch - Pihlajamaa, 2014, s. 282

olevien patenttien mitättömyysasiat. Käytännössä mitättömyyskannetta käytetään usein keinona viivyttää oikeudenkäyntiä.¹⁸⁹ Mitättömyyskanne on myös tyypillinen tai melkein säännönmukainen vastakanne oikeudenhaltijan loukkaukskannetta vastaan. Tällä tavalla pystytään myös estämään Bryssel I -asetuksen oikeuspaikkasäännöt patentin voimassaolon kuuluessa yksin patentin myöntäneen valtion tuomiovaltaan. Mitättömyyskanteet nostetaan siis yleensä vasta siinä vaiheessa, kun osapuolten välillä on jo riita mahdollisesta loukkauksesta.¹⁹⁰

Vastakanteen ollessa kyseessä kanne käsitellään kokonaisuudessaan asiaa käsittelevässä jaostossa, kun mitättömyyskanteet muutoin nostetaan asianomaisessa keskusjaostossa. Mitättömyyskanteiden käsitteleminen keskusjaostossa lisää patentinhaltijan oikeusturvaa ammattitaidon keskittyessä näihin jaostoihin. Mikäli oikeudenhaltijan patenti on vahva, on käsittely keskusjaostossa oikeusvarmuuden ja laadukkaan käsittelyn osalta oikeudenhaltijalle edullinen. Suomalaiset patentinhaltijat ovat nähneet yhtenäisvaikutuksen myös mahdollisena uhkana omille patenteilleen, kun tuomion vaikutus on yhtenäinen pahimmillaan (tai parhaimmillaan) yli 20 valtion alueella. Järjestelmätasolta katsottaessa, ei mielestäni heikoille tai päällekkäisille patenteille tule antaa suojaa. Yksittäisen yrityksen näkökannasta on ikävää, mikäli patenti mitätöidään. Toisaalta laajemmassa mittakaavassa voidaan todeta, ettei kyseisellä yksittäisellä yrityksellä ikinä ollutkaan oikeutta. Oikeusvarmuus tarkoittaa järjestelmätasolla juuri tätä: suojaa annetaan parhaimmalle oikeudelle, eikä kolmannelle tule antaa suojaa vain suojan itsensä takia. Uudesta yhtenäispatenttijärjestelmästä hyötyy etenkin oikeudenhaltijat, mikä on ymmärrettävää oikeuksien turvaamisen ollessa kaikkien patenttijärjestelmien perusajatuk-sena.¹⁹¹

5.3.EU:n patenttituomioistuimesta

Riita-asioissa tärkeänä oikeussuojakeinona on riidan kannalta relevantin materiaalin saatavuus. Asetuksen 4 artiklassa säädetään käänöksistä riita-asioissa. Artiklan mukaan

¹⁸⁹ Oesch - Pihlajamaa, 2014, s. 251

¹⁹⁰ Norrgård 2013, s. 1268

¹⁹¹ Oesch - Pihlajamaa 2014, s. 1-2

yhtenäispatenttiin liittyvässä riita-asiassa patentinhaltijan on patentinloukkaajan pyynnöstä toimitettava täydellinen käännös joko sen osallistuvan jäsenvaltion viralliselle, jossa patentinloukkaus on tapahtunut tai patentinloukkaajan kotivaltion viralliselle kielelle. Käännös on toimitettava myös yhtenäispatenttia koskevassa riita-asiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle riita-asian käsittelykielellä, mikäli tuomioistuin tätä pyytää (Art. 4 kohta 2). Käännöksistä aiheutuvat kulut patentinhaltija saa omaksi vahingokseen. Näin ollen ”yksinkertaiset” käännösjärjestelyt ja kulujen karsiminen saatetaan kyseenalaiseksi jo ensimmäisen prosessin kohdalla.

Jälleen kerran pienet toimijat kärsivät tästä isoja helpommin. Toisaalta litigaatiokulut nousevat suuriksi, oli järjestelmä mikä tahansa. Lisäksi hävinnyt puoli vastaa kuluista, jolloin patentinhaltijan vahinko jää hetkelliseksi. Patenttiriidan syntyessä ovat intressit normaalisti pienimmillään 100 000 euron luokkaa, eikä tällaisessa riidassa parin tonnin käännöskulut luultavasti nouse kynnyksysymykseksi. Toisaalta taas vastaajan kannalta on aina tarpeellista saada tuomioistuinasiakirjat omalla kielellä. Takaahan oma kansallinen kielilakimmeikin oikeuden saada asiakirjat kahdella virallisella kielellä. Patentinhaltija saattaa saada vahingokseen myös pienet patentinloukkaukset, jotka ovat aiheutuneet pienen tai keskisuuren yrityksen, yksityisen tai muun pienen toimijan toimesta bona fides ennen käännöksiä toimittamista (Art. 4 kohta 4).

Kuten jo edellä on mainittu, luo UPC täysin uuden ja maailmanlaajuisesti ainutlaatuisen tuomioistuinjärjestelmän Eurooppaan. UPC:n alku ei ole ollut kuitenkaan helppo millään mittarilla. Ensinnäkin EU -maista vain osa osallistuu yhtenäispatenttijärjestelmään ja on näin ollen myös allekirjoittanut sopimuksen. Ulos sopimuksesta ja koko järjestelmästä jää näillä näkymin Espanja, Puola ja Kroatia.¹⁹² Järjestelmästä tekee tietenkin erityisen se, että aiemmin EU-oikeutta ja eurooppalaista aineellista oikeutta on sovellettu lähinnä kansallisissa tuomioistuimissa.¹⁹³ Tuomioistuimen toiminnan aloittamiseksi vaaditaan kuitenkin vielä huomattavia kansallisia ja kansainvälisiä ponnisteluja. Ensinnäkin ratifiointiprosessi on edennyt melko verkkaisesti, kun tuomioistuimen perustamiseen ja yhtenäispatenttiasetusten voimaantulemiseen vaaditaan vähintään 13 valtiota

¹⁹² TEM 51/2015, s. 19

¹⁹³ Norrgård 2013, s. 1276

sisältäen Saksan, Ranskan ja Iso Britannian. Edellä mainituista vain Ranska on ratifioinut sopimuksen tähän mennessä ja Ison Britannian odotetaan seuraavan aikaisintaan keväällä 2016.¹⁹⁴

Uusi yhtenäisjärjestelmä luo edellytyksiä niin prosessuaalisesti, kuin kansainvälisten istuntojenkin myötä eri oikeusjärjestelmien lähentymiselle kulttuurillisesti ja lainsäädännön tasolla. Oikeutta yhtenäistävä vaikutus syntyy myös yhtenäisellä valitustuomioistuimella ja ECJ:n tulevilla yhtenäispatentteja koskevilla päätöksillä. Tämä varmasti vaikuttaa osaltaan EU-maiden välillä erityisesti kauppaja- ja yhtiöoikeuden alalla käytäntöjä luovalla ja yksinkertaistavalla tavalla. Myös Norrgård on nähnyt uudessa kansainvälisessä tuomioistuinjärjestelmässä mahdollisuuden oppia erityisesti sitä, miten laajoja riita-asioita tulisi käsitellä, kun nykyisin oppia haetaan lähinnä Ruotsista.¹⁹⁵ Samalla suomalaiselle lakimieskunnalle syntyy mahdollisuus kansainvälistää ammattikuntansa työllistymismahdollisuuksia, sekä kehittää ammattitaitoinen ja laadukas immateriaalijuristien verkosto.

¹⁹⁴ ipkitten blogissa Ison Britannian patenttiviranomaiset totesivat seuraavaa: These is still work to be done before the UK can ratify the Agreement, and I am committed to pressing ahead with this. It is the Government's intention for our domestic preparations to be completed by Spring 2016.

¹⁹⁵ Norrgård 2013, s. 1277

6. Yhteenveto

”Oikeudet sellaisina kuin oikeustiede ne ymmärtää, eivät kuulu meidän maailmaamme. Maailmassa ei ole mitään, joka vastaisi oikeuksia ja velvollisuuksia. Se, että näin kuvitellamme, ilmentää ajattelumme pesiytynyttä taikauskkoa ja metafysiikkaa. Kun ostan torilta kalan ja kuvittelen sen omistusoikeuden siirtyneen minulle, kuvitelmani ilmentää samanlaista uskoa magiaan kuin jos ajattelisin, että ihminen voidaan surmata pistelemällä hänen kuvaansa neuloilla.”¹⁹⁶ Näin pohti oikeuden sisältöä Markku Helin lyhyemmässä kirjoituksessaan oikeuden sisällöstä. Tätä ajatusta seuraten patenttioikeus on ennen patentin hakemista maaginen oikeus, johon luonnolliselle henkilölle syntyy omistusoikeus innovatiivisen ajatuksen myötä. Toisin kuin ihmisen rakentama konstruktio omistusoikeudesta kalaan, on innovatiivinen ajatus vain ja ainoastaan sen keksijän omaisuutta - kenelläkään muulla ei (mitä luultavimmin) tätä ajatusta ole. Ajatus syntyy omistusoikeuden kanssa. Luonnollinen henkilö luopuu tästä yksinoikeudesta vasta kertomalla ajatuksesta tai vaihtoehtoisesti patenttihakemuksen muodossa, jolloin omistusoikeus määrittyy jälleen oikeudellisten oppien mukaisesti.

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut oikeusturvan toteutumista yhdistetyssä patenttituomioistuimessa. Haluan painottaa, että metodivalintani ja tutkimuksen rajaus pakottivat jättämään monta tärkeää näkökantaa ulkopuolelle. Näistä esimerkkinä voisi mainita oikeusvarmuuden ja eri vaikutukset tilanteissa, joissa Suomi ei ratifioi tai vaihtoehtoisesti ratifioi UPC -sopimuksen. Lisäksi olisin voinut käsitellä mahdollista lisensointikustannusten kasvua, oikeudenkäyntiin joutumisen riskiä, kilpailijoiden toiminnan vaikutusta kotimaisten yritysten toimintavapaudelle, laajentaa katsantoa patenttitulvasta ja etenkin avata UPC:n sisäisen forum shoppingin mahdollisuuksia laajemmin. Pro gradu -opin näytetyön sivumäärä ja rajallinen tutkimusaika tuo tiettyjä reunaehdoja tutkittavien asioiden laajuudelle. Uskon kuitenkin lukijan saaneen melko kattavan näkemyksen yhtenäispatenttijärjestelmän keskeisiin kehitysvaiheisiin, sisältöön ja etenkin vaikutuksiin oikeusturvan osalta.

¹⁹⁶ Helin 2012, s. 127

Huolimatta yhtenäispatentin kohtaamista esteistä saatiin se hyväksytyä vihdoinkin loppuvuodesta 2012, ja viimeinen osa allekirjoitettiin helmikuussa 2013. Päätös on historiallinen, kun otetaan huomioon vuosikymmeniä kestänyt suunnittelutyö ja aikomus yhtenäisen patenttijärjestelmän luomiseksi. Etenkin niille kansainvälisille yrityksille, joiden toiminta perustuu uusien innovaatioiden kehittämiseen ja hyödyntämiseen, uudistus on tervetullut kustannuksia laskevana järjestelmänä.

Yhtenäispatentti on herättänyt myös paljon kritiikkiä etenkin suomalaisissa yrityksissä.¹⁹⁷ Kysymystä on herättänyt muun muassa se, tehtiinkö yhtenäinen patenttijärjestelmä tarpeeseen, jota ei ole. Osa yrityksistä pitää nykyistä eurooppapatenttia riittävänä, sillä loppujenlopuksi vain harvalla yrityksellä on tarvetta patentoida tuotteet kaikissa EU-valtioissa. Osa suurista yrityksistä korostaa patenttihakemuksen kustannuksia enemmän patenttisuojan laatua ja oikeusjärjestelmän luotettavuutta eli oikeusturvaa.¹⁹⁸ Pelkona on myös, että tuomioistuimen paikallisosasto voisi antaa koko Euroopan kattavan patenttia koskevan kielto tuomion jonkin toisen yrityksen kyseenalaisen patentin perusteella.¹⁹⁹ Huolenaiheensa tästä esittivät muun muassa Nokia ja BAE Systems yhteisellä kirjeellään parlamentille sekä Ericsson. Molemmissa kirjeissä tulee selvästi esiin yhtiöiden huoli patenttikeinottelusta, jonka yhtenäispatenttiasetuksen 5 artiklan 3 kohta ja 7 artikla mahdollistaa (ks. kohta 3.1.1). Kyseiset artiklat mahdollistavat niin sanotun forum shoppingin, joka tarkoittaa patentoimisprosessin käynnistämistä valtiossa, jonka lainsäädäntö on yhtiön kannalta kaikkein suotuisin.²⁰⁰ Forum shopping tuo myös patenttitrolleille vahvemman jalansijan pyrkiessään rikastumaan haastamalla elinkeinonharjoittajia oikeuteen. Juuri patenttitrollien tavoitteena on oikeudenkäyntien pitkittäminen pakottaen yritykset maksamaan turhia kompensatioita prosessien välttämiseksi. Patenttitrollit tuskin tulevat yleistymään kuitenkaan siinä määrin, kuin monet kriitikot ovat esittäneet.

¹⁹⁷ EK:n kustantama tutkimuseurooppalaisesta patenttijärjestelmästä antaa varsin kriittisen kuvan patentin tuomista hyödyistä ks. esimerkiksi Mikkola ym. 2014, s. 122, apulaisprofessori Tuomas Myllyn näkemys.

¹⁹⁸ TEM 40/2008, s.57

¹⁹⁹ Tenhunen 2013, Norrgård 2013, s. 1264

²⁰⁰ Nokia ja BAE 2012, Ericsson 2012

Kuten jo edellä on mainittu, luo UPC täysin uuden ja maailmanlaajuisesti ainutlaatuisen tuomioistuinjärjestelmän Eurooppaan. UPC:n alku ei ole ollut kuitenkaan helppo millään mittarilla. Ensinnäkin EU -maista vain osa osallistuu yhtenäispatenttijärjestelmään ja on näin ollen myös allekirjoittanut sopimuksen. Ulos sopimuksesta ja koko järjestelmästä jää näillä näkymin Espanja, Puola ja Kroatia.²⁰¹ Järjestelmästä tekee tietenkin erityisen se, että aiemmin EU-oikeutta ja eurooppalaista aineellista oikeutta on sovellettu lähinnä kansallisissa tuomioistuimissa.²⁰² Tuomioistuimen toiminnan aloittamiseksi vaaditaan kuitenkin vielä huomattavia kansallisia ja kansainvälisiä ponnisteluja. Ensinnäkin ratifiointiprosessi on edennyt melko verkkaisesti, kun tuomioistuimen perustamiseen ja yhtenäispatenttiasetusten voimaantulemiseen vaaditaan vähintään 13 valtiota sisältäen Saksan, Ranskan ja Iso Britannian. Edellä mainituista vain Ranska on ratifioinut sopimuksen tähän mennessä ja Ison Britannian odotetaan seuraavan aikaisintaan keväällä 2016.²⁰³

Huolimatta kaikesta saamastaan kritiikistä, tuo yhtenäispatentti yhden instrumentin lisää yrityksille hyödyntää innovaatioitaan tehokkaasti. Kuten kaikessa lainsäädännössä, ei yhtenäispatenttiakaan saatu kerralla valmiiksi, vaan muutoksia tulee varmasti yhtenäispatentin kypsyessä ja ongelmien ilmaantuessa. Tämä on kuitenkin yksi prosessi lainsäädännössä ja etenkin kansainvälisessä yhteistoiminnassa. Pitää myös muistaa, ettei yhtenäispatentti sulje pois vanhoja patentoimistapoja, vaan tuo uuden instrumentin keinovalikoimaan.

Kun puhutaan oikeusturvasta omistukseen liittyvänä konseptina yksityisoikeudessa, tullaan välttämättä kysymyksiin oikeuden alkamisen ajankohdasta, oikeuden sisällöstä, oikeuden saavutettavuudesta, oikeuden täytäntöönpanosta ja järjestelmän tehokkuudesta näiden toteuttamisessa. Vaikka teoriassa suoja olisi laaja, patentti vahva ja oikeuden saavutettavuus järjestelmän puolesta hyvä, jää pieni osapuoli helposti isojen ja taloudellisesti vahvojen jalkoihin. Oikeudenhaltijalla tulisikin olla realistiset mahdollisuudet

²⁰¹ TEM 51/2015, s. 19

²⁰² Norrgård 2013, s. 1276

²⁰³ ipkitten blogissa Ison Britannian patenttiviranomaiset totesivat seuraavaa: These is still work to be done before the UK can ratify the Agreement, and I am committed to pressing ahead with this. It is the Government's intention for our domestic preparations to be completed by Spring 2016.

oikeutensa puolustamiseen litigoimalla, jotta oikeudenhaltijan oikeusturva ja järjestelmän oikeusvarmuus täyttyisivät.

On selvää, että nykyisellään Euroopan patenttijärjestelmän oikeusturva on puutteellista ja pirstaleista ja uusi yhdistetty patenttituomioistuin näyttäisi olevan tähän pitkään haaveiltu vastaus. Ongelmana nykytilanteessa voidaankin siis ensikädessä nähdä uuden yhtenäispatentin pirstaleisuus, pitkät siirtymäajat sekä useat rinnakkaiset järjestelmät. Patentinhakijan päätös suojan laajuudesta muodostuu patentin hinnasta (kääntämiskustannukset, julkistamiskustannukset, vuosimaksut), maan BKT:sta, väkimäärästä, välimatkasta muihin maihin sekä tietenkin yrityksen liiketoiminnan tavoitteista.²⁰⁴ Nykyisellään kulurakenne on kestävätkön pk -yrityksille. Toisaalta isot pörssiyritykset, kuten Nokia, hakevat tuhansia eurooppapatentteja vuosittain. Kustannukset kasvavat helposti niin suuriksi, että start up -yrityksen silmissä jo vuosimaksujen yhteissumma olisi tavoiteltava liikevaihto. Tältä kannalta yhtenäinen eurooppapatentti voi mahdollistaa uudenlaisen innovaatiokeskittymän Eurooppaan ja ajaa yrityksiä tehostamaan R&D -osastoaan.

Tehtäessä kokonaisarviota suomalaisten yhtiöiden järjestelmän myötä saamasta hyödyttä, on kustannussäästöjen määrää ja oikeusturvan parantumista verrattava niihin haittoihin, jotka saattavat aiheutua patenttitulvasta ja ulkoeurooppalaisten oikeudenhaltijoiden lisääntymisestä.²⁰⁵

Yhdistetyn patenttituomioistuimen perustamisella on tutkimukseni perusteella selvästi oikeusturvaa ja -varmuutta parantava vaikutus. Kuten kaikilla muilla ratkaisuilla, myös UPC:lla on varjopuolensa. Keskitetty malli onkin hyödyllisimmillään kantajan näkökulmasta valittaessa päätösvaltaista jaostoa loukkaukanteen muodossa.²⁰⁶ Tämä tarkoittaa siis selvästi kantajaa suosivaa järjestelmää oikeuspaikkojen kilpaillessa toistensa kanssa. Vahvalla patentilla voidaan saada nopea ja kattava vaikutus yhtenäispatenttialueella. Keskitetyn systeemin voidaan katsoa kuitenkin olevan yhtenäisvaikutuksen takia vahingollinen heikon patentin omistavalle yritykselle, mikäli mitätöintikanne hyväksytään keskusjaostossa. Laaja maantieteellinen vaikutus estää patentin hyödyntämisen.

²⁰⁴ SEK(2010) 797, s. 13

²⁰⁵ TEM 51/2015, s. 31

²⁰⁶ Mikkola ym. 2014, s. 122, 128

Toisaalta pidän kyseistä näkökantaa varsin erikoisena. Mikäli patentti on heikko ja tode-
taan myöhemmin mitättömäksi, niin pitäisikö tällaista toimintaa tukea järjestelmän ta-
solla ylipäättänsä? Haittaa yhtenäiselle suojalle aiheuttaa todellisesti siirtymäajan opt out
-järjestelmä, joka antaa pirstaloituneelle ja hajanaiselle järjestelmälle lisääaikaa. Tämä
antaa taasen mahdollisuuksia vielä pitkään jatkuvalle patenttikeinottelulle tai -suunnitte-
lulle, aivan miten patentinhaltijat haluavat asian nähdä.

Se tosiasia, että yritykset ja järjestöt kritisoivat Euroopan yhtenäispatenttijärjestelmää ja
sen yhtenäistä tuomioistuinta vertaamalla niitä kansalliseen patentin myöntämiseen ja
tuomioistuinkäsittelyyn osoittaa poliittisen halun puutetta tukea uutta järjestelmää. Eu-
rooppa patentti luotiin yhtenäistämään aineellista patenttioikeutta ja tuomaan helpotusta
yritysten kansainvälistymistarpeille. Jo vuonna 1973 eurooppapatentin syntyessä tiedos-
tettiin tarve yhtenäisvaikutteiselle patentille ja patenttituomioistuimelle. Poliittisten eri-
mielisyyksien ja yksittäisten maiden oman edun ajattelu johtivat kuitenkin nykyiseen
pirstaloituneeseen järjestelmään, jossa korostetun kansalliset oikeusprosessit jopa hait-
taavat patentin kielto-oikeuden hyödyntämistä Euroopan laajuisesti.²⁰⁷

Analyysini on keskittynyt monelta osin yhtenäispatentin kenties kiistanalaisimpaan ky-
symykseen: laskeeko uusi yhtenäispatenttijärjestelmä yritysten kustannuksia? Vastaus
on kyllä ja ei. Eurooppalaisten markkinoiden monimuotoisuus ja monien pienten mark-
kinoiden olemassaolo nostavat patenttioikeuksien hallinnoinnin ja täytäntöönpanon jo
ennestään kohtuuttomia kustannuksia varsinkin, mikäli ajaudutaan päällekkäisiin oikeu-
denkäynteihin.²⁰⁸ Yhtenäispatentti luo kustannussäästöjä etenkin niille yrityksille ja
toimialoille, jotka pyrkivät patenteissaan kattavaan suojaan. Toisaalta pienemmätkin
yritykset voivat hankkia koko Euroopan kattavan suojan siedettävillä patentoimis- ja
hallinnointikustannuksilla. Yhtenäispatentti tulisikin nähdä uutena työkaluna mahdollis-
tamassa yrityksen liiketoiminnan ja IP -strategian kehittämisessä.

Tällä hetkellä en näe, että Eurooppa olisi yksi yhtenäinen markkina-alue yritysten ar-
vokkaimman omaisuuden suojan perustuessa päällekkäisiin oikeudenkäynteihin ja epä-

²⁰⁷ Mejer - van Pottelsberghe de la Potterie 2009 (a), s. 14

²⁰⁸ Mejer - van Pottelsberghe de la Potterie 2009 (a), s. 15

varmuuteen tuomioiden lopputuloksesta. Tuntuukin omituiselta, että monet yritykset näkevät epävarman oikeustilan olevan heidän kannaltaan parempi kuin yhtenäinen, patenttiasioihin erikoistunut ja kustannuksiltaan kohtuullinen vaihtoehto. Eurooppapatentti ei ole erityisen eurooppalainen tai edes rajat ylittävä patentti, kun kansalliset tuomioistuimet pystyvät itsenäisesti päättämään sekä sen (niiden) loukkauksista että voimassaolosta kukin erikseen. Järjestelmän tärkeimpänä antina onkin keksitetty päätöksentekolin loukkauksien ja patentin voimassaolosta syntyvien kiistojen ratkaisemiseen. Kuten professori Klaus Kultti totesi blogissaan 7.9.2015: ” Jotta yhteiskunta voi kehittyä on kokeiltava kaikenlaista. Suurin osa kokeiluista johtaa todennäköisesti epäonnistumiseen eikä tässä pitäisi olla mitään surkuteltavaa; siitäkkin opitaan. Keskeistä kokeiluissa on päättää, milloin ne lopetetaan ja milloin ne ovat osoittautuneet menestyksiksi. Jos jotain kokeilua halutaan arvioida, olennaisia seikkoja ovat tulokset, panostus ja arviot lisäinformaation arvosta, jota kokeilun jatkaminen tuottaa.” Aika, tulokset ja kokemus tulevat näyttämään UPC:n edut ja haitat suhteessa vanhaan pirstaloituneeseen järjestelmään ja toivoa sopii, että edut voittavat tämän kilpailun. Itsestäni näyttääkin, että loppujen lopuksi asian menestyksekkäs läpivienti onkin kiinni poliittisesta tahdosta kehittyä tälläkin alalla.